

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

”Tää on niin sanotusti mun koti”

- Näkökulmia asunnottomuustyöhön
Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa ma-
joittuneiden entisten asunnottomien
kertomana

Kurttio Katja

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**”Tää on niin sanotusti mun koti”
- Näkökulmia asunnottomuustyöhön
Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneiden
entisten asunnottomien kertomana**

Kurttio Katja
Sosiaalisen kuntoutuksen johtami-
sen ja kehittämisen koulutusoh-
jelma
Opinnäytetyö
joulukuu 2018

”Tää on niin sanotusti mun koti” - Näkökulmia asunnottomuustyöhön Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneiden entisten asunnottomien kertomana.

Vuosi 2018 Sivumäärä 70

Suomessa oli 2017 lopussa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA tilaston mukaan 7 112 asunnontonta. Asunnottomuus keskittyy tilastojen mukaan suuriin kaupunkeihin, joista tässä opinnäytetyössä tarkastelussa on Espoo. Asunnottomuustyötä Suomessa tehdään paikallisesti, yhteiskunnan tasolla sekä kansainvälisesti. Asunnottomuustyön tavoitteet kohdistuvat asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn, asunnottomuuden vähentämiseen sekä asunnottomuuden poistamiseen. Euroopan tasolla Suomi on ainoana maana kyennyt nykyisessä talouden tilanteessa vähentämään asunnottomuutta.

Tämän Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tarkoituksena on antaa asunnottomuuden kokeneelle asiakkaalle ääni. Tämä opinnäytetyö tuo esiin tietoa Espoon kaupungin ylläpitämässä Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneiden espoolaisten entisten asunnottomien asiakkaiden kokemuksia sekä näkemyksiä liittyen apuun, tukeen ja ohjaukseen osana pysyvään asumiseen siirtymistä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa ymmärrystä asunnottomuuden hoidon kestävien ratkaisujen näkökulmaan sekä mahdollista uutta tietoa tulevaisuuden asunnottomuustyön kehittämiseen. Tutkimuskysymyksiä ovat: 1. Minkälaista apua entiset asunnottomat ovat saaneet asunnottomana ollessaan? 2. Mikä on auttanut asunnon/kodin saamisessa? 3. Mitkä asiat/tekijät vaikuttavat nykyisen asumisen onnistumiseen?

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on rakentunut asunnottomuuden ilmiön tarkastelusta sekä asunnottomuustyön ja 2000 -luvun asunnottomuustyön strategioiden kuvauksesta. Tätä opinnäytetyötä varten on haastateltu kahdeksaa Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittunutta entistä asunnontonta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluin kesällä 2018. Haastatteluiden perusteella syntynyt aineisto on käsitelty sisällönanalyysillä mukailien teemoittelun menetelmällä.

Aineiston analyysissä opinnäytetyöni tulokset hahmottuivat seuraavien teemojen alle; *Apu, tuki ja ohjaus asunnottomuuden aikana, kokemukset Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisestä majoituksesta osana oman asunnon löytämistä sekä tilapäisestä majoituksesta tilapäiseen asumiseen*. Avun, tuen ja ohjauksen kuvattiin olleen sekä viranomaisilta saatua käytännöllistä ja taloudellista että omalta sosiaaliselta verkostolta saatua apua asunnottomana ollessa. Analyysissä kokemus Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisestä majoituksesta näyttäytyi vaikuttaneen haastateltavien kokemukseen siitä mikä auttoi heitä asunnon saannissa. Merkitykselliseksi nousi työntekijöiden ja haastateltavien välisen vuorovaikutuksen kokemus osana avun saamisen kokemuksesta sekä viranomaisten suuri rooli asunnon saannissa. Kodin kokemukseen ja näkemyksiin asumisen onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä hahmottuivat vaikuttavan oman osallisuuden lisäksi sekä tunnepohjaiset että ulkopuoliseen tukeen liittyvät asiat.

Kestävään asumiseen tähtäävän asunnottomuustyön tueksi tarvitaan tämän opinnäytetyön tuloksien sekä teoreettisen viitekehysten pohjalta lisää asunnottomuuspolkutuutkimusta sekä asunnottomuustyön toimenpiteiden vaikuttavuuteen tähtäävää tutkimusta.

Asiasanat: Asunnottomuus, asunnottomuustyö, huono-osaisuus, osallisuus

Kurttio Katja "This is sort of my home" - Perspectives to homelessness work as told by the former homeless who stayed at temporary accommodation of Viisikko

Year	2018	Pages	70
------	------	-------	----

At the end of 2017 there were 7,112 homeless people in Finland, according to The Housing finance and development centre of Finland *ARA*. According to the statistics homelessness is concentrated in big cities, of which Espoo is used as the focus for this thesis. Homelessness work in Finland is done locally, at societal level and internationally. The aim of homelessness work is focused on prevention, reduction and removal of homelessness. At the European level, Finland is the only country that has managed to reduce homelessness in the current economic situation.

The purpose of this thesis for a university of applied sciences is to give a voice to a client who has experienced homelessness. This thesis will provide information about the experiences of former homeless clients who stayed at Crisis Accommodation Viisikko and their perspectives relating to help, support and coaching as a part of moving to permanent housing. The aim of this thesis is to bring about understanding for the viewpoint of sustainable solutions for homelessness and possible new information about the development of homelessness work in the future. The thesis questions were as follows: 1. What kind of help have formerly homeless people had while they were homeless? 2. What has helped them to gain access to a house/home? 3. What are the factors that affect the success of current housing?

This thesis has been executed as a qualitative research. The theoretical frame of reference has been built from reviewing homelessness as a phenomenon, and portrayal of the strategies of homelessness work in the 21st century. Eight former homeless people who previously stayed at Crisis Accommodation Viisikko were interviewed for this thesis. The interviews were executed as thematizing interviews in the summer of 2018. The content gathered from the interviews has been processed within the framework of content analysis, using the method of thematization.

The results of the content analysis for this thesis took shape under the following themes; *"Help, support and coaching during homelessness"*, *"experiences about temporary stay at Crisis Accommodation Viisikko as a part of finding one's own housing"* and *"from temporary accommodation to temporary housing"*. Help, support and coaching were described to have been the financial and practical guidance given by the authorities, as well as the support by one's own social network. In the analysis, the experience the interviewees had during their temporary stay at Crisis Accommodation Viisikko seemed to have had an effect in the experience of what helped them find housing. Interaction between the employees and the interviewees as a part of the experience of receiving help, as well as the large role the authorities played in finding housing, played a significant role. The experiences of home and the viewpoints about factors influencing the success of housing seemed to be influenced by one's own involvement as well as matters relating to emotional and external support.

In order to support homelessness work for sustainable housing, more homelessness research will be needed on the basis of the results of this thesis and the theoretical framework, as well as research into the effectiveness of homelessness measures.

Keywords: Homelessness, homelessness work, poverty, participation

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Katsaus asunnottomuuden tutkimukseen ja kehittämistyöhön.....	7
2.1	Asunnottomuuden vähentämisen kehittämistyöstä	12
2.2	Asunnottomuustyön strategioita 2000- luvulla.....	13
2.3	Asunnottomuuden määrittelystä ja muodoista	15
2.3.1	Asunnottomuus nyt tilastojen näkökulmasta Suomessa ja Espoossa	16
2.3.2	Katsaus asunnottomuuteen Euroopan tasolla	17
3	Asunnottomuus ilmiönä ja keskeiset käsitteet	19
3.1	Köyhyys, huono-osaisuus ja syrjäytyminen	19
3.2	Osallisuus ja osattomuus	22
4	Asunnottomuustyö osana Espoon peruspalveluja	24
4.1	Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus	25
4.2	Sosiaalinen kuntoutus	27
4.3	Tilapäinen majoitus	29
4.4	Tukiasuminen	30
5	Opinnäytetyön metodologiset ratkaisut	32
5.1	Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset.....	34
5.2	Aineiston hankintana teemahaastattelu	35
5.3	Aineiston analyysi	38
6	Näkökulmia asunnottomuustyöhön Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneiden entisten asunnottomien kertomana	43
6.1	Apu, tuki ja ohjaus asunnottomuuden aikana	44
6.2	Kokemukset Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisestä majoituksesta osana oman asunnon löytämistä.....	46
6.3	Tilapäisestä majoituksesta tilapäiseen asumiseen.	47
6.4	Tulosten yhteenveto.....	49
7	Luotettavuus ja eettiset kysymykset	51
8	Pohdinta ja johtopäätökset.....	54
	Lähteet	57
	Liitteet.....	65

1 Johdanto

”Asunnottomien naisten puheesta on luettavissa se, kuinka he ymmärtävät naistyön toiminnot palveluketjumaisena portaikkona, mutta eivät silti välttämättä itselleen rakenna toimintojen mukaista polkumaista uraa pois asunnottomuudesta”, kirjoittaa Riitta Haahtela (2004) teoksessa: *Sosiaalityö aikuisten parissa; asunnottomien naisten identiteetit ja osallisuuden odotukset kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa* (Juhila & Jokinen 2004, 250). Edellä mainittuun kuvaukseen tiivistyy tätä opinnäytetyötä ohjaava mielenkiintoni. Tällä opinnäytetyöllä tarkoitukseni on antaa tilaa asunnottomien äänelle - heidän kokemuksilleen ja näkemyksilleen asunnottomuuden aikaisesta avusta, tuesta ja ohjauksesta. Tavoittelen näkemystä ja ymmärrystä siitä, vastaavatko asunnottomiin kohdistuneet toimenpiteet asunnottomien oman näkökulman mukaan heidän tarpeitaan asunnottomuuden aikana ja sen jälkeen.

Asunnottomuuden määrittely on sidoksissa vallitsevaan yhteiskuntaan, kulttuuriin ja aikaan. Asunnottomuus näyttäytyy sekä yksilöllisinä että rakenteellisinä tekijöinä ihmisten arjessa ja elämän eri vaiheissa. Asunnottomuustyötä tehdään yhteiskunnan eri tasoilla ja tahoilla. (Erkkilä 2017, 307,310.) Ymmärtääksemme asunnottomuustyötä, on meillä oltava käsitys asunnottomuuden määrittelyn monimuotoisuudesta sekä siitä mitkä tekijät vaikuttavat asunnottomuuteen ja sen ilmentymiseen. Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (1996, 23) nostavat esiin näkemyksen siitä, että yhtenä kulttuurimme syvään juurtuneena tapana on etsiä sosiaalisten ongelmien syntymekanismeja akselilla yksilö - yhteiskunta ja näin ollen asunnottomuustyön sisältö ja painopistevalinnat riippuvat näiden tulkintojen perusteella tehtävistä valinnoista.

Asunnottomuus näyttäytyy ajalle ominaisilla kuvauksilla kirjallisuudessa ja tutkimuksessa. 1900-luvulla asunnottomien kuvattiin olevan loisia tai irtolaisia. Nykyisen Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan juuret sijoittuvat 1960-luvun loppuun. Tänä päivänä asunnottomuus näyttäytyy tilastojen ja tutkimusten valossa sijoittuvan suuriin kaupunkeihin. Perimmäisinä nykyaikaisen asunnottomuusilmiön taustalla vaikuttavista tekijöistä ovat kaupungistuminen ja teollistuminen (Ara selvitys 2/2018; Lehtonen & Salonen 2008, 15,23). Saman suuntaisena nähdään myös nykyaikaisen sosiaalityön yhteiskunnallinen tausta. Sosiaalityön nähdään syntyneen teollistumisen ja kaupungistumisen myötä sosiaalisen turvattomuuden ja köyhyyden haasteisiin sekä huono-osaisten ihmisten organisoituun ja järjestelmälliseen auttamiseen (Raunio 2004, 11,18). Asunnottomuuspolkujen, palveluketjujen sekä asunnottomuustyön vaikuttavuuden tutkimus on merkittävässä roolissa nykyaikaisen dynaamisen asunnottomuuden ymmärryksen sekä palveluiden kehittämisen näkökulmasta.

Tässä opinnäytetyössä asunnottomuuden ja asunnottomuustyön tarkastelu kohdistuu erityisesti Espooseen ja Espoon kaupungin ylläpitämään Kriisimajoitusyksikkö Viisikkoon, jonka vastaavana ohjaajana olen toiminut vuodesta 2016 yksikön toiminnan aloittamisesta saakka. Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystalouksissa olen työskennellyt vuodesta 2008 alkaen.

Tämä opinnäytetyö on ensimmäinen Kriisimajoitusyksikkö Viisikon toimintaan tai asiakastyöhön kohdistuva tieteellinen tutkimuksen periaattein toteutettu työ. Työkokemukseni, koulutukseni ja aiheeseen perehtymisen perusteella näen sosiaalipalveluiden asiakasnäkökulman huomioimisen palveluiden kehittämisessä ensiarvoisen tärkeänä.

Tässä työssä tullaan tarkastelemaan asunnottomuutta ilmiönä, asunnottomuustyötä ja asunnottomuuden strategioita 2000-luvulla. Aloitan esittelemällä asunnottomuuden tutkimusta, asunnottomuustyön strategioita sekä avaan hieman asunnottomuuden määrittelyä niin tilastojen kuin asunnottomuustyön kansallisen tason näkökulmista. Tämän jälkeen esittelen asunnottomuusilmiön keskeisiä käsitteitä ja dynamiikkaa. Viimeisenä osana teoreettista viitekehystä esittelen asunnottomuustyötä osana Espoon kaupungin peruspalveluja. Teoreettisen viitekehysten jälkeen esittelen tämän opinnäytetyön metodiset ratkaisut sekä lopulta aineiston analyysin sekä tulokset. Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden perusteet ja pohdinta sekä johtopäätökset ovat opinnäytetyöni viimeinen osa.

2 Katsaus asunnottomuuden tutkimukseen ja kehittämistyöhön

Yhteiskunnan rakennemuutokset sekä asenteet ovat vaikuttaneet asunnottomuuden ymmärtämiseen käsitteenä sekä sen ilmenemisen muotoihin. 1900-luvun alkupuolella asunnottomat olivat loisia tai asukkeja. 1930-1950 asunnottomat majailivat kämpissä, parakeissa tai pommi-suojissa. 1960-luvulla kaupungistuminen ja asuntomarkkinoiden muutos olivat voimakkaita ilmiöitä. Suunta vuokra- ja alivuokra-asumisessa kääntyi kohti asunto säästämistä sekä omistus-asumista ja kerrostalorakentaminen alkoi. 1980-luvulla asunnottomuuden käsitteessä siirryttiin huonotapaisuudesta huono-osaisuuteen. Vaikka asunnottomuuden ilmiön ymmärtämisen muutos vaikuttaisi alkaneen 1980-luvulla, oli Suomessa voimassa Irtolaislaki vuoteen 1987 saakka. Yhteiskunnan rakennemuutoksista kaupungistumisen ja siitä seuranneen asuntojen puutteen kuvataan olevan yksi keskeisimmistä asunnottomuuteen vaikuttaneista ilmiöistä. Historian valossa nousevat asunnottomuuteen vaikuttavista tekijöistä esiin kuitenkin vahvasti myös köyhyys ja huono-osaisuus. (Lehtonen & Salonen 2008, 15-16.)

Varhaisimmassa tutkimuksessa asunnottomuus näyttäytyi yhteiskuntapoliittisena ja rakenteellisena ongelmana. Merkittävimminä teoksina näistä mainittakoon Ilkka Taipaleen väitöskirja (1982) ”Asunnottomuus ja alkoholi” sekä Lasse Murrin väitöskirja (1979) ”Asunnottomien alkoholistien elinolosuhteet ja elämäntapa sekä yhteiskunnan toimenpiteet”. Sitten 1990-luvulla asunnottomuustutkimuksessa omaksuttiin uudenlaista näkökulmaa. Konstruktionistisessa tutkimuksessa keskityttiin niihin puhetapoihin ja diskursseihin, joiden avulla asunnottomuus konstruoidaan sosiaalisena ongelmana. Esimerkkinä tutkimuksesta Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1991) ”Pohjimmaisat asuntomarkkinat” tutkimus (Lehtonen ym. 2008, 17.)

Vuonna 1998 ilmestyi Riitta Granfeltin väitöskirja ” Kertomuksia naisten asunnottomuudesta”. Granfelt toi asunnottomuuden käsitteen rinnalle kodittomuuden käsitteen. Väitöskirjassaan

Granfelt tuo esiin kokemuksellisuuden merkityksen osana asunnottomuuden tutkimusta. Kriittikinä vain rakenteellisiin tulkintoihin perustuneelle traditiolle hän kirjoittaa: ”Asunnottomuus yhteiskunnallisena ilmiönä ei perustu joidenkin ihmisryhmien heikkouteen, vaan syy löytyy yhteiskunnan rakenteista ja kehityskuluista, jotka tuottavat äärimmäistä köyhyyttä ja sen ilmenemismuotona asunnottomuutta” (Granfelt 1998, 44). Kodittomuus käsitteenä toi asunnottomuus tutkimukseen näkemyksen subjektiivisesta ja psykososiaalisesta ilmiöstä (Granfelt 1998, 49-50). Sittemmin Riitta Granfelt on ollut mukana myös useissa asunnottomuuteen liittyvissä julkaisuissa. Näistä mainittakoon Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla (2010), Paikka asua ja elää (2013) ja The Finnish homelessness strategy (2015).

Vuonna 2009 julkaistiin ”Asunnottomat vastaanottoyksiköissä Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla” (Erkkilä & Steinius -Ayoade 2009). Selvitys on kartoitus pääkaupunkiseudun kuntien asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalisesta tilanteesta ja terveydentilasta. Tämä tutkimus on merkittävä, koska edeltävästi ja 1970-luvun jälkeen asunnottomien terveydentilaa ei ole tutkittu. Koska kyseinen tutkimus liittyy keskeisesti kehittämistyöhön, esittelen tutkimusta enemmän tämän opinnäytetyön kohdassa 2.1 asunnottomuuden kehittämistyöstä.

2000-luvun kansainvälisessä tutkimuksessa asunnottomuutta on pyritty tarkastelemaan, asiakkaan yksilöllisten ominaisuuksien sijaan, prosessinomaisesti. FEANTSAN (European Federation of National Organisations) 2010 julkaisemassa ”Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research” kuvataan Euroopan tasolla asunnottomuuden tutkimusta sekä asunnottomuuden määrittelyn haasteita. Asunnottomuutta on yleisemmin tutkittu poikkileikkausaineistoilla. FEANTSAN julkaisemassa katsauksessa tuodaankin esiin, että näissä tutkimuksissa saadaan tietoa asunnottomien ominaisuuksista sekä ongelmista, mutta ne eivät onnistu tavoittamaan asunnottomuuden dynaamista luonnetta. Poikkileikkausaineistossa yliedustettuina näyttäytyy vain joitain asunnottomuuden alaryhmiä. Tutkimusmetodologiasta johtuen kuva asunnottomuudesta yksittäisten alaryhmien ominaisuutena on säilynyt. Nykytutkimuksen valossa ymmärrys asunnottomuudesta rakentuu eriytyneeksi prosessiksi, jossa asunnottomuuteen ja pois asunnottomuudesta rakentuu erilaisia reittejä tai polkuja. Kuitenkin pitkittäistutkimuksia, joissa näitä polkuja ja elämäntilanteiden kehitystä tarkemmin tutkittaisiin, on Euroopan tasolla vähän. (Busch-Geertsema & Edgar & O’ Sullivan & Pleace 2010, 15)

Kostiaisen & Laakson (2012) asunnottomuuden ja asumismuotojen yhteyteen liittyvä tutkimus ”Vailla vakinaista asuntoa, liikkuvuus asunnottomuuden ja asutokannan välillä” on yksi esimerkki asunnottomuuspolkututkimuksesta. Tutkimus sijoittuu Helsinkiin. Tutkimuksen aineisto koostuu väestötietojärjestelmästä kerätyistä tiedoista vuosina 2005-2011. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää asunnottomuuden muuttoliikettä asunnottomaksi päätyneiden henkilöiden asumishistorian avulla. Tutkimuksen johtopäätöksissä asunnottomuuden todetaan näyttävänsä dynaamisena prosessina ja luonteeltaan ensi sijassa varsin laajaa joukkoa koskettavaa

jaksottaista epävarmaa asumista. Tuloksissa asunnottomuuden kuvataan näyttäytyvän myös aiempaa epävarmempänä. Lisääntyneen asunnottomuuden nähdään johtuvan kiristyneistä asuntomarkkinoista. Asunnottomuuden dynaamisuuden kuvaa tuloksissa kuvataan eri väestöryhmien erilaisilla poluilla asunnottomuuteen. Erityisesti maahanmuuttajien lisääntynyt asunnottomuus tilastoissa huolestuttaa tutkijoita. Tuloksien pohjalta tutkimuksessa esitetään asuntotuotannon lisäämisen olevan avainasemassa asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. (Kostiainen & Laakso 2012, 89-96.)

Sanna Sunikan 2016 julkaisema lisensiaatintutkimus ”Hietsussa yöpyneiden asunnottomuuspolku - liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntoväestön välillä” on asunnottomuuspolkututkimuksen keinoin tehty kokonaistutkimus. Tutkimuksessa tarkasteltiin 15.11.2009 Hietaniemenkadun palveluasumisessa majoittuneiden asunnottomien asunnottomuuspolkuja vuoteen 2012 saakka. Tutkimuksen tuloksena 107 henkilön asiakirjoista konstruointiin neljä asuntopolkua: 1) asuntoväestön polku, 2) edestakaisen liikkeen polku 3) asunnottomuuden polku ja 4) kuoleman polku. Tutkimuksen tuloksissa vuorovaikutteisuuden ja dynaamisuuden käsitteet asunnottomuuden ilmentymisessä vahvistuvat. Tutkimuksen tuloksissa painottuu myös eri muotoisten tukipalveluiden merkitys asunnottomuuden ajalla sekä oman asuntoon siirtymisen jälkeen. (Sunikka 2016, 92-102.) Merkitykselliseksi nostan tämän tutkimuksen sen kokonaisvaltaisen otteen näkökulmasta. Tässä asunnottomuuspolku tutkimuksessa rakenteellisten, yksilöllisten ja yhteisöllisten tekijöiden huomioiminen kokonaisuutena muodostaa syvällisen ja asunnottomuuden ilmiön tarkastelun kannalta merkityksellisen kokonaisuuden.

Busch-Geertsema (2005) artikkeli ” Does re- housing lead to reintegration?” tuo näkökulmaa asunnottomuuden jälkeiseen asumiseen. Tämä artikkeli pohjautuu useisiin seurantatutkimuksiin asunnottomien asuttamisessa Euroopassa. Artikkelissa merkitykselliseksi nostetaan pysyvään asumiseen siirtymisen jälkeisen tuen järjestäminen - pelkkä pysyvän asunnon saaminen ei itsessään poista asunnottomuuteen liittyviä ongelmia. Tutkimuksen pohjalta artikkelissa todetaan, että riippumatta asunnottomien heterogeenisestä ryhmästä, merkittäväksi asunnottomien asumiseen siirtymisessä ja asunnon pysymisessä nousevat mahdollisuus tavalliseen asumiseen sekä riittävä taloudellinen ja henkilökohtainen tuki. (Busch-Geertsema 2005, 206,221.)

Vuonna 2008 Lehtosen ja Salosen ”Asunnottomuuden monet kasvot” julkaisu on yksi esimerkki näkökulmasta, jossa asuminen ja asunnottomuus liitetään ihmisen elämän kokonaisuuteen. 2000-luvulla arviointitutkimuksen ja erilaisiin asumiseen liittyvien palvelukokonaisuuksien arviointi asunnottomuustutkimuksessa on kasvanut. Tarkoituksena on kehittää ja arvioida toimintatapoja, joilla asunnottomuuteen pyritään vaikuttamaan. Piirainen (2010) ottaa kantaa tutkimuksen merkitykseen osana sosiaalihuollon syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvää työtä, toiminnan asiakasvaikutuksia ja vaikuttavuutta artikkelissaan ”syrjäytymisen vastaisen toiminnan

vaikuttavuus” (2010). Hän esittää, että käytännössä Suomesta puuttuu lähes kokonaan sosiaalihuoltoon ja sosiaalityöhön liittyvä asiakastason vaikuttavuustutkimus. Artikkelissaan hän tiivistäen toteaa, että syrjäytymisen vastaisen työn tuloksena on todettavissa myönteisiä muutoksia. Kuitenkin lisää arviointitutkimusta monien asiakasryhmien kohdalla tarvittaisiin. (Lehtonen & Salonen 2008, 19; Piirainen 2010, 317-320.)

Sanna Hyvärin ja Sakari Kainulaisen (2013) toimittamassa teoksessa ”Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin” pureudutaan myös asunnottomuuden tutkimukseen ja suomalaisen asunnottomuuden kysymyksiin. Kokoomateoksessa asunnottomuutta avataan ilmiönä, eri asiakasryhmiin liittyvänä sekä pohjautuen erilaisiin selitysmalleihin. Asunnottomuuteen tiiviisti liittyvänä käsitellään teoksessa myös asumispalveluja ja asiakkaiden kokemuksia asumispalveluyksiköistä. Kokoomateos sisältääkin tutkimusanalyysjä asumispalveluiden asukkaiden, ammatillisen henkilöstön ja esimiesten kokemuksista ja näkemyksistä. Kokoomateoksen artikkelissa Kainulainen & Saari & Häkkinen (2013) ”Kadulta asuntoon - vaikutukset hyvinvoinnille” esitellään 2012-2013 kerättyyn aineistoon perustuen tutkimusta liittyen asumispalveluiden asukkaiden koettuun hyvinvointiin ja tulevaisuuden näkymiin. Tutkimuksen tuloksissa asumisen vahva merkitys kokonaishyvinvoinnille ja tulevaisuuden suunnittelulle oli nähtävissä. Kuitenkin tulevaisuuden tutkimuksessa olisi heidän mukaansa hyvä keskittyä selvittämään sitä millainen asumismuoto on sopiva kenellekin. (Kainulainen & Saari & Häkkinen 2013, 53, 69-70.)

Prosesseihin liittyvästä Suomalaisesta tuoreesta tutkimuksesta otan esiin Inka Pelkosen (2016) sosiaalityön käytäntötutkimuksen ”Asuntopuolto asiakastyön välineenä ja työkäytäntönä”. Tässä tutkimuksessa merkitykselliseksi nousee sosiaalityön ja sen käytössä olevien menetelmien tarkastelu osana asumiseen ja asunnottomuuteen liittyvää työtä Espoossa. 2000-luvulla on julkaistu aiheeseen liittyen runsaasti myös progradu tutkielmia. Niistä mainittakoon esimerkiksi Johanna Nuortevan (2008) ”Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä: Sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia”, Anne Kantoluodon (2011) ”Kertomuksia asunnottomuudesta”, Monika Kankaanpään (2016) ”Kokemuksia asunnottomuudesta pääkaupunkiseudulla” sekä Tiina Mäntyniemen (2017) ”Tuetun asumisen tarpeessa olevien asiakkaiden sosiaaliset ongelmat ja tuen tarve”.

Asunnottomuus näyttäytyy tutkimusten ja tilastojen valossa keskittyvän pääosin suuriin kaupunkeihin (Ara selvitys 2/2018; Lehtonen & Salonen 2008, 23; Kostianen & Laakso 2012, 88). Tähän liittyen Kati Närhi (2002) on julkaissut artikkelin ”Social workers' conceptions of how the local living environment is related to social exclusion”. Artikkelissa tarkastellaan paikallisen asumisympäristön ja globalisaation merkityksiä osana marginalisaation ja urbaanin segregaaation käsitteiden mekanismeja. Näkökulmana artikkelissa on sosiaalityöntekijöiden näkemys kestävästä asumisen ympäristöstä, joka tukee inklusiota. Jani Vuolteenaho (2005) puolestaan

tuo artikkelissaan ”Uusköyhyys ja jälkimoderni Urbamismi, avauksia kansainväliseen keskusteluun ja Suomalaiseen kaupunki köyhyyteen” oman tutkimuksensa (Vuolteenaho 2001) pohjalta näkemyksen siitä, ettei huono-osaisuutta tulisi lähestyä muusta kaupunkielämästä erillisenä. Hän esittää, että huono-osaisuutta tulisi ennemminkin ymmärtää valtavirrasta poikkeavana ehtona ja osana merkityksellistä arkea kaupungissa. Artikkelissa tuodaan esiin myös kriittistä näkökulmaa suomalaisen hyvinvointijärjestelmän rakentumisesta materiaalsen ja toisaalta byrokraattisen järjestelmän varaan. (Vuolteenaho 2005, 32)

Asuntomarkkinat ja etenkin vuokra-asuntotarjonnan riittämättömyys murentaa pohjaa asunnottomuustyöltä (Lehtonen & Salonen 2008, 29-30; Pleace & Culhane & Granfelt ym. 2015, 9-10) Anneli Juntto on tutkinut suomalaisen asuntopolitiikan ja asumisen historiaa teoksissaan: ”Asuntokysymys Suomessa Topeliuksesta tulopolitiikkaan” (1990), ”Suomalaisten asumistoi-veet ja mahdollisuudet” (2007), ”Asumisen muutos ja tulevaisuus” (2008) sekä ”Asumisen unelmat ja arki” (2010). Artikkelissaan ”Asumistutkimus kertoo tulevaisuudesta” (Aspa 2/11) Juntto kuvailee tutkimuksen olevan keino saada ymmärrystä ja taustaa asuntopolitiikan ja asuntotuotannon muutoskestävyyden lisäämiseen sekä toisaalta asuntomarkkinoiden ja häiriöttömyyden turvaamiseen tulevaisuuden vaikeasti ennakoitavissa tilanteissa. Artikkelissa tuodaan myös esiin asuntopolitiikalla olevan moninaisia vaikutuksia sosiaalisiin, ekologisiin ja asuntomarkkinavaikutuksiin. Eri väestöryhmien asumisen ja hyvinvoinnin erojen kehityksen sekä asuntopolitiikan vaikutusten tutkimiseen tarvitaan kokonaistarkastelua. Tulevaisuudenuhkina artikkelissa esitetään asumistasojen kasvavat erot sekä asumismuotojen ja asuntoalueiden epäsuotava sosiaalinen erottautuminen. (Juntto 2011.)

Asunnottomuuden tutkimuksessa yksilön ja yhteiskunnan suhde sekä merkitykset käyvät vuoropuhelua. Asunnottomuuden tutkimuksen näkökulmasta asunnottomuus näyttää hahmottuvan rakenteellisen ja konstruktionaalisen tulkinnan väliin. Asunnottomuus määrittyy rakenteellisenä ongelmana, jolle asunnottomat itse tuottavat erilaisia merkityksiä eritavoin tuotettuina sosiaalisina konstruktioina. (Lehtonen & Salonen 2008, 17.) Kvantitatiivisessa pitkittäisessä asunnottomuuspolkututkimuksessa asunnottomuuden tilapäisyys ja dynaamisuus ovat tulleet näkyviksi ja siten ohjanneet tutkimusta niihin reitteihin, jotka johtavat ulos asunnottomuudesta (Kostiainen & Laakso 2013, 31). Davin Clapham esittääkin artikkelissaan ”Pathways Approaches to Homelessness Research” (2003) asunnottomuuspolkututkimuksen olevan tehokas tapa analysoida rakenteellisten ja yksilöllisten tekijöiden kokonaisuutta asunnottomuuden tutkimuksessa. Hän kuvaa asunnottomuuspolku tutkimuksen olevan sosiaalisen konstruktionismin ymmärryksen pohjalta muodostuva analyysin kehys, eikä niinkään teoria itsessään. (Clapham 2003, 119,122.)

Asunnottomuuden poistaminen ja vähentäminen näyttäytyy ratkaistavana ongelmana edelleen myös hallitusohjelmissa sekä yhteiskuntakeskusteluissa. Haasteena tutkimuksessa ovat muun muassa palvelukäyttäjäparadoksi sekä tutkimuksen metodologiset haasteet. Tavanomaisissa

asunnottomuutta kuvaavissa yhden hetken poikkileikkaus aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa ei asunnottomuuden prosessiluonne tule esiin. Eri väestöryhmiin kuuluvia ihmisiä voidaan joutua asunnottomaksi ja he voivat poistua asunnottomuudesta erilaisten vaiheiden ja jaksosten kautta. Nykyaikainen asunnottomuus onkin luonteeltaan ensisijaisesti varsin laajaa joukkoa koskettavaa jaksottaista epävarmaa asumista, kun taas kaduilla tai metsissä asuva joukko on supistunut melko pieneksi. (Lehtonen & Salonen 2008, 17-18; Kostiainen & Laakso 2012, 92; Kostiainen & Laakso 2013, 39.)

Asunnottomuuden tutkimukseen liittyvien monimuotoisten julkaisujen näkökulmasta ehdottomasti mainitsemisen arvoisena nostan esiin myös Arto Timonen ja Ulla Pyyvaara (2017) kirjan ”Naamat, tarinoita asunnottomuudesta”. Tässä teoksessa annetaan ääni asunnottomille, asunnottomuuden kokeneille sekä asunnottomuustyötä tekeville. Teoksessa kuvataan kertomuksin ja kuvin asunnottomuuden monimuotoisuutta. Näkemykseni mukaan tässä teoksessa on hienosti saatu yhdisteltyä aikamme kuvausta, tietoa, kokemusta ja erilaisia näkemyksiä. (Pyyvaara & Timonen 2017.)

2.1 Asunnottomuuden vähentämisen kehittämistyöstä

Vallitsevan näkemyksen mukaan asunnottomuuden ennaltaehkäisy ja vähentäminen vaativat koordinoivia toimenpiteitä, integroituja palveluverkostoja, ennaltaehkäisyä ja ongelmien varhaista tunnistamista sekä kohtuuhintaista asuntotuotantoa. Suomessa asunnottomuuteen liittyvää tutkimusta ja kehittämistyötä tehdään keskitetysti ja yhteistyössä eri tahojen kanssa. Tietoa tuotetaan ja julkaistaan muun muassa Ympäristöministeriön, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA), Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen (Socca) sekä Terveyden- ja hyvinvointilaitoksen (THL) toimesta. Suomessa merkityksellistä työtä asunnottomuuden tutkimuksen ja kehittämistyön taholla tehdään myös erilaisissa yhteistyöhankkeissa. Yksi keskeisimpiä asunnottomuustyön toimijoita edellä mainittujen tahojen lisäksi on Y-säätiö. (Pleace ym. 2015, 9-11; Ympäristöministeriö 2016.)

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus (Socca) on yksi asunnottomuustyöhön liittyvän tutkimuksen merkittävä julkaisija. Pääkaupunkiseudun asunnottomien palvelujen kehittämissyksikkö-hankkeen (2005-2009) päätavoitteena oli käynnistää ja vakiinnuttaa verkostomainen kehittämissyksikkö vastaamaan asunnottomien palveluiden kehittämisestä, tutkimuksesta sekä koulutuksesta pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudun asunnottomien palveluiden kehittämissyksikkö-hankkeeseen liittyen on tuotettu julkaisut: ”Asunnottomuuskirja - näkökulmia asunnottomien palveluiden kehittämiseen” (2007) ja ”Asunnottomuuskirja II - ensisuojusta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi” (2009). Kehittämissyksikkö hankkeen taustalla ovat pääkaupunkiseudun kuntien ja valtion tavoitteet ja toimenpiteet asunnottomuuden vähentämiseksi pääkaupunkiseudulla. Päätehtävänä kehittämissyksiköllä oli asiakastyön kehittäminen. Asunnottomuuskirjan tavoitteena on ollut koota yhteen pääkaupunkiseudulla tehtyä kehittämistyötä. (Sunikka & Seppälä & Riitta Granfelt 2007, 16.)

Asunnottomuuskirja - näkökulmia asunnottomien palveluiden kehittämiseen (2007) jälkeen Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus (Socca) julkaisi myös ”Asunnottomat vastaanottoyksiköissä Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla” (2009) selvityksen, joka toimii kartoituksena pääkaupunkiseudun kuntien asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalisesta tilanteesta ja terveydentilasta. Selvitysaineisto on kerätty osana Asunnottomien palvelujen kehittämissä hankkeissa vuosina 2007-2008 tehtyä asunnottomien palvelujen kehittämistyötä. Selvityksessä kartoitettiin 158 asiakkaan terveydentila ja sosiaaliset olosuhteet pääkaupunkiseudun asunnottomien vastaanottoyksiköissä. Selvityksen tulosten pohjalta esitettiin kehittämiseen seuraavia teemoja: Joustavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, päihdehuollon palveluiden turvaaminen, viranomaisyhteistyön kehittäminen liittyen palvelujärjestelmän palveluketjuihin, pienempien ja tarvetta vastaavien yksiköiden perustaminen, alueellisten toimijoiden yhteistyön kehittäminen, yhteistyön kehittäminen poliisin kanssa sekä sosiaalitoimen yhtenäisten tilastointimenetelmien kehittäminen. (Erkkilä & Stenius -Ayoade 2009, 1, 121-122.)

Ympäristöministeriö on julkaissut 2015” The Finnish Homelessness Strategy, An International Review”. Raportin arvioinnin kohteena on Suomessa vuosina 2008-2015 toteutettu pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen suunnattu ohjelmakokonaisuus. Arviointiraportin tarkastelun kohteena ovat: strateginen suunnittelu, asuntomarkkinat, ennalta ehkäisy, liikkuvuus/tuki/kevyen tuen mallit, asunto ensin -periaate ja kohderyhmittäiset erityistarpeet. Arviointiraportissa tarkasteluun on otettu myös Iso-Britannian, Ruotsin ja USA:n käytäntöjä asunnottomuustyössä. Raportissa todetaan onnistuneen pitkäaikaisasunnottomuuden vähenemisen perustuneen kattavasti toteutettuun yhteistyöstrategiaan sekä Asunto ensin -periaatteen mukaisen työn vastaamiseen kohderyhmien tarpeisiin. Raportissa suosituksia tulevaisuudessa asunnottomuustyössä huomioitavaksi nostetaan asuntomarkkinoiden rakenteeseen ja edulliseen asumiseen sekä asumisen erilaisiin ratkaisuihin ja mahdollisuuksiin liittyen, kuten sosiaalinen asuminen, yksityisen sektorin mahdollisuudet sekä muut asumisen vaihtoehdot. Ennaltaehkäisy, varhainen tuki, riittävä ja oikea-aikainen tuki sekä tuen ja neuvonnan antaminen riskiryhmässä oleville, kuten nuoret, päihde- ja mielenterveysongelmaiset, vapautuvat vangit, on merkittävässä roolissa asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä ja pitkäaikaisasunnottomuuden hoidossa. Raportissa nostetaan tulevaisuuden asunnottomuustyön toteuttamisessa merkitykselliseksi vertaistuen käyttö ja esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen ennaltaehkäisevässä, kuntouttavassa ja sosiaalista integraatiota tukevassa merkityksessä. (Pleace & Culhane & Granfelt & Knutagård 2015, 9-11, 84-90)

2.2 Asunnottomuustyön strategioita 2000- luvulla

Vuonna 2000 Ympäristöministeriön toteuttamassa asunnottomuuden vähentämisen ohjelmassa todettiin lähtökohdiksi asunnottomien määrän puolittuneen 20 000:sta 10 000: een vuosina

1987-1991 toteutetun asunnottomuuden vähentämishojelman aikana. Haasteena tuolloin mainittiin asuntomarkkinatilanne kasvukeskuksissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen muuttuminen (Valtioneuvosto, 2000). 2000-luvulla asunnottomuuteen ja sen vähentämiseen liittyviä hankkeita on toteutettu ympäristöministeriön kokoamana useita. Niistä mainittakoon: asunnottomuuden seurantaryhmä 2001-2005, pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman ohjelmatyöryhmä 2007-2008 sekä nuorten asunnottomuuden vähentämisen toimenpiteitä valmisteleva työryhmä 2015-2015. Edelleen käynnissä olevia hankkeita ovat hallituksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman ohjaus- ja yhteistyöryhmä 2016-2019 sekä hallituksen asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman koordinaatioryhmä 2016-2019. (Valtioneuvosto, hankkeet)

Suomessa on viime vuosina keskitytty asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn sekä pitkäaikaisasunnottomuuden hoitoon. Vuosina 2008-2015 pääpaino asunnottomuuden hoidossa oli valtakunnallisessa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelma PAAVO I ja PAAVO II:ssa. Hankkeissa pääpaino oli pitkäaikaisasunnottomuuden hoidossa sekä Asunto ensin- periaatteen jalkauttamisessa. Lisäksi PAAVO-ohjelmassa toteutettiin mittavat uudis- ja korjausrakentamisen investoinnit ja henkilöstölisäykset suurimmassa tuen tarpeessa olevien asunnottomien asumisen onnistumiseksi. PAAVO ohjelman jälkeen tällä hetkellä meneillään olevana ohjelmana on Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE) 2016-2019. AUNE- ohjelman yhtenä tärkeänä osana on asumisneuvontatoiminnan kehittäminen ja vahvistaminen. Asumisneuvonta onkin osoittautunut tehokkaaksi asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. (Kaakinen 2013, 15-18; Pleace ym. 2015, 9-11; Ympäristöministeriö 2016.)

Ympäristöministeriön Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016 - 2019 kohdennettuja toimenpiteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn ovat: lisätään kohtuuhintaista asuntotuotantoa ja monipuolistetaan asuntotarjontaa, kaupunkeihin luodaan asunnottomuutta ennaltaehkäisevät strategiat/suunnitelmat, oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden ja kiintiöpakolaisten kotoutumista edistetään ja asunnottomuutta torjutaan, ehkäistään talousvaikeuksissa olevien kotitalouksien asunnon menettämisen uhkaa ja helpotetaan luottotietonsa menettäneiden asunnon saantia, asumisneuvontaa vahvistetaan ja vakiinnutetaan, Asumisen ohjaus matalan kynnyksen palvelupisteisiin, kuten Ohjaamoihin, asumissosiaalista työtettä vahvistetaan sekä riskiryhmien siirtyminen laitoksista/asumispalveluista itsenäiseen asumiseen turvataan. (Ympäristöministeriö 2016.)

Ympäristöministeriön Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE) 2016 - 2019 kohdennettuja toimenpiteitä asunnottomuuden uusiutumisen torjuntaan ovat: vahvistetaan kokemusasiantuntijoiden ja asukkaiden roolia asunnottomuustyössä, varmistetaan päihitteet sallivien ja päihitteettömien asumispalvelujen kattava saatavuus, entisten asunnottomien työllistymistä tuetaan, kotiin vietävää monialaista tukea kehitetään, testataan ”pienet tuvat”

-malli vaikeimman asunnottomuusryhmän ratkaisuna, mallinnetaan nuorille kriisiasumista ja palveluohjausta tarjoava ”yökoti” pääkaupunkiseudulle. (Ympäristöministeriö 2016.)

Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus Ara koordinoi myös Asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelmaan (AUNE) liittyvää Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamaa hanketta ”Asunnottomuuden ennaltaehkäisy kuntastrategiat - varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki”. Hankkeessa mukana ovat Vantaa, Espoo, Tampere, Kuopio, Jyväskylä ja Lahti. Hankkeen keskeisimpinä tavoitteina on luoda ja varmistaa ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön juurtuminen osaksi hankkeeseen osallistuvien kaupunkien toimintaa. Hankkeen toteutusaika on 1.3.2016-28.2.2019. (Ara selvitys 2/18.)

Edellä esiteltyjen asunnottomuuden strategioiden ja toteutettujen ohjelmakokonaisuuksien perusteella voidaan todeta, että asunnottomuuden hoitoon on Suomessa kansallisella tasolla kiinnitetty huomiota ja tehty pitkäjänteisesti työtä. Suomessa asunnottomuuden strategioissa on johdonmukaisesti keskitytty pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen ja luotu pohjaa asunnottomuutta ennaltaehkäisevien toimintojen kehittämiseksi kuntatason toimijoille.

2.3 Asunnottomuuden määrittelystä ja muodoista

Tilastokeskus tuottaa valtaosan Suomen virallisista tilastoista ja on tilastoalan merkittävä kansainvälinen toimija. Asunnot ja asuinolot -tilasto on vuositilasto ja se kuvaa olemassa olevaa asuntokantaa, asuntojen lukumäärää ja asuntokuntien asuinoloja kunkin vuoden viimeisenä päivänä. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan asunnottomuus määritellään seuraavasti: ” Asunnottomiin luetaan ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat sekä laitoksissa asunnon puutteen vuoksi asuvat (esim. ensisuoijat, hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat, kehitysvammaisten laitokset). Myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa, luetaan asunnottomiksi. Lisäksi asunnottomiksi luetaan tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät.” (Tilastokeskus 2018.)

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA ylläpitää asunnottomuuteen liittyvää tilastointia Suomessa. ”. ARA julkaisee vuosittain ”Asunnottomat”-selvityksen. Selvityksessä käsitellään asunnottomuuden kehitystä vertailemalla poikkileikkaushetken lukuja edelliseen vuoteen. ARA luokittelee asunnottomat seuraavasti: ulkona porrassuojissa, ensisuojojissa tms., asuntoiloissa ja majoitusliikkeissä, erilaisissa laitoksissa, vapautuvat vangit sekä tilapäisesti tuttavilla tai sukulaisilla majoittuvat. Pitkäaikaisasunnottomaksi määritellään Aran mukaan henkilö ”jolla on asumista olennaisesti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavanomaisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi.” Asunnottomuus on pitkäaikaista, kun se on kestänyt vähintään yhden

vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomuudessa korostuu avun ja hoidon tarve - ajallinen kesto on toissijaista (Ara selvitys 2/2018.)

European Federation of National Organisations (FEANTSA), joka on Euroopan komission tukema järjestö ja siten keskeinen asunnottomuuden toimija Euroopan tasolla, on kehittänyt ETHOS-luokittelun. ETHOS -luokittelussa asunnottomuuden muodot eroavat jossain suhteissa ARAn luokittelusta. ETHOS luokittelussa määritellään asunnottomat seuraavasti: kadulla nukkuvat, ensisuojuissa yöpyvät, asumispalveluita käyttävät (asuntola, tilapäismajoitus), naisten turvakodeissa asuvat, maahanmuuttajien majoituksessa asuvat, laitoksista vapautuvat. Lisäksi ETHOS-luokittelussa on eritelty asunnottomuusuhan alla eläviä ja puutteellisissa asuinolosuhteissa eläviä. Näiden edellä mainittujen luokittelujen pohjalta ETHOS luokittelussa muodostuu siis neljä asunnottomuuden perusmuotoa: katuasunnoton, asunnoton, asunnottomuusuhan alainen ja puutteellisissa asuinolosuhteissa elävä. (Feantsa/ ETHOS.)

2.3.1 Asunnottomuus nyt tilastojen näkökulmasta Suomessa ja Espoossa

Asumisen rahoitus - ja kehittämiskeskuksen (ARA) 2017 Asunnottomat- selvitys koostuu vertaamalla poikkileikkaushetken 15.11.2017 lukuja edelliseen vuoteen. Asunnottomat 2017- selvitys muodostuu Suomessa 278 vastanneesta kunnasta. ARA 2/2018 selvityksen mukaan Suomessa oli 2017 vuoden lopussa 7112 asunnotonta. Heistä yksinasuvia oli 6615 perheellisiä oli 497. Asunnottomia perheitä oli 214. Pitkäaikaisasunnottomia oli selvityksen mukaan yhteensä 1893, määrä laski 154 henkilöllä. Nuorten osalta edelliseen vuoteen verrattuna asunnottomuus kasvoi 186 henkilöllä. Asunnottomien määrä laski viidentenä vuotena peräkkäin ja edelliseen vuoteen verrattuna 331 henkilöllä. (Ara selvitys 2/2018.)

ARA 2/2018 selvityksen mukaan asunnottomia on eniten pääkaupunkiseudulla Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla. Edelliseen vuoteen verrattuna sekin kuitenkin osoitti laskusuuntaa. Tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona majoittuvat ovat edelleen suurin asunnottomien ryhmä. Selvityksessä myös todetaan tämän asunnottomien ryhmän suhteellisen osuuden olevan vuodesta 2012 lähtien kasvussa. Vastaavasti asunnottomuustyöskentelyn mukaisen strategisen työskentelyn tuloksena asuntolatyyppeissä majoitusratkaisuissa asuvien osuus on vähentynyt. (Ara selvitys 2/2018.)

Espoossa ARAn asunnottomuustilaston mukaan vuonna 2017 oli 567 yksinasuvaa asunnotonta. Heistä 153 oli pitkäaikaisasunnotonta. Naisia asunnottomista oli 112, nuoria 145 ja maahanmuuttajataustaisia 127. Asunnottomia perheitä oli henkilöinä 86 ja perheitä ruokakuntina 28. Tilaston mukaan asunnottomuus vaikuttaisi olevan suurilta osin laskusuunnassa. Vuoteen 2017 verrattuna nuorten asunnottomuus kasvoi hieman, kun taas pitkäaikaisasunnottomuus jatkoi laskusuunnassa. (Ara selvitys 2/2018)

Yhteenvetona ARA 2/2018 selvityksessä todetaan asunnottomuuteen tällä hetkellä vaikuttavia tekijöitä olevan vuokra-asumisen kallistuminen, toisin sanoen asumiskustannusten kasvu, asumiseen liittyvän velkaantumisen kasvaminen sekä kiihtyvä kaupungistuminen. (ARA selvitys 2/2018.)

2.3.2 Katsaus asunnottomuuteen Euroopan tasolla

Asunnottomuus on paikallista sekä kansallista. Asunnottomuuteen liittyvää tutkimusta ja työtä tehdään aktiivisesti myös yhteistyössä Euroopassa. EU tukee ja koordinoi sosiaalisia ja työhön liittyviä jäsenvaltioiden toimenpiteitä. FEANTSA (European Federation of National Organisations) järjestönä seuraa ja myötävaikuttaa EU:n taholta tuleviin ohjeisiin ja toimenpiteisiin. FEANTSAN tärkeänä tehtävänä on myös perustaa kansainvälisiä verkostoja ja foorumeita. Suomessa jäseninä ovat Helsingin Diakonissalaitos, Nuorisoasuntoliitto, Vailla Vakinaista Asuntoa ry sekä Y-Säätiö. Tavoitteena on ehkäistä ja lievittää köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä asunnottomien tai asunnottomuuden uhkaamien henkilöiden parissa. (Feantsa/Eu context.)

Suomessa esiintyvää asunnottomuutta ja köyhyyttä ei voi suoraan verrata muiden EU maiden asunnottomuuteen ja köyhyyteen muun muassa sosiaalishistoriallisen kontekstin sekä markkinoiden rakenteen vuoksi. On kuitenkin tärkeää tarkastella ilmiötä ja siihen liittyviä asioita laajemmassa mittakaavassa. Euroopan asunnottomuuden toimijoiden kattojärjestö FEANTSA on julkaissut ”European Index of housing exclusion” (2015), ”Second overview of housing exclusion in Europe” (2017) ja ”The third overview of housing exclusion in Europe (2018). FEANTSAN raporteissa todetaan, että ETHOS luokittelun mukainen ymmärrys asunnottomuudesta ja sen käyttö asunnottomuuden mittaamisessa on yleistynyt. Kuitenkin Euroopan tasolla puuttuu yleisesti hyväksytty määritelmä ja metodit. Muun muassa tämän vuoksi tilastojen valossa asunnottomuuden vertaileminen Euroopassa haastavaa. (Domerque ym. 2015, 55; Al-danas ym. 2017, 13.)

FEANTSAN vuoden 2015 raportissa ”An overview of housing exclusion in Europe” otetaan esiin muun muassa asumisen nousevat kulut, köyhät kotitaloudet ja heidän asemansa sekä sosiaaliset tekijät osana asunnottomuutta. Huolena tuodaan esiin asuntomarkkinoiden lisäksi muun muassa yhteiskunnan eriarvoistuminen. FEANTSAN 2017 raportissa ”Second overview of housing exclusion in Europe” ja 2018 ”Third overview of housing exclusion in Europe” raportissa kuvataan asunnottomuuden olevan Euroopassa kasvussa. Ainoana poikkeuksena Suomi, jossa asunnottomuus on saatu hienoiseen laskuun. Vuoden 2017 raportissa esitellään kansainvälisesti kerätyn aineiston perusteella tilannetta Euroopassa. Yhtenä merkittävänä tavoitteena on systemaattisella tiedon tuottamisella vaikuttaa asuntomarkkinoiden dynamiikkaan osana asunnottomuustyötä Euroopassa. Asunnottomuuden määrällisyyden lisäksi raporteissa esitellään ja otetaan kantaa asunnottomuuden syihin sekä siihen, miten asunnottomuutta tulisi Euroopassa hoitaa. Vuoden 2018 raportissa nostetaan esille vahvasti esiin integroitujen strategioiden toteuttamisen merkityksen kansallisessa asunnottomuustyössä Euroopassa. Tässä

yhteydessä nostetaan merkitykselliseksi strategiaksi Asunto ensin-periaate ja sen toteuttamisen perusteella saadut tulokset USA:ssa, Canadassa ja Euroopassa. (Domerque ym. 2015, 13; Aldanas ym. 2017, 29; Aldanas ym. 2018, 17-21.)

The Finnish homelessness Strategy (2015) arviointiraportissa nostetaan Euroopan maista yhtenä esimerkkinä Ruotsin asunnottomuustyö. Ruotsin ja Suomen asunnottomuustyön suurimpana erona raportin mukaan on, että Ruotsista puuttuu täysin kansallinen asunnottomuusohjelma. Viimeisimpänä strategisena asunnottomuusohjelmana oli ”Homelessness - Many Faces, Many People’s Responsibility during the years 2007-2009”. Vuonna 2012 hallitus nimesi ruotsiin kansallisen asunnottomuuden koordinaattorin. Työn tavoitteena oli tukea pitkäaikaisten ja kestävien rakenteiden luomista asunnottomuuskysymyksissä alueellisella ja paikallisella tasolla. Kansallisen asunnottomuuden koordinaattorin työn arvioinnissa selvisi, että harvalla kunnalla oli asunnottomuustyön strategiaa, saati järjestelmää asunnottomuuden seurantaan. Loppuarviossaan hän suosittelikin kansallista asunnottomuuden strategiaa ja Asunto ensin-ohjelman viemistä kuntiin. (Pleace ym. 2015, 32-33.)

Ruotsissa kerätään tilastotietoa asunnottomien määrästä joka kuuden vuosi, yhden viikon ajan huhtikuussa. FEANTSA:n ”Third overview of housing exclusion” (2018) Raportin mukaan Ruotsissa oli tilaston mukaan 33 000 asunnottomaa vuonna 2017. Köyhien kotitalouksien prosenttiosuus oli 16,2 %. Ruotsissa painopiste asunnottomuustyössä on häätöjen ennaltaehkäisyssä sekä asunnottomuusriskissä elävien tai äskettäin asunnottomiksi joutuneiden yksilöiden ja perheiden mahdollisimman pikaisessa asuttamisessa. Yhtenä keinona häätöjen ennaltaehkäisyssä on asumisneuvonta ja tarpeen mukainen tuki kevyt tuki. Myös Ruotsissa kuten muualakin Euroopassa, keskeisiä asunnottomuuden ja huono-osaisuuden osatekijöitä ovat asuntojen puute, pienituloisten vaikeudet selviytyä asumisen kuluista, asuinalueiden eriarvoistuminen sekä leimaantumisen johdosta asunnottomien vaikeus saada vuokra-asuntoja. Tähän vastauksena toissijaiset asuntomarkkinat ja ”social housing”, jossa sosiaalitoimi vuokraa asunnon yksityiseltä vuokranantajalta. Lisäksi käytössä on kunnan mahdollisuus myöntää asuntoon kunnan vuokravakuus. Taloudellinen tuki ja velkaneuvonta ovat myös tärkeässä roolissa. Kaikissa arviointiin osallistuneissa maissa, myös Ruotsissa, on saatu hyviä tuloksia vertaistuen käytöstä ennalta ehkäisevässä, kuntouttavassa ja sosiaalista integraatiota tukevassa merkityksessä. (Aldanas ym. 2018, 82; Pleace ym. 2015. 10, 36, 48-50, 64.)

EU:n taholta yhtenä keskeisenä toimenpideohjelmana on Eurooppa 2020 ohjelma, joka tähtää köyhyyden vähentämiseen 20 milj. ihmiseltä vuoteen 2020 mennessä. Eurooppa 2020 strategian viisi yhteistä tavoitetta ovat: Työllisyyden lisääminen, tutkimuksen ja kehittämisen edistäminen, ilmastonmuutoksen ehkäiseminen, koulutuksen lisääminen sekä köyhyyden torjunta ja sosiaalinen osallisuus. Valtionvarainministeriö julkaisee sivuillaan vuosittain raportin toimenpideohjelman edistymisestä Suomessa. Kevään 2018 raportissa köyhyyden torjunnan ja sosiaalisen osallisuuden edistämisen osalta nostetaan esille muun muassa etuuksiin teytyjä

muutoksia niin talouden sopeuttamisen kuin toisaalta erityisryhmien (yksinhuoltajat, ikääntyneet pitkäaikaistyöttömät) tilanteen helpottamisesta etuusjärjestelmän muutoksilla. Raportissa todetaan vuodesta 2008 lähtien pienituloisten ja aineellista puutetta kokevien määrän laskeneen. Sosiaaliturvan ja osallisuuden edistäminen osalta raportissa mainitaan myös, että ohjausryhmä osallistavan sosiaaliturvan kokeilulle ja nuorten osallistumistulon mallintamiselle on nimetty. (Valtiovarainministeriö 10a/2018, 26-35.)

3 Asunnottomuus ilmiönä ja keskeiset käsitteet

Olen edellä tarkastellut asunnottomuuden tutkimusta, kehittämistyötä sekä asunnottomuuden määritelmiä ja määrittelyä. Seuraavassa tarkoitukseni on avata hieman enemmän ja syvällisemmin asunnottomuuteen liittyviä käsitteitä ja asunnottomuuden ilmiön haasteellisuutta monimuotoisena ilmiönä. Kuten jo asunnottomuuden tutkimuksen esittelyssä kuvasin, asunnottomuutta ei ole tarkoituksenmukaista lähestyä pelkän asunnonpuutteen ja rakenteellisten tekijöiden näkökulmasta.

Johdatuksena seuraavaan esittelen seuraavan ajatuksen; Juha Perttula (2008) käsittelee mielenkiintoisesta näkökulmasta artikkelissaan ”Elämisen pyöriä, koteja ja vastalahjoja” onnellisuuden teorian näkökulmasta kokemuksellisuuden merkitystä ja elämän mielekkyyttä. Hän kuvaa yksilön ja koetun elämäntilanteen yhteyttä kodin kokemukseksi. Kodin kokemusta hän kuvaa yksilön yhteytenä elämäntilanteeseen ja siten liittyvänä kokemukseen onnellisuudesta - hän esittääkin, että kokemuksen rakenteellisen teoretisoinnin sijaan huomion tulisi kiinnittyä kokemuksen elämyksellisyyteen. (Perttula 2008, 288-289.)

3.1 Köyhyys, huono-osaisuus ja syrjäytyminen

Urho Rauhalan teosta Huono-osaisen muotokuva (1988) voidaan pitää yhtenä huono-osaisuuden määrittelyn perusteoksena. Rauhala kuvaa huono-osaisuuden kytkeytyvän syrjäytymiseen tavanomaisesta toiminnasta ja elämäntavasta. Syrjäytymisprosessin hän kuvaa olevan luonteeltaan yksilöllinen. Rauhala jaottelee teoksessaan huono-osaisuuden erilaisiin ulottuvuuksiin. Näitä ulottuvuuksia ovat taloudellinen huono-osaisuus, sosiaalinen huono-osaisuus, valankäytöstä ja osallistumisesta syrjäytyneet, terveyden suhteen huono-osaiset, työmarkkinoilta, asuntomarkkinoilta ja koulutuksesta syrjäytyneet. Teoksensa loppumetreillä Rauhala tiivistää: ”Elämä muodostuu lukuisista yksityiskohdista eikä yhden ihmisen kokemuksia voida yleistää kovin laajalle. Juuri sen takia tarvitaan sitkeää perustutkimusta, jossa yhdistetään laajemmat yhteiskunnassa tapahtuvat muutostekijät ihmisessä itsessä tapahtuviin muutoksiin ja siinä mahdollisesti ilmenevien häiriötilojen paikallistamiseen. Valitettavasti pelkkä tieto ei ohjaa ihmisen toimintaa, vaan ennen ratkaisua ongelma täytyy arvottaa”. (Rauhala, 1988. 6, 13-31, 130.)

Köyhyys ja eriarvoisuus näyttäytyvät asunnottomuudesta puhuttaessa niin rakenteellisina kuin yksilöllisinäkin tekijöinä. Rakenteellisina köyhyyttä ja eriarvoisuutta kuvaavina tekijöinä

muun muassa työttömyys, asumiskustannukset ja palkkataso. Yksilöllisiä tekijöitä ovat muun muassa addiktiot, heikko koulutustaso ja heikko terveys. Riippuen ajalle ominaisista ilmiöistä, muuttuvat myös ymmärrys ja suhtautuminen. Sosiaalisen hyväksyttävyyden vahvistuminen saattaa liittyä esimerkiksi tiedon lisääntymiseen, sosiaalisten tilanteiden määrittymiseen sairauksiksi, hyväksyttävyyteen tai suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin. (Saari 2015, 101-103.)

Eriarvoisuus, jonka yhtenä ulottuvuutena on köyhyys, sekä huono-osaisuus ovat osa asunnottomuuden sosiaalitieteellistä tutkimusta sekä asunnottomuuteen liittyvää yhteiskuntapoliittista keskustelua historiassa ja nyt. Termit eriarvoisuus, köyhyys ja huono-osaisuus ovat käsitteitä, jotka pitävät sisällään aikaan, paikkaan ja kulttuuriin sidoksissa olevia merkityksiä. Nykyään ei siis niinkään asunnottomuudesta puhuttaessa käytetä termiä huono-osainen. 2000-luvun alkupuolelta lähtien termi on korvautunut syrjäytymisen käsitteellä. (Saari 2015, 27-29.)

Syrjäytymisen käsitteellä kuvataan yksilön niin sanotusti ulkopuolelle jäämisen tilaa, osattomuutta yhteiskunnasta sekä siihen liittyviä tekijöitä. Syrjäytymisen tutkiminen ja tarkastelu tapahtuu yksilöiden ja ryhmien erillisenä ja eristettynä ilmiönä sekä yhteiskunnan tasolla nimettyinä kasautuvina ja toistuvina tapahtumina, jotka aiheuttavat muutoksia väestöryhmien asemaan. (Raunio 2000, 223; Ruotsalainen 2005, 197; Laine & Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11; Saari 2015, 104-106.)

Syrjäytymisen käsitteen rinnalla saatetaan käyttää myös termiä sosiaalinen syrjäytyminen. Sosiaalisella syrjäytymisellä tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö on vaarassa joutua tai on jo joutunut sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle (Hämeen-Anttila 2017, 201) Sosiaalisen syrjäytymisen termin ongelmallisuus näyttäytyy käsitteenä sosiaalisen ongelman rajautumisena ainoastaan yksilön ja yhteisön välisiin suhteisiin. Heikki Ikäheimo muistuttaa artikkelissaan ”sosiaalisuus ja epäsosiaalisuus sosiaalityössä” (2008), että sosiaaliset ongelmat voivat näyttäytyä myös yksilöisen välisissä ja yhteisöjen välisissä suhteissa. Samoin ongelma voi näyttäytyä myös ongelmana suhteessa, jossa toisena osapuolena on instituutioon esimerkiksi sosiaalitoimi. Myöskään arvoja ja normeja ei hänen mukaansa voi jättää huomioimatta keskusteltaessa siitä mikä on sosiaalisesti hyväksyttyä tai ei hyväksyttyä. Sosiaalisen syrjäytymisen käsitteen rinnalle tarvitsemme hänen kuvaamaansa arvo- ja asenneilmastoon etäisyyttä antavia ajatuksellisia välineitä sosiaalisuuden, epäsosiaalisuuden ja sosiaalisten ongelmien käsittämiseen. (Ikäheimo 2008, 20-21.)

Syrjäytymisen käsitteen rinnalla käytetään myös marginalisaation käsitettä. Riitta Granfeltin kuvaamana marginalisaation käsitteen voi ymmärtää syrjäytymiskäsitteen alkuperäisenä muotona. Hän kuvaa marginalisaation käsitteen soveltuvan hyvin ihmisten kokemuksiin ja elämän merkityksiin kohdistuvan tutkimuksen näkökulmaksi. Käsitteen alle asettuvat sivullisuuden, erilaisuuden ja toiseuden kysymykset eikä se myöskään kadota sosiaalitaloudellisen huono-

osaisuuden perspektiiviä. (Granfelt 1998, 80.) Kyösti Rauhala puolestaan kuvaa, ettei Marginalisoitumisessa ole kyse taloudellisten resurssien niukkuudesta, köyhyydestä sellaisenaan. Kyse on laajemmin katsottuina elinoloista, erityisesti täysimittaisen kansalaisuuden mahdollisissa elinoloissa esiintyvistä puitteista (Raunio 2000, 223).

Teoksessaan *Syrjäytymisen yhteiskunta* (2002) Tuula Helne tuo sekä kritiikkiä, että syvällisyyttä tämän käsitteen ympärille. Helne (2002) kuvaa syrjäytymiskeskustelun kertovan vähintäänkin yhtä paljon yhteiskunnasta kuin syrjäytyneistä tai syrjäytymisestä. Hän kuvaa syrjäytymisilmaisun rajanvedon olevan sosiaalista, spatiaalista tai symbolista. Hän myös kuvaa teoksessaan koko syrjäytymisdiskurssin taustalla vaikuttavan tarve luokitella tai asettaa rajoja. Nämä rajanvedot esiintyvät esimerkiksi keskusteluissa köyhistä ja rikkaista tai asuinalueen segregaatiosta. Helne avaa teoksessaan syrjäytymisdiskurssin moninaisuutta sekä esittää, että syrjäytymistä analysoitaessa huomion tulisi keskittyä yhteiskunnan ja sen instituutioiden suhteeseen syrjäytyneisiin sekä siihen, miten syrjäytymistä esitetään, kohdataan ja hoidetaan. (Helne 2002, 8-9, 173, 181.)

Saari & Yeung (2007) toteavat teoksessaan ”Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa”, että tasa-arvo- ja identiteettipolitiikka vahvistavat syrjimyksen ja marginalisoitumisen syitä ja perustoja. Vaihtoehtona he esittävät, että vähemmistöjen oikeudenmukaista asemaa tulisi yhteiskunnassa lähestyä erojen politiikalla. Tämän näkökulman mukaan erilaiset erot ja erottelun mekanismit pyritään tekemään näkyviksi eikä eroja lukita osaksi identiteettejä. Toteutukseen tämä vaatii marginaalisten näkökulmien aktiivista tuomista osaksi poliittista keskustelua, ilman ryhmän yhteneväisyyden tai määritelmän vaatimusta. Erottelun vahvistamisen sijaan hyvinvointivaltion vähemmistöpolitiikkaa on mahdollista rakentaa erottelujen kriittiselle tarkastelulle. (Saari & Yeung 2007, 71-74.)

Yhteiskunnan tasolla syrjäytymisprosesseja nimetään kasautuvina ja toistuvina tapahtumina, jotka aiheuttavat muutoksia eri väestöryhmien asemassa. Tässä yhteydessä mainitaan myös sukupolvelta toiselle periytyvä huono-osaisuus. (Saari 2015, 105-106; Hämeen-Anttila 2017, 202.) Kasaantuvien ongelmien lisäksi syrjäytymisprosesseja kuvataan myös elinoloissa esiintyvänä puutteena. Yhtenä ydinajatuksena onkin teoreettisessa syrjäytymisen määrittelyssä ja siihen liittyvässä keskustelussa on poimittavissa se, että aineellisen köyhyyden lievittäminen ei johda muiden ongelmien lieventymiseen. Hyvinvoinnin määrittäessä enemmänkin ulottuvuuksina kuin tarkkarajaisena ilmiönä, vaatii hyvinvointiongelmiin ja syrjäytymisilmiöön tarttuminen asunnottomuuden parissa työskenteleviltä kokonaisvaltaista otetta, laaja-alaista osaaamista ja ymmärrystä sekä erikoistuneita ammatillisen työn muotoja. (Raunio 2000, 222-224; Saari & Yeung 2007, 77; Laine & Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 18.)

Pirkkoliisa Ahponen (2001) lähestyy syrjäytymisen käsitettä artikkelissaan ”Kodittomuuden marginaalissa”. Hänen näkökulmansa rakentuu kodin, kodittomuuden ja identiteetin ympärille. Hän näkee kodittomuuden marginaalista käsin askeleittain rakentuvana identiteetin koostumismahdollisuutena. Artikkelissaan hän nostaa esiin näkökulman siitä, että syrjäytymisen ongelmallisuuteen vaikuttaa se, onko syrjäytyneillä riittävästi minuuden kehitykseen tarvittavia voimavaroja. Vaikka kyseinen artikkeli käsittelee asunnottomuutta ja syrjäytymistä nuoruuden näkökulmasta, on tämä näkemykseni mukaan mielenkiintoinen näkökulma nostettavaksi esiin myös asunnottomuudesta yleisesti puhuttaessa. (Ahponen 2001, 103-105.)

3.2 Osallisuus ja osattomuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on julkaissut osallisuuteen liittyen dokumentit: ”sosiaalinen osallisuus” (2015) ja ”Mitä osallisuus on? osallisuuden viitekehystä rakentamassa” (2017). Ensimmäisessä julkaisussa käsitellään sosiaalista osallisuutta. Euroopan komission laatiman yhteisen raportin sisältämän määritelmän mukaan sosiaalinen osallisuus kuvataan seuraavasti:

”Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jolla varmistetaan, että köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa olevat saavat tarvittavat mahdollisuudet ja voimavarat osallistua täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja kulttuurielämään ja saavuttaa kyseisessä yhteiskunnassa hyväksyttävänä pidettävän elintason ja elämänlaadun. Sillä varmistetaan, että he voivat osallistua enemmän päätöksentekoon, joka vaikuttaa heidän elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa käyttää perusoikeuksiaan.” (Leeman & Kuusio & Hämäläinen 2015.)

Mitä osallisuus on? (2017) julkaisussa osallisuuden kuvataan ilmenevän seuraavasti: ”1) päätösvaltana omassa elämässä, mahdollisuutena säädellä olemisiaan ja tekemisiään sekä ymmärrettävänä, hallittavana ja ennakoitavana toimintaympäristönä; 2) vaikuttamisen prosesseissa, joissa pystyy vaikuttamaan itsen ulkopuolelle esimerkiksi ryhmissä, palveluissa, asuin- ympäristössä tai laajemmin yhteiskunnassa; 3) paikallisesti, kun pystyy panostamaan yhteiseen hyvään, osallistumaan merkityksellisyden luomiseen ja kokemiseen sekä liittymään vastavuoroisiin sosiaalisiin suhteisiin” (Isola & Kaartinen & Leeman & Lääperi & Schneider & Valtari & Keto-Tokoi 2017.)

Osallisuuden ja osattomuuden käsitteitä on teoreettisesti lähestytty useasta näkökulmasta. Teoksessa ”Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa” (2007) lähestytään osallisuuden käsitettä rikkauden ja köyhyyden paradoksien pohdinnalla. Teoksessa pohditaan muun muassa taloudellisen kasvun ideologiaa ja arvojen merkitystä yhteiskunnassamme. 2000-luvun köyhyyden kuvataan olevan materiaalisen puutteen ohella sosiaalinen asema hierarkisen yhteiskunnan pohjalla. Tätä sosiaalista asemaa kuvataan nöyryytyksenä ja osattomuutena. Yksiarvoistuvan ja yksipuolisen yhteiskunnan paradoksina esitetäänkin vaurastumisen lisää köyhyyttä. (Saari & Yeung 2007, 86-90.)

Myös Juha Saaren teoksessa (2015) ”huono-osaiset” käsitellään osallisuuden käsitettä yhteiskunnan yhteiskunnassa esiintyvän vallan jakautumisen ja siitä johtuvan eriarvoisuuden näkökulmasta. Yhteiskunnan rakenteellinen kokonaisuus syntyy yksilöiden ja organisaatioiden vuorovaikutuksen kokonaisuudesta. Tätä kokonaisuutta tarkasteltaessa havaitaan rakenteellista eriarvoisuutta. Yhteiskunnan muotoutumisperusteena ovat ne jaot, erot sekä niiden suhteet, jotka ilmentävät eriarvoisuutta. Eriarvoisuuden määrä yhteiskunnassa määrittää valtaresursien jakaantumisen. Juha Saari esittääkin, että huomio on kiinnitettävä yhteiskunnan sosioekonomiseen rakenteeseen, kulttuuriseen eriytymiseen sekä statuksen merkitykseen eroja luovana tekijänä. Luokat, kulttuurit ja statukset vaikuttavat ihmisten välisiin sosiaalista etäisyyttä luoviin eroihin. Lopulta yhteiskunnan hierarkisuus tai tasa-arvoisuus on kuvausta eri asemassa olevien ihmisryhmien välisen vuorovaikutuksen tasosta. (Saari 2015, 64-65,89, 94-95.)

Asunnottomuudesta ja osallisuudesta puhuttaessa käsitellään myös hyvinvointivaltion ja sosiaalisten oikeuksien käsitteitä. Hyvinvointivaltion käsite voidaan määritellä laajalla ja suppealla tavalla. Laajassa määritelmässä tarkoitetaan julkisen vallan yhdessä muiden organisoituneiden toimijoiden kanssa johtamaa politiikkamallia jossa talous- työllisyys, -koulutus, -ja sosiaalipolitiikkatukevat toisiaan. Suppeassa määritelmässä hyvinvointivaltio kytketään tiiviimmin sosiaalipolitiikkaan. (Saari 2015, 115-116.) Sosiaalipolitiikkaa voidaan tarkastella sosiaaliseen kansalaisuuteen kytkeytyvien yksilöllisten, poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien toimeenpanona. Sosiaalisia oikeuksia voidaan asunnottomuuteen liittyen tarkastella sekä yksilöiden olemisen ja tekemisen eri elämän osa-alueen mahdollistavana sekä yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenyytenä. (Saari & Yeung 2007, 48.) Huono-osaisten kansalaisten näkökulmasta keskeinen yksilöllinen oikeus on syrjinnän kieltä. Ihmisoikeudet, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteita koskevat ihmis- ja perusoikeudet muodostavatkin keskeisimmän pohjan asunnottomuustyölle.

Vuosina 2011-2015 yksi hallitusohjelman strategisista painopistealueista oli köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi tätä toimenpideohjelmää. Keskeisenä näkemyksenä tässä toimenpideohjelmassa on, että syrjäytymistä ja köyhyyttä ehkäistään vahvistamalla ihmisten osallisuutta ja työkykyä, vähentämällä työttömyyttä, köyhyyttä, ihmisten näköalattomuutta ja osattomuutta sekä huolehtimalla sosiaaliturvasta ja peruspalveluista. Syrjäytymistä, köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävän toimenpideohjelman loppuarviossa esitellään onnistuneita toimia ja todetaan, että tärkeää on kokonaisuuksien katsominen sekä tavoitteellinen, kokonaisvaltainen ja poikkihallinnollinen yhteistyö. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Suomalainen perinne korostaa sosiaalihuollon organisaation merkitystä ammatillisen sosiaalityön toiminnan perustana. Köyhyyttä ja siihen liittyen esimerkiksi sosiaalisia ongelmia pyritään lievittämään rakenteellisella ja systemaattisella ammatillisella toiminnalla. (Raunio

2004, 18; Kananoja 2017, 29-32.) Sosiaalityön vuosikirjan (2018) artikkelissa ”Sosiaalityön asiantuntijuus heikoimmassa asemassa kanssa tehtävässä työssä” analysoidaan ja pohditaan uudenlaisen asiantuntijuuden sisältöjä nykypäivän haasteiden valossa. Artikkelissa tuodaan esiin sosiaalityön asiantuntijuuden osallistava rationaliteetti, joka perustuu näkemykseen sosiaalisen tiedon erityisyydestä, yksilön toimijuuden vahvistamisesta yhteisöllisin keinoin. Päämääränä on yksilökeskeisessä ja medikalisoituvassa toimintaympäristössä huolehtia ihmisten hyvinvointia tukevista sosiaalisista tekijöistä sekä arkea ja osallistumista tukevien palveluiden järjestämisestä. Artikkelin pohjana olevan tutkimuksen perusteella todetaan, että merkkejä heikoimmassa asemassa olevien marginaaliin jättävien mekanismien voimistumisesta on nähtävissä. Heikoimmassa asemassa olevien toimijuuden tukeminen ei näin ollen ole enää perusteltua ainoastaan perinteisellä yksilötyöskentelyllä, reflektiivisenä ammattiosaamisena tai vuorovaikutuksena. Muuttuvissa yhteiskunnan rakenteissa tarvitaan reflektiiviseen sosiaalityön asiantuntijuutta. (Lindh & Hautala & Romakkaniemi 2018, 49-52, 59-62.)

4 Asunnottomuustyö osana Espoon peruspalveluja

Asunnottomuustyö Suomessa perustuu demokraattiseen sosialismiin, joka on pohjoismaisen sosiaalipolitiikan ideologinen perusta. Sosiaalidemokraattisessa mallissa sosiaalipolitiikkaa pidetään valtion ja julkisen sektorin tehtävänä. Sosiaalipolitiikan nähdään tässä mallissa olevan myös osana ihmisten hyvinvoinnin tuottamista. Yhtenä keskeisenä tehtävänä pohjoismaisella sosiaalidemokraattisella hyvinvointipolitiikalla on tulojen jakaminen köyhien ja rikkaiden välillä. Hyvinvoinnin laajuutta onkin pohjoismaissa totuttu pitämään sosiaalipolitiikan kehittyneisyyden mittana. (Raunio 2004, 162-165.)

Asunnottomuustyön perusta on ihmisten sosiaalisissa oikeuksissa. Sosiaaliset oikeudet koostuvat tavallisen lainsäädännön takaamista sosiaalisista oikeuksista, kansallisen perustuslain vahvistamista sosiaalisista perusoikeuksista sekä kansainvälisten ihmisoikeus-sopimusten määrittelyä sosiaalisista ihmisoikeuksista. Merkittävimminä sopimuksina: Euroopan ihmisoikeus-sopimus, YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) ja Euroopan sosiaalinen peruskirja. Nämä turvaavat ihmisten oikeuksia muun muassa työhön terveyteen, asuntoon ja sosiaaliturvaan. (Kalliomaa-Puha & Tuovinen 2017, 11-12.)

Espoon osallistuu aktiivisesti strategisen asunnottomuustyön toteutukseen. Yhtenä painopisteenä asunnottomuustyössä ja kehittämisessä on asunnottomuuden ennaltaehkäisy muun muassa asumisneuvonnan kehittämisen avulla (Lajunen 2018). Espoon kaupunki osallistuu tällä hetkellä kahteen valtakunnalliseen hankkeeseen liittyen asunnottomuuden hoitoon. Ensimmäisenä hankkeena on valtakunnallinen Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma, joka sijoittuu vuosille 2016-2019. Lähtökohtana tälle hankkeelle on Sipilän hallituksen 9.6.2016 tekemä periaatepäätös Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmasta.

Toimenpideohjelman päämääränä on liittää asunnottomuustyö entistä laajemmin osaksi syrjäytymisen torjuntatyön kokonaisuutta asunto ensin -periaatteen pohjalta. (Espoon kaupunki/asuminen ja ympäristö.)

Toisena aktiivisena hankkeena Espoon kaupunki osallistuu osatoteuttajana Ara:n koordinoimaan ”Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat - varhainen välittäminen, osallisuus ja asumisen tuki”- hankkeeseen 1.3.2016 - 28.2.2019. Hankkeessa luodaan kaupunkeihin asunnottomuuden ennaltaehkäisyn strategiat sekä pyritään juurruttamaan kuntiin ennaltaehkäisevää asunnottomuustyötä. (Ara 2016.)

Olen aiemmissa osioissa esitellyt asunnottomuus ilmiön monimuotoisuutta sekä sitä kuinka yksilölliset tekijät ovat sidoksissa yhteiskunnan rakenteisiin ja vallitsevaan ymmärrykseen. Lisäksi olen esitellyt asunnottomuustyötä, 2000-luvun strategioita ja niihin liittyen asumispalveluiden muutosta. Seuraavassa syvennyn hieman tarkemmin Espoon kaupungin peruspalveluihin asunnottomuuden näkökulmasta.

4.1 Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamisen toteutuminen on Suomen perustuslain 22§ mukaan julkiselle vallalle säädetty velvollisuus (Oikeusministeriö 1999/731). Päävastuu sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä on kunnilla. Julkisella vallalla on myös perustuslain mukaan velvollisuus huolehtia riittävien sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä toimeentulon turvaamisesta. Sosiaalipalveluiden kokonaisuutta ja sosiaalihuollon toimintaa ohjaa vuonna 2015 uudistettu sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden edistäminen sekä ylläpitäminen ovat Sosiaalihuoltolain perimmäinen tarkoitus. Päämääränä on, että ihmiset saavat tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut yhdenvertaisin perustein. Asunnottomuuteen liittyen sosiaalihuollolla on siis erityinen rooli eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämisessä. (Lähteinen & Hämeen- Anttila 2017, 50, 67.)

Uudistettu sosiaalihuoltolaki (1301/2014) toi sosiaalihuoltoon ja siten sosiaalityöhön myös uuden käsitteen ”erityistä tukea tarvitseva asiakas”. Sosiaalihuoltolaki 3 § mukaan erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, ”*jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vammän tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaa-van syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) 3 §:ssä säädetään*”. Lain säännöksillä ja perimmäisenä tarkoituksena on, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat henkilöt saavat tarvitsemansa avun ja tuen. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017,71; Oikeusministeriö 1301/2014.)

Sosiaalipalveluksi kuvataan sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ja muun asiakastyöhön osallistuvan henkilön palveluita. Toiminnan kuvataan olevan sosiaalihuoltoa, kun sosiaalihuollon ammattihenkilö vastaa palvelun toteuttamisesta. Kunnan velvollisuutena on myös järjestää hyvinvointia tukevaa neuvontaa ja ohjausta. Yhtenä tehtävänä onkin asiakkaan oikeuksista ja etuuksista tiedottaminen ja palveluiden käyttöä koskeva neuvonta. Sosiaalipalveluilla tavoitellaan sosiaalisen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja osallisuuden edistämistä. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 69, 75.)

Aikuisten palveluihin ja aikuissosiaalityöhön kuuluu monia toimintoja ja toimijoita. Sosiaalityötä tehdään sosiaalitoimistojen lisäksi julkisissa erityispalveluissa, sosiaalisissa järjestöissä ja diakoniatyössä. Käytännön sosiaalityössä hyödynnetään erilaisia työmenetelmiä; yksilökohtaista työtä, ryhmätoimintaa ja verkostotyötä. Yhtenä sosiaalityön tehtävänä on toimia asiakkaiden puolesta puhujana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana. Rakenteellinen sosiaalityö on asiakas- ja yhteisötyöstä kerättyjen tietojen hyödyntämistä ihmisten sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Rakenteellisessa sosiaalityössä yhdistetään asiakastyöstä saatua tietoa ja vertaillaan sitä yhteiskunnallisiin yhteyksiin, sosiaalipalveluiden ja muiden tukitoimien vaikuttavuuteen sekä siihen miten ne vastaavat asiakkaan tarpeisiin. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on tehdä näkyväksi sosiaalihuollon asiakkaiden ongelmia, tarpeita ja vahvuuksia ja hyödyntää saatua tietoa kehittämisessä ja toimenpiteiden vaikuttavassa ja tuloksellisessa kohdentamisessa. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 76; Karjalainen 2017, 247-249.)

Kuntouttavan sosiaalityön kuvataan olevan sekä orientaatio eri asiakastyön haasteissa että erilaisin interventioin toteutettavaa sosiaalityön osaamista, jossa laaja-alainen osaaminen, toimenpiteet ja integroidut palvelut ovat osa asiakkaan kohtaamisen kokonaisuutta. Ammattikäytäntöä ja työmenetelmiä kuvataan esimerkiksi psykososiaalisena työnä, voimaannuttavana työotteena, tilannearvioina, palvelu- ja aktivointisuunnitelmina sekä palveluohjauksellisena työotteena. Kuntouttavan sosiaalityön käsitteellä kuvataan siis sosiaalityön työmenetelmää, joka hyödyntää monialaista ja verkostoituvaa työtapaa. Ydinajatuksena on yksilön näkökulman lisäksi yhteisöllisen ja rakenteellisen ulottuvuuden huomioiminen. (Karjalainen 2017, 254-257.)

Espoon kaupungin hallinnollinen organisaatio muodostuu konsernihallinnosta ja kolmesta toimialasta: sosiaali- ja terveystoimesta, sivistystoimesta ja teknisestä ja ympäristötoimesta. Espoossa asumisneuvonnasta ja ohjauksesta, asunnottomuuden ennaltaehkäisemisestä, asunnottomien palvelutarpeenarvioinnista sekä asunnottomien tilapäisestä majoituksesta vastaa aikuissosiaalityö, joka asettuu organisaatorakenteessa sosiaali- ja terveystoimen palveluihin. Vastuu asunnottomien palveluiden prosessinjohtajuudesta on aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijöillä. Aikuissosiaalityössä toimii sosiaalityöntekijöiden lisäksi sosiaaliohjaajia sekä erillisenä asumisneuvontana toteutettavaa asumisneuvontaa. (Espoon kaupunki; asumisneuvonta, Espoon kaupunki; organisaatio.)

Sosiaalityön haasteet liittyvät sen yhteiskunnalliseen rooliin. Kunnallinen sosiaalityö on rakennemuutoksessa. Konkreettisina esimerkkeinä muutoksesta on vuoden 2017 alussa perustoitteentulotuen myöntämisen siirtyminen kunnilta Kelan tehtäväksi. sekä valmisteilla oleva Sote uudistus, joka toteutuessaan muuttaa muun muassa vastuuta sosiaali- ja terveystalvveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta. Jatkossa kunnat ja itsehallintoalueet edistävät yhdessä kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä, vastuu sosiaali- ja terveystalvveluista siirtyy itsehallintoalueelle (Nylander 2016, 151, 189). Sosiaalityön asiantuntijuus hakee paikkaansa globalisoituneessa maailmassa, jossa digitalisoituminen sekä talouspolitiikan ja hyvinvointivaltion muutokset tuovat nopeassa tahdissa muutoksia arkeemme. Sosiaalityön vahvuus on kuitenkin tiedossa, joka syntyy työskentelystä yksittäisten ihmisten ja ryhmien kanssa. Tästä tiedosta syntyy kokemusta, jonka muuntaminen siirrettäväksi tiedoksi ja ammatillisiksi käytännöiksi on jatkossakin tärkeä sosiaalityön yhteiskunnallisen vaikuttamisen väline. (Kananoja 2017, 29,31).

Sosiaalitalvveluiden vaikuttavuuden arviointi on haastavaa. Sosiaaliset ongelmat näyttävät pitkäkestoisina ja monimutkaisina ja vaikuttavuusarviointiin liittyvien tulosten arviointi mekaanisesti ja kapea-alaisesti saattaa muodostaa tehottoman kuvan sosiaalitalvveluista. Vaikuttavuuden arviointiin liittyvää tutkimusta voidaan hyödyntää kehittämisen välineenä, jolloin saadaan tietoa tietyn talvvelun tai toimenpiteen odotetusta, olemattomasta tai kielteisestä vaikutuksesta. Erilaisia vaikuttavuusarvioinnin tapoja ovat muun muassa tavoitteiden ja tulosten välisen interventio ja kausaalisuhteen tutkiminen, tapaus tutkimus, realistinen arviointimalli ja satunnaistettu parivertailu. (Kettunen 2012, 146-149.) Vaikuttavuusarviointi tutkimukseen pohjautuen tavoitelähtöistä sosiaalityötä voidaan arvioida erilaisin mittarein. Mittareiden kehittämisessä haasteellisenä näyttää sosiaalisten ilmiöiden sekä objektiivinen että subjektiivinen luonne. Arviointimittareiden suunnittelussa ja kehittämisessä tulisikin huomioida aikuissosiaalityön laaja-alaisuus sekä tavoite- ja tilanelähtöisyys. (Kivipelto & Karjalainen 2012, 151-154.)

4.2 Sosiaalinen kuntoutus

2015 uudistunut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) määrittelee, että kunnallisina sosiaalitalvveluina on järjestettävä sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalinen kuntoutus määritellään 17§ mukaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaksi tehostetuksi tueksi sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuvataan kuuluvaksi: sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustalvvelun selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutustalvvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämäntalvveluun, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin, muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. (Oikeusministeriö 1301/2014.)

Kuntoutus jaotellaan perinteisesti lääkinnälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalisen kuntoutuksen määrittely, toiminnan ydin ja toteuttaminen vaihtelevat ja hakevat paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaalisen kuntoutuksen kuvataan olevan työote, orientaatio työhön ja erillinen syvennetty palvelu. Sosiaalinen kuntoutus yhdistetään kuntoutuksen tradition mukaan vamman tai vian hoitamiseen ja toisaalta määritelmää haetaan kuntouttavan sosiaalityön sekä aktivointiin liittyen esimerkiksi pitkäikäistyöttömistä puhuttaessa. (Karjalainen 2017, 255-256.) Sosiaalisen kuntoutuksen kuvaaminen riippuu siten näkökulmasta ja lähestymistavasta. Ari Nieminen (2018) kuvaa artikkelissaan ”sosiaalisen kuntoutuksen määritelmät, kentät ja mahdollisuudet” sosiaalisen kuntoutuksen keskusteluista erottuvan neljä painotusta; Ihminen - yhteiskunta sekä palvelujärjestelmä - asiakas. Näkökulmasta riippumatta sosiaalinen kuntoutus koskee yksilöiden lisäksi ryhmiä sekä näiden suhteita ympäristöön ja tavoitteena sosiaalisella kuntoutuksella on toimintakyvyn paraneminen ja siten elämässä eteenpäin pääseminen. (Nieminen 2018, 16-17, 20-21.)

Sosiaalinen kuntoutus on osa sosiaalipalveluiden kokonaisuutta. Sosiaalityössä keskeisessä osassa on kokonaisnäkemys asiakkaan tilanteesta ja muutostarpeista. Ehkäpä sanoitettuna, juuri sana ”sosiaalinen” ja sen eri ulottuvuudet kuvaava parhaiten sosiaalisen kuntoutuksen monimuotoisuutta. Sosiaalinen ulottuvuus pitää sisällään ihmisen elämän kokonaisuuden; elämäntilanteen, olosuhteet, sosiaaliset kokemukset, arvot, normit, tottumukset ja tavat. Sosiaalisessa kuntoutuksessa näiden huomioon ottaminen, ymmärtäminen ja suhteuttaminen yhteiskunnallisiin tekijöihin voi sosiaalisen ulottuvuuden kautta kuvata sosiaalisen kuntoutuksen monimuotoisuutta ja siten määrittelyn vaikeutta. (Kananoja 2017, 181-183.)

Espoossa, aikuisten sosiaalipalveluiden alaisuudessa, on erillinen sosiaalisen kuntoutuksen tiimi. Espoon Kipinä, joka toimii yhteistyössä aikuissosiaalityön ja muiden tahojen kanssa. Tiimissä toimii ryhmätoimintojen koordinaattorin ja kolme sosiaaliohjaajaa. Tiimin tavoitteena on yksilö- ja ryhmätoimintoina toteutettavan asiakastyön lisäksi ja ohella tarjota toimia, jotka tähtäävät sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen. Tavoitteena yhteiskunnallisen osallisuuden lisääminen ja työllistymisvalmiuksien edistäminen. Lisäksi tiimi osallistuu uusien toimintatapojen kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Sosiaalinen kuntoutus on yksilöllisesti suunniteltua ryhmä- ja yksilötyöskentelyä. Arviointi, tuen tarpeen kuvaaminen ja tavoitteet nimeäminen yhdessä asiakkaiden kanssa ovat tärkeä osa tavoitteellisen työskentelyn kokonaisuutta. Sosiaalisen kuntoutuksen toteuttajia on useita ja näin kuntoutuksen toteuttajien tulee olla tietoisia asiakkaan palvelukokonaisuudesta. (Määttä 2018, 26,32-33.)

Sina Rasilaisen (2018) artikkeli ”sosiaalinen kuntoutus asunnottomuustyössä -tunnistetaanko asunnottomuuden ennaltaehkäisy osaksi sosiaalista kuntoutusta?” kuvaa jo otsikossaan perustelun sille, miksi opinnäytetyössäni valitsin sosiaalisen kuntoutuksen yhdeksi tarkastelun osaluueksi. Rasilainen (2018) nostaa esiin Asunto ensin-periaatteen sekä asumissosiaalisen työn yhteneväisyyksiä sosiaalisen kuntoutuksen konteksteissa. Asunto ensin- periaatteen neljän

ydinpiirteen pohjalta hän nostaa esiin valinnan vapauden, asumisen ja palveluiden eriyttämisen sekä kuntoutumisen ja integraation linkittymisen osaksi sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä. Asumissosiaalisen työn osaamisen kehittämisen ja lisäämisen myötä asumisen tukeminen on hänen näkemyksensä mukaan mahdollisuus saada osaksi sosiaalista kuntoutusta. Hän nostaa esille myös asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä kuntoutuksen ja kuntoutumisen roolin merkityksen sekä sen, että nykymuodossaan sosiaalisen kuntoutuksen käsite ei pidä sisällään asunnottomia ihmisiä. Hän kuvaakin asunnottomuustyön näkökulmasta sosiaalisen kuntoutuksen olevan ympäristösidonnainen prosessi, jossa yhteiskuntaan integroituminen tapahtuu palveluiden kautta. Artikkelin pohjalta on näkemykseni mukaan helppo nähdä, että asunnottomuustyön toimintamuodoissa on työmuotoja, jotka tukevat asiakkaiden kuntoutumista ja ovat näin yhdistettävissä sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuteen. (Rasilainen 2018, 200-213.)

4.3 Tilapäinen majoitus

Sosiaalihuoltolain 11 § määrittelee sosiaalipalveluiden vastuun tuen tarpeessa olevien palveluiden järjestämisestä. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas (STM 2017) antaa konkreettisemmän määritelmän lain soveltamisesta eri tuen tarpeisiin liittyen. Asumisen järjestämiseen liittyvällä tuen tarpeella tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilöltä puuttuu asunto tai hän on vaarassa menettää sen, taikka hän ei pysty asumaan asunnossaan tai hänen asuinoloissaan on merkittäviä puutteita. Tarvemäärittely ohjaa asiakaslähtöiseen työskentelyyn, jossa asiakkaan tarpeet ovat keskiössä. Asumisen järjestäminen on niin sanotusti viimesijaista, tarkoittaen sitä, että asiakkaalla on ensisijainen vastuu asumisensa järjestämisestä. (Hämeen-Anttila 2017, 199-201; STM 2017, 37-39.)

Espoossa tilapäistä majoitusta asunnottomille järjestetään Espoon mielenterveys- ja päihdepalveluiden alaisuudessa toimivassa Olarinluoman vastaanottokodissa sekä perhe- ja sosiaalipalveluiden alaisuudessa toimivassa Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa. Olarinluoman vastaanottokoti on profiloitunut päihdeongelmallisille asiakkaille ja Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoitetaan päihdeettömiä asiakkaita. Edellä mainittujen lisäksi Espoon kaupunki majoittaa tilapäisesti asunnottomia ostopalveluina tuotettavissa palveluissa. Sekä Olarinluoman vastaanottokoti, että Kriisimajoitusyksikkö Viisikko ovat tarkoitettu viimesijaiseen tilapäiseen majoitukseen, joka on kestoltaan lyhytaikaista. Olarinluoman vastaanottokodin toiminta on alkanut vuonna 1991. Asunnottomuuskirja II (Nousiainen & Sunikka 2008) artikkelissa: "Olarinluoma - matkalla suunnitelmalliseen asiakastyöhön" (Varjonen ym. 2008, 82-91.) kuvataan Olarinluoman vastaanottokodin profiilia sekä yksikön toiminnan kehittämistä alkuvuosista nykyiseen muotoonsa.

Tässä opinnäytetyössä keskeisessä roolissa on Kriisimajoitusyksikkö Viisikko, joka on aloittanut toimintansa 2016 elokuussa. Kriisimajoitusyksikkö on 24 paikkainen ympärivuorokautisesti toimiva yksikkö, jossa työskentelee kuusi lähihoitajaa ja yksi vastaava ohjaaja. Tilapäinen majoitus

tus yksikössä on lyhytaikaista ja tavoitteellista. Toiminnan alkaessa tilapäisen majoituksen tavoiteajaksi asetettiin 3 kk. Tietojärjestelmä Terveystieteiden tiedon mukaan yksikössä on majoitettu ajalla 29.8.16- 10.10.2018 yhteensä 203 asiakasta. Keskimääräinen tilapäisen majoituksen aika on ajalla 29.8.16- 10.10.2018 ollut 84 vrk.

Kriisimajoitusyksikkö Viisikkoon ohjaututaan sosiaalityön tekemän tilannearvion pohjalta ja tilapäisen majoituksen aikana tavoitteena on, että sosiaalityöntekijä tapaa asiakasta kuukausittain. Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa asiakas majoittuu asumaan soluun, jossa hänen käytössään on oma huone ja yhteiset wc-suihku, -keittiö ja oleskelutilat. Yksikössä on yhteensä viisi solua. Tilapäisen majoituksen ajan asiakas sitoutuu toimintaperiaatteiden mukaiseen majoittumiseen (Liite 1) sekä vastaa omasta ruokataloudestaan. Jokaisella asiakkaalla on omaohjaaja sekä mahdollisuus tavata omaohjaajaa säännöllisesti ja tarpeen mukaan.

Tavoitteellisuus Kriisimajoitusyksikkö Viisikon toiminnassa tarkoittaa tilapäisen majoituksen aikana tiivistä sekä säännöllistä työskentelyä asiakkaan ja asiakkaan verkoston, sosiaalityöntekijän ja yksikön henkilökunnan kanssa. Sosiaalityöntekijä prosessinomistajana vastaa tilapäisen majoituksen ajalle tehdystä suunnitelmasta ja Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tehtävä on yhdessä asiakkaan kanssa toteuttaa tehtyä suunnitelmaa. Toimintaa ohjaavana ajatuksena on jatkoasumisen esteiden poistaminen ja siten jokaisen asiakkaan asuttaminen tarkoituksen mukaiseen pysyvään asumiseen.

Olen toiminut yksikön vastaavana ohjaajana toiminnan aloittamisesta saakka. Myös muu työryhmä on työskennellyt yksikössä toiminnan alusta alkaen. Kriisimajoitusyksikön toiminnasta ei tähän mennessä ole tutkimuksellisesti tai muuten tuotettuna tietoa tai artikkeleita. Tarkoituksenani onkin tällä opinnäytetyöllä tuottaa myös tietoa ja näkökulmaa uuden yksikön toiminnan vastaamisesta asiakkaiden tarpeisiin osana Espoolaista asunnottomuustyötä. Oma rooliani osana tätä tutkimuksellista työtä avaan pohdinnoissani enemmän analyysissäni sekä osana eettisyyden ja luotettavuuden kysymyksiä.

4.4 Tukiasuminen

Asunnottomuus ilmenee yksilötasolla elämänhallinnan ja asumisen taitojen puutteina. Asunnottomuuden taustalla vaikuttavia psykososiaalisia ongelmia ovat muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmat ja laajemmin elämänhallinnanongelmat. Asunnottomuus vaikeuttaa elämänhallintaa ja puutteet elämänhallinnassa vaikeuttavat itsenäistä arjessa selviytymistä sekä asumista. Pelkkä asunnon saaminen ei siis aina riitä ratkaisemaan asunnottomuuteen sidoksissa olevia haasteita. Tarvitaan riittävää asumisen tukea, palveluiden saatavuutta, monialaista yhteistyötä ja tarkoin suunniteltuja asumis- ja tukipalveluratkaisuja. (Saari 2015, 136-144; Erkkilä 2017, 308, 312.)

Asunnottomuustyön strategioista vuosina 2008-2015 toteutetut Paavo I ja Paavo II ovat olleet merkittävässä osassa Espoon asunnottomien palveluiden kehittämistä. Asuntoloiden muunto-ohjelma, jossa muun muassa vanhoista asuntola tyyppisistä tukiasumisen muodoista luovuttiin ja tilalle luotiin pysyvään, vuokrasuhde perustaiseen asumiseen pohjautuvia tukiasumisen yksiköitä, on merkittävin kehittämisen tulos Espoossa. Asuntoloiden muutoksen lisäksi merkittäviä tuloksia pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen ja asunnottomuuden vähentämiseen liittyen ovat asuntokannan lisääminen asunnottomille, tukihenkilöstön lisäykset sekä asumisneuvonnan kehittäminen. (The Finnish homelessness strategy 2015; Hyvärinen & Kainulainen 2013; Lehtonen & Salonen 2008.)

Tukiasuminen ja muu asuminen, jossa tuen, avun ja ohjauksen keinoin pyritään tukemaan ja edistämään asunnottomuuteen liittyen psykososiaalisten ongelmista kärsivien asiakkaiden itseenäistä selviytymistä arjessa, on yksi keino asunnottomuustyössä. Tähän liittyen nousevat esiin käsitteet asumiskykyjen puute ja asumissosiaalinen työ, jolla pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin ja käytännöllisiin ongelmiin arjessa. Asumissosiaalisella työllä voidaan tarkoittaa kaikkia niitä toimintoja, joilla vahvistetaan asiakkaiden asumisvalmiuksia eli kykyä itseenäiseen ja omaehtoiseen asumiseen ja elämäntapaan. Työtä voidaan tehdä ennaltaehkäisevästi ja kuntouttavassa merkityksessä (Hyväri 2013, 150). Asumissosiaalisen työn tavoite on siis asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen. Työn keskiössä on paitsi asiakas yksilönä, myös hänen elämässään ja tilanteessaan merkitykselliset toimijat. Asumissosiaalista työtä tehdään siis yksilö- ja yhteisötason suhteissa sekä yhteiskuntapolitiikanverkostoissa. (Granfelt 2013, 209; Granfelt 2015, 10.)

Espoossa sosiaalihuoltolakiin perustuva asunnottomien palvelutarpeenarvio sekä tukiasumisen ja muun tuen järjestäminen (STM 2016) on aikuisten sosiaalipalveluihin keskitetty prosessi, jossa sosiaalityöntekijä toimii prosessinomistajana. Tukiasumisen palvelut ovat Sosiaalihuoltolain 21§ mukaisia palveluita. Tukiasumisessa on tarjolla kaupungin omana toimintana ja ostopalveluina tuotettua tukiasumista tukiasumisen yksiköissä sekä niin sanottua hajasijoitettua tukea tarjoavia palveluita. Tarjolla on myös kotiin saatavaa tukea. Yksiköitä ja palveluita on sekä päihdeettöminä että päihdeiden käytön sallivina. Tukiasumisesta ja muusta tuesta päättää keskitetysti SAP (selvitä- arvioi- palvele) -työryhmä. (Lajunen 2018.) SAP työryhmiä on Espoossa organisatorisesti ollut tähän asti sekä aikuisten sosiaalipalveluilla, että mielenterveys- ja päihdepalveluilla. Syksyllä 2018 on aloittanut asiakasohjauksen ja SAP -työryhmien toiminnan yhtenäistämistä valmisteleva työryhmä. Tuetun asumisen projektin ohjausryhmä kokoontuu elokuu-joulukuu 2018 sekä osallistuu Ketteräksi kehittäjäksi valmennukseen, jossa asiakaslähtöisen asiakasohjausprosessin kehittäminen on työskentelyn keskiössä. (Espoon kaupunki 2018.) Tällä muutoksella pyritään selkeyttämään asumisen tuen palveluiden kokonaisuutta ja asiakasohjausta palveluihin.

Espoossa tukiasumista kuten muutakin asunnottomuuden poistamiseen ja ennaltaehkäisyyn liittyvää työtä on strategisella ja pitkäjänteisellä työllä kehitetty. Sosiaalipalveluiden palveluvalikoimassa on asumisen palveluita, joissa asunto Ensin-periaate on toiminnan tausta-ajatuksena (Lajunen 2018). Tukiasuminen toimii pääsääntöisesti Espoossa Asunto ensin- periaatteen mukaisesti vuokrasuhdeperustaisena asumisena. Kuitenkin asumisen perustuen tuen tarpeeseen, käydään organisaation rakenteissa jatkuvaa keskustelua tukiasumisen toisaalta määräämiskäisyyden ja toisaalta jatkuvuuden näkökulmista. Asunto ensin- periaatteen portaikkomallin perusajatus on luoda päihde- ja mielenterveysongelmista toipuvalla tuella jatkumo kriisiasumisesta asumisyksiköiden ja tuetun asumisen kautta täysvaltaiseen ns. normaalikansalaisuuteen ja itsenäiseen asumiseen. (Kivelä & Leppo 2016, 12; Haahtela 2013, 186-187.)

Kivelä ja Leppo (2016) ovat julkaisseet ”asukkaan ääni” tutkimuksen, jossa keskiössä ovat tuetun asumisen laatu sekä portaikkomalli asunto ensin -periaatetta noudattavissa asumisyksiköissä. Tutkimuksessa nousi esiin neljä asukastyyppeä; tyytyväiset tässä ja nyt, asumiseen tyytymättömät, tyytyväiset tulevaisuuteen suuntautujat sekä kriittiset tarkkailijat. Tutkijat nimesivät näiden asukastyyppeiden lisäksi haastatteluun tavoittamattomista asukkaista viidennen ryhmän; asukkaat, jotka käyttävät runsaasti päihteitä, aiheuttavat uhkaa, vaaratilanteita ja levottomuutta. Tästä käytöksestä seuraa muille asukkaille tyytymättömyyttä ja turvattomuudentunnetta. Tutkimuksen yhteenvedossa todetaan, että monet kuntoutuneet ja elämässä eteenpäin mielivät asukkaat kokevat Asunto ensin -periaatetta noudattavissa ja portaikkomallin mukaisessa asumisessa olevansa jumissa paikassa, johon eivät enää tunne kuuluvansa. Yhtenä johtopäätöksenä tutkijat esittävätkin, että niiden asiakkaiden kohdalla, jotka sitä toivoivat olisi palveluiden vaikuttavuuden näkökulmasta tärkeää tavoitella entistä sujuvampia ja joustavampia jatkopolkuja keskitetyistä asumisyksiköistä hajautettuun asumiseen ja normaaliin vuokra-asuntokantaan. (Kivelä & Leppo 2016, 10, 78-81.)

5 Opinnäytetyön metodologiset ratkaisut

Asunnottomuutta koskeva tutkimus on väistämättä kantaaottavaa ja jo sinällään tutkijalta eettinen valinta. Asunnottomuutta tutkitaan, koska se osoittaa yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden ja tämän epäkohdan poistamiseksi halutaan tehdä tutkimuksen avulla työtä. Viimekädessä asunnottomuuden poistamisessa on kyse perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista ja tarpeista. (Kaakinen 2013, 22.) Yhteiskuntatutkimuksen kohdistuessa ihmisiin erityispiirteenä on huomioitava, että kyse on vuorovaikutteisesta toiminnasta. Tutkimus toimintana on siis jo osa todellisuutta, jota yhteiskuntatieteessä tutkitaan. Eettiset valinnat aina teorian rakentamisessa, kysymyksen asettelussa, raportoinnissa ja tutkimuksen käytön valvonnassa ovat tärkeitä huomioitavia asioita. (Alasuutari 2005, 23; Vilkkä 2015, 36.)

Tieteellisessä tutkimuksessa uutta tietoa tuotetaan teorian avulla. Uuden tiedon tuottamisen lisäksi teoria ja käsitteet toimivat tutkimuksen kehiksenä, näkökulmana tutkimusaineiston

tarkasteluun sekä tulkinnan, tuloksien ja päätelmien kuvauksena ja perusteluina. Tutkimuksessa tätä teorian muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan teoreettiseksi viitekehyykseksi. Tutkimuksessa käytettävät käsitteet ja teoreettinen viitekehys tulee selostaa ja määritellä lukijalle selkeästi ja täsmällisesti. Viitekehyyksen rakentamisessa merkityksellistä on lähestymistavan tarkoituksenmukaisuus suhteessa tehtävänasetteluun. Lähestymistavan tulee olla perustellusti valittu ja käytetty. Lähestymistapa ei voi perustua tekijän mielipiteeseen tai kokemuksiin. (Vilkkä 2015, 34, 37-38.)

Tieteellisen tutkimuksen kuvataan olevan työskentelytavoiltaan järjestelmällistä ja kurinalaista. Tällä viitataan tieteelliselle tutkimukselle hyväksytyjen metodien käyttämistä tutkimuksen prosessissa. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamisella pyritään myös takaamaan tutkimuksen luotettavuus ja uskottavuus. Tieteellisessä tutkimuksessa keskeisiä metodeja ovat teorit, käsitteet, mallit, tutkimusmenetelmät, aineiston keräämisen tavat, analyysitavat ja argumentointi. Metodien käytössä korostuu tutkijan kyky käyttää, soveltaa ja ymmärtää tutkimuksen kannalta olennaiset tekijät. (Vilkkä 2015, 38.) Tutkimuksen prosessissa kiinnitetään siis huomiota tiedon tavoitteluun ja perusteluihin, tieteellisyys tutkimuksessa muotoutuu niiden edellä mainittujen erityisten käytäntöjen kautta, joita tiedon hankinnassa tulee noudattaa. Tieteellisen menetelmän kulmakiviä ovat objektiivisuus ja julkisuus sekä eettisinä arvoina riippumattomuus ja itsenäisyys. Kuitenkin totuuden ollessa suhteellista, voidaan tieteen kuvata syventävän tietoisuuttamme ja kykyämme ymmärtää todellisuuden erilaisia ilmiöitä ja niiden välisiä suhteita sekä auttaa muodostamaan uusia näkökulmia todellisuuteen. (Aaltola 2018, 18, 21-22; Kuula 2006, 25, 34.)

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa erityispiirteenä on sen sijoittuminen merkityksistä rakentuvien kokemusten maailmaa (Vilkkä 2015, 118). Kokemuksen tutkimus on monitieteinen tutkimuskohde ja vaatii tutkijalta perusteiden pohtimista tutkimuksen eri vaiheissa. Kokemuksellisuus, merkityksellisyys ja yhteisöllisyys ovat Fenomenologis-hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen teon näkökulmasta keskeisiä käsitteitä. (Laine 2018, 29-31.) Tavoitteena ei ole löytää totuutta vaan tutkimuksen aikana muodostaa ja luoda kokemuksista, käsityksistä ja merkityskokonaisuuksista tutkittavan asian tulkintoja, jonkin asian mieli. Merkitykset ovat haastavia, koska ne muodostuvat inhimillisessä todellisuudessa ja ovat siten kontekstiherkkiä. (Moilanen & Rähä 2018, 51.) Voidaankin todeta, että tieteen keskeisenä haasteena on syventää kykyämme ymmärtää todellisuuden erilaisia ilmiöitä ja niiden välisiä yhteyksiä.

Tätä opinnäytetyötä ohjaava kiinnostukseni on asunnottomuutta kokeneiden asiakkaiden kertomukset ja heidän kuvaamaan ne kokemukset ja tilanteet, jotka ovat olleet heille merkityksellisiä osana omaan asuntoon siirtymistä. Teoreettisen viitekehyyksen olen rakentanut asunnottomuuden ilmiön ja asunnottomuustyön teorian näkökulmista. Olen tarkastellut asun-

nottomuutta sekä yksilön että yhteiskunnan ja rakenteiden näkökulmista. Teoreettisessa viitekehityksessäni olen pyrkinyt monipuolisesti tuomaan erilaisia näkökulmia sekä kattavan lähdekirjallisuuden pohjalta perustellusti nostamaan keskeisiä käsitteitä.

Seuraavissa osioissa kuvaan tämän opinnäytetyön metodisia ratkaisuja tarkemmin, tämän opinnäytetyön prosessia sekä reflektoin omaa rooliani opinnäytetyön prosessissa. Olen aloittanut tämän opinnäytetyön prosessin ajatuksellisesti 2017 syksyllä. Käytännössä prosessi käynnistyi alkuvuodesta 2018. Toukokuussa 2018 sain tutkimusluvan Espoon kaupungilta. Haastattelut toteutettiin heinäkuussa 2018 ja analyysini valmistui lokakuussa 2018. Tarkoitukseni on kuvata mahdollisimman avoimesti opinnäytetyössäni tutkimuksellisesti soveltamani käytänteitä, logiikkaa ja omaa rooliani. Aloitan jokaisen aihealueen tarkastelemalla tutkimuskirjallisuuden pohjalta käyttämiäni tutkimusmenetelmiä. Tämän jälkeen kuvaan näiden tutkimusmenetelmien käyttöä tässä opinnäytetyöprosessissa. Aineiston analyysin kohdalla havainnollistan myös päättelyä ja tulkintaa aineistokatkelmilla.

5.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneille espoolaisille asiakkaille ääni. Tässä työssä tarkastellaan heidän kertomanaan kokemuksia ja näkemyksiä siitä mikä tai mitkä tekijät auttoivat heitä oman kodin saamisessa, sitä minkälaista apua he ovat asunnottomana saaneet sekä niitä tekijöitä jotka vaikuttavat nykyisessä tilanteessa asumisen onnistumiseen. Tavoitteena on tällä opinnäytetyöllä tuottaa ymmärrystä asunnottomuustyön kestävien ratkaisujen näkökulmaan sekä tuottaa mahdollista uutta tietoa tulevaisuuden asunnottomuustyön kehittämiseen. Inhimillisen näkökulman lisäksi aihe ja asiakasnäkökulman esille nostaminen on merkityksellinen tulevan Sote uudistuksen sekä Espoon asunnottomuustyön kehittämisen näkökulmasta. Vaikka opinnäytetyöni tuloksia ei sinänsä voi yleistää, voivat ne antaa kuvaa ja ymmärrystä asunnottomuustyön toimenpiteiden kohteena olevien asiakkaiden näkökulmasta asunnottomuustyön parissa työskenteleville sekä työtä kehittäville tahoille.

Tutkimuskysymykset ohjaavat työtä ja tiedonkeruuta. Tutkimuskysymysten lähtökohtana on tutkijan hahmotus siitä, miten käytettävät menetelmät, aineistot ja teoriat auttavat selvittämään tutkimuksen kohteeksi hahmottuvia ongelmia. Tutkimuksen lähtökohta ei ole tutkijan kiinnittyminen tiettyyn metodologiaan, vaan tutkimuskohteen ominaispiirteet ja tutkimusongelmat. (Räsänen & Anttila & Melin 2005, 10.)

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksillä pyrin saamaan vastauksia tutkimusongelmaan, joka kiehtoutuu tässä työssä tarkastelemaan entisten asunnottomien kertomana niitä asioita ja tekijöitä, jotka he ovat kokeneet merkityksellisiksi pysyvään asumiseen siirtymisessä. Tutkimuskysymykset ovat muotoutuneet opinnäytetyön prosessissa ja nousseet kiinnostukseni sekä teo-

reettisen viitekehyksen pohjalta. Opinnäytetyön prosessissa aluksi työtäni ohjasivat kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä. Kuitenkin aineiston analyysin vaiheessa nousi runsaasti ilmaisuja, joiden analyysiin mukaan ottaminen oli opinnäytetyöni aiheen ja tarkastelemani ilmiön jäsentämisen ja ymmärtämisen näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Lopullisiksi tutkimuskysymyksiksi valikoituivat:

1. Minkälaista apua entiset asunnottomat ovat saaneet asunnottomana ollessaan?
2. Mikä on auttanut asunnon/kodin saamisessa?
3. Mitkä asiat/tekijät vaikuttavat nykyisen asumisen onnistumiseen?

5.2 Aineiston hankintana teemahaastattelu

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruun menetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumenteista koottu tieto. Menetelmät eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan niitä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti, rinnan tai eri tavoin yhdisteltyinä. Olennaista aineistonkeruun menetelmien valinnassa on tutkittava ongelma ja tutkimusresurssit. Laadullisen tutkimuksen aineistossa merkityksellistä ole myöskään määrä, koska tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Aineiston määrän sijaan laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineiston kattavuudesta. Merkitykselliseksi aineistossa nousevat ne henkilöt, toisin sanoen tiedonantajat, ja se että heidän valintansa perustuu harkittuun ja tarkoituksenmukaiseen valintaan. Aineiston hankintaa kuvataankin laadullisessa tutkimuksessa piirteiltään harkinnanvaraisesti sekä teoreettisesti tai tarkoituksenmukaisesti kerätyksi. Yhtenä aineiston riittävyyden käsitteenä on saturaatio eli kylläntyminen. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään eikä siten tuota tutkimusongelman kautta uutta tietoa. (Eskola & Suoranta 2003, 60-64; Tuomi & Sarajärvi 2018, 83, 98-99; Vilka 2015, 150, 152.)

Haastattelua kuvaillaan kahden ihmisen väliseksi viestinnäksi, jossa kielellä on keskeinen merkitys. Vuorovaikutus haastattelutilanteessa koostuu ihmisen sanoista ja niiden kielellisestä merkityksestä sekä tulkinnoista. Erilaisia haastattelutyyppejä on useita. Tutkimuskirjallisuudessa usein viitataan strukturoituun, puolistrukturoituun ja avoimeen haastatteluun. Eri haastattelumenetelmin tavoitetaan erilaista tietoa, joten haastattelumenetelmän valinta perustuu siten tutkimusongelmaan ja tavoiteltavaan tietoon. Haastattelun pyrkimyksenä, ja siten myös haasteena, on siis pyrkimys saada käsitteellisesti välitettyä mielen suhdetta maailmaan. Lisäksi haasteena on ymmärryksen tavoittelemisen liittyen siihen, miten jonkin objektin tai asiantilan merkitykset rakentuvat. Jo olemassa olevien merkitysrakenteiden lisäksi haastattelussa luodaan uusia, yhteisiä merkityksiä. (Eskola & Suoranta 2003, 86-88; Hirsjärvi & Hurme 2010, 48-49.)

Teemahaastattelu, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, on lähellä syvähaastattelua. Haastattelun perimmäisenä tarkoituksena on kerätä informaatiota. Haastattelu

on ennalta suunniteltua, päämäärähakuista toimintaa. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen, keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. Teemahaastattelussa korostuvat ihmisten tulkinnat asioista, asioille annetut merkitykset sekä merkitysten syntyminen vuorovaikutuksessa. Haastattelun avoimuudesta riippuen teemojen sisältämien kysymysten suhde tutkimuksen viitekehyksessä esitettyyn vaihtelee intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen sallimisesta tiukasti vain etukäteen tiedetyissä kysymyksissä pitäytymiseen. Aineiston rikauden näkökulmasta haastattelussa merkityksellistä on haastattelijan ja haastateltavan dialogin syvyys. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 42, 47-48, 135; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.)

Laine (2018) ottaa teoksessa ”ikkunoita tutkimusmetodeihin 2” kantaa kokemuksiä tavoittelevaan haastatteluun. Avoimuus tutkimuskohteelle ja sen teoreettinen ennalta määrittämättömyys luonnehtii Vallin (2018) mukaan hyvän haastattelijan asennetta. Haastattelukysymysten tulisi kokemuksellisuutta tavoittelevissa haastatteluissa olla mahdollisimman avoimia ja ohjailta haastateltavaa mahdollisimman vähän. Vaikka jokaisen haastateltavan kokemus on oma-kohtainen, on syntyneisiin käsityksiin vaikuttaneet ja niitä muotoilleet monet tekijät. Käsitys ei siis välttämättä ole oma-kohtainen. Käsitteellisten kysymysten esittäminen ohjaa siis haastattelussa Vallin mukaan vastaamaan käsitysten tai mielipiteiden tasolla. Kokemusmaailmaa tavoittaakseen on haastattelijan kiinnitettävä siis erityistä huomiota kysymyksiin muotoon ja tapaan, jolla hän lähestyy haastateltavaa. (Laine 2018, 39-41.)

Tämän opinnäytetyön aineiston keruun menetelmäksi valikoitui tutkimusongelman sekä siihen liittyvän tiedonintressin luonteen pohjalta teemahaastattelu. Haastattelurungon muodostumisessa tutkimuskysymykset ja asiakkaan äänen kuuluville saaminen olivat keskeisessä asemassa (Eskola & Suoranta 2003, 87). Haastattelurunko kehittyi prosessissa teoreettisen viitekehyksen rakentamisen myötä alkuvuodesta 2018 alkaen. Tavoitteenani oli haastattelurunkoa suunnitellani antaa haastateltavalle mahdollisimman paljon omaa tilaa. Tällä tavoin pyrkimyksenäni toisaalta välttää käsitteellistä ohjaavaa otetta ja toisaalta tavoittaa syvempiä, kokonaisvaltaisia merkityksiä. Haastattelurunko muodostui minulle ohjaavaksi sekä avoimeksi (Liite 2). Haastattelurungossa painottuivat teemoina tausta (kokemus asunnottomuudesta), tuki, apu ja ohjaus (asunnottomuustyö) sekä nykyinen tilanne (osallisuus). Haastattelurunkoa olen reflektoinut osana opinnäytetyön prosessia Laurean opettajien kanssa. Lisäksi ennen varsinaisia haastatteluja suoritin haastattelurungon testaamisen esihaastattelulla (Eskola & Suoranta 2003, 88).

Haastateltaviin otin yhteyden puhelimitse ja haastattelut toteutettiin heinäkuussa 2018. Opinnäytetyön tarkoitukseen, haastatteluun osallistumiseen sekä haastatteluaineiston käyttämiseen liittyen luotiin suostumuslomake (Liite 3), jonka jokainen haastateltava sai luettavakseen ja allekirjoitti ennen haastattelutilannetta. Niin toivoessaan haastateltavalle lähetettiin suostumuslomake ja kysymysrunko jo etukäteen. Opinnäytetyön tarkoitus ja prosessi käytiin

myös keskustellen läpi ennen jokaista haastattelua. Haastateltaville painotettiin erityisesti luottamuksellisuutta koko prosessin ajan. Haastattelut suoritettiin haastateltavien valinnan mukaan heidän kotonaan, Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa tai muualla. Haastattelulle oli varattu runsaasti aikaa ja itse haastattelutilanteen pyrin luomaan mahdollisimman rauhalliseksi ja avoimeksi. Haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitukset säilytettiin salasanalla suojatusti. Opinnäytetyön valmistuttua haastattelut sekä litteroitu ja analyysiä varten laaditut erilliset tekstitiedostot tuhottiin asianmukaisella tavalla.

Tavoitin opinnäytetyöni haastattelua varten yhdeksän asiakasta, heistä yksi perui haastattelun sovittua edellisenä päivänä. Opinnäytetyön aineisto koostuu kaiken kaikkiaan kahdeksasta Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneen asiakkaan haastattelusta, heistä kolme oli naisia ja viisi miehiä. Haastattelut olivat kestoltaan 25-40 minuuttia. Alun perin suunnitelmana oli myös haastatella niin sanottuna verrokkiryhmänä ostopalveluina tuotettavasta tilapäisestä majoituksesta majoittuneita asiakkaita. Keväällä 2018 lähestyinkin Espoon aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöitä sähköpostilla liittyen potentiaalisiin haastateltaviin. En kuitenkaan saanut yhtään vastausta kyselyyni, joten päädyin haastattelemaan vain Kriisimajoitusyksikkö Viisikon entisiä asiakkaita.

Haastateltavat valikoituivat Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneista asiakkaista, jotka olivat muuttaneet pysyväen asuntoon vuoden 2017 ja 2018 aikana. Sattumanvaraisesti haastateltavista osa oli siirtynyt itsenäiseen vuokra-asumiseen ja osa tukiasumiseen. Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittumisen aika vaihteli haastateltavilla n. kahdesta viikosta yhdeksään kuukauteen. Haastateltavat olivat muuttaneet Kriisimajoitusyksikkö Viisikosta pysyväen asuntoon 2kk - 12kk ennen haastattelun ajankohtaa. Haastateltavien valikoinnissa poissulkevana tekijänä oli kielitaidon puute. Ymmärryksen ja merkitysten tavoittelemiseksi vaatimuksena oli haastattelun toteutuminen Suomeksi. Haastateltavien valinnassa ei käytetty muita poissulkevia periaatteita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97-98; Hirsjärvi & Hurme 2010, 188-189.)

Haastattelun sisällön, haastateltavien valikoinnin sekä haastattelutilanteen lisäksi haastattelun toteutuksessa merkitykselliseksi nostan tietoisuuteni oman roolini merkityksestä ja sen mahdollisista vaikutuksista haastattelun sisältöihin. Se, että työskentelen Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa ja jokainen näistä haastateltavista oli minulle entuudestaan tuttu, luo toisaalta mahdollisuuksia haastattelun syvemmälle tasolle, mutta toisaalta saattaa vaikuttaa tietoisesti tai tiedostamattomasti haastateltavien vastausten sisältöihin ja siten koko aineistoon. Tämän huomioon ottaen koin erityisen tärkeäksi luottamuksellisuuden ja opinnäytetyön tarkoituksen läpikäymisen huolellisesti. Avoimilla kysymyksillä, joita tarpeen mukaan tarkensin, pyrkimyksenäni oli myöskin mahdollistaa haastateltavan omaa ilmaisua ja minimoida oman esikäsitykseni vaikutus haastattelun sisältöön. Haastatteluun ja aineiston analyysiin liittyen ymmärtämisessä ja tulkinnessa viitataankin tutkimuskirjallisuudessa tutkijan kriittiseen it-

seymmärrykseen. Pyrkimyksenäni oli koko prosessin ajan pitää yllä oman ymmärryksen kyseenalaistamista, kriittistä asennetta sekä reflektiivisyyttä. (Laine 2018; 35-41; Hirsjärvi & Hurme 2010, 135, 185.)

Haastatteluissa oman tiedon keräämisen intressini lisäksi nousi merkitykselliseksi myös asiakkaiden asunnottomuuden prosessin reflektointi. Vietin haastateltavien kanssa aikaa ja kävimme keskustelua heidän elämästään myös haastattelua ennen ja sen jälkeen. Näkemykseni mukaan jokaisen haastateltavan kanssa luotiin luottamuksellinen ja avoin yhteys, joka mahdollistaa minulle syvempää ymmärrystä jokaisen yksilöllisyydestä ja heille mahdollisuuden prosessoida kokemusta asunnottomuudesta sekä matkasta omaan kotiin. Reflektoinnissa hyödynsin työkokemukseni ja koulutuksen myötä kehittyneitä vahvaa vuorovaikutusosaamistani sekä voimavaraistavaa dialogia osana keskustelua. Keskeistä dialogissa haastatteluiden aikana on tasa-arvoisuuden korostuminen vuorovaikutuksessa. Dialogin osapuolet eivät ole valtasuhteissa toisiinsa. Toinen ihminen koetaan ainutkertaisella tavalla erilaisena, mutta yhdenvertaisena. Ongelmien syiden etsimisen sijaan voimavaraistavassa keskustelussa pyritään niiden ratkaisuun ja yksilön voimavarojen vahvistamiseen. (Vilen & Leppämäki & Ekström 2002, 65, 123.)

Kokemuksen tutkimuksessa tutkitaan ihmisen mieltä, joka näyttäytyy myös psykologisena tutkimuskohteena. Jotta yksilön mielen ilmaisuja voidaan tulkita, on niiden merkitysisältöjä ymmärrettävä. Kokemuksen tutkimiseen ei ole yhtä yleistä menetelmää. Subjektiiivisen kokemuksen tutkimisen yhtenä lähestymistapana on ymmärtävä psykologia. Psykologinen ymmärtäminen pyrkii ymmärtämään subjektiivisia merkityksenantoa sekä tavoittaa mielen sisäisiä ilmiöitä. Tavoitteena on symbolisen ilmauksen sisältämän subjektiivisen merkitysisällön esille tuominen. Psykykinen ja sosiaalinen ovat merkitysmaailmoina suhteissa toisiinsa. Kokemuksen muuttuessa henkilökohtaisesta jaetuksi, tulee psyykkisestä sosiaalista. Sosiaalisesta tulee taas psyykkistä, kun se muuttuu osaksi henkilön kokemusmaailmaa. (Perttula & Latomaa 2015, 17-29.)

5.3 Aineiston analyysi

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkielmana. Tuomi & Sarajärvi (2018) kuvaavat laadullisen tutkimuksen olevan kokonaisuus. Laadullisessa tutkimuksessa he viittaavat aineiston keruun lisäksi huomion kiinnittymistä aineiston analyysiin, joka sinänsä on haastavaa, koska aineiston keräämistä ja analyysiä ei voida erottaa toisistaan. Laadullisen tutkimuksen haasteena he tuovat esiin tutkijan objektiivisuuden dilemman, sen miten mahdollisuus ymmärtää toista on kaksisuuntainen. Toisaalta kysymys on tutkijan mahdollisuudesta ymmärtää haastateltavaa ja toisaalta siitä, miten lukija ymmärtää tutkijan laatimaa tutkimusraporttia. Yhtenä käytännön ratkaisuna he tuovatkin esiin, että aineiston analyysitapa on syytä miettiä jo ennen haastatteluiden tekemistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75-77.)

Kvalitatiivisen aineiston analyysitapoja on useita ja tutkimuskirjallisuudessa niiden käyttöä esitellään eri painotuksin. Aineiston analyysitavan ja muodon valintaan vaikuttavat muun muassa tutkittavaa ilmiötä kuvaavan teorian ohjaavuus aineiston hankinnassa, analyysissä ja raportoinnissa sekä tutkimuksen painotukset. Laadullisen tutkimuksen analyysiä kuvataan kuitenkin poikkeuksetta prosessiksi, jossa kyse on aineiston järjestämisestä sellaiseen muotoon, että sitä on mahdollisuus eritellä tutkimusongelmiin vastausten etsimiseksi. Hirsjärvi & Hurme (2010) kuvaavat analyysiä jatkumoksi, jonka ääripäitä ovat kuvaus ja tulkinta. Kiviniemi (2018) kuvaa keskeisintä analyysitavan valinnassa olevan se, että löydetään synteisiä luova temaattinen kokonaisrakenne, joka kannattaa koko aineistoa. Eskola & Suoranta (2003) kuvaavat aineiston jäsentämisen ja tulkinnan tapahtuvan useassa vaiheessa ja, että laadullisen aineiston rikkautena on analysointitapojen runsaus. (Eskola & Suoranta 2003, 151,161, 225; Tuomi & Sarajärvi 2018, 111; Hirsjärvi & Hurme 2010, 136; Kiviniemi 2018, 83.)

Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jolla erilaisia dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysillä pyritään tutkittavasta ilmiöstä saamaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Ennen aineiston analyysin vaihetta merkitykselliseksi nostetaan aineiston kanssa keskustelu. Ennen analyysin vaihetta aineistoon tutustutaan, sitä järjestellään ja luokitellaan. Tämä luo perustan aineiston analyttisten teemojen keskinäiselle vertailulle ja analyysiin perustuvien kokonaisuuksien muodostamiselle. Keskustelun metaforalla viitataan aineiston itsenäisyyden ja tyhjentämättömyyden kunnioittamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 117; Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 10.)

Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriasidonnaiseen analyysiin. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Teoriasidonnaisessa analyysissä teoria voi toimia apuna, mutta analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan. Teorialähtöinen analyysi taas lähtee teoriasta, mallista tai auktoriteetin esittämästä ajattelusta ja aineiston analyysiä ohjaa näin jokin aiemmin luotu teoria, kehys tai malli. Laadullisen analyysiä jaotellaan myös muodoltaan induktiiviseen (yksittäisestä yleiseen) tai deduktiiviseen (yleisestä yksittäiseen). Kolmantena tieteellisen päättelyn logiikkana on abduktiivinen päättely, joka viittaa havaintojen tekoon liittyvään johtajatuokseen tai johtolankaan. Aineiston analyysimuodon erot liittyvät tutkittavaa ilmiötä kuvaavan teorian ohjaavuuteen aineiston hankinnassa, analyysissä ja raportoinnissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107-111; Vilka 2015, 163, 170.)

Kvalitatiivisiin yleisiin analysointimenetelmiin kirjallisuudessa viitataan termeillä luokittelu, teemoittelu ja tyypittely. Näillä termeillä kuvataan analyysin toteuttamisen vaiheita sekä yhteyksien tarkastelua. Luokittelussa aineistoa järjestetään ja määritellään luokiksi. Teemoittelussa painottuu kunkin teeman sisäiset, aineistosta nousevat piirteet, jotka valaisevat tutki-

musongelmaa. Tyypittelyllä taas kuvataan aineiston ryhmittelyä tietyiksi tyypeiksi, esimerkiksi ominaisuuksien tai samankaltaisuuksien perusteella ja siten näistä rakennetaan tyyppi-esimerkki. Yhteistä näille analyysimenetelmille on tarve nauhoitetun aineiston muuttamiselle tekstimuotoon ennen tutkimusaineiston järjestelmällistä läpikäyntiä. Litteroinnin vaatimuksena on, että sitä suoritettaessa haastateltavien puhetta tai ilmaisuja ei muuteta, vaan ne kirjoitetaan sellaisinaan. (Eskola & Suoranta 2003, 174-183; Tuomi & Sarajärvi 2018, 104-107; Hirsjärvi & Hurme 2010, 173-174; Vilkkä 2015, 137- 139.)

Tämän opinnäytetyön aineiston analysointi on toteutettu sisällönanalyysiä mukaillen teemoittelun menetelmällä (Liite 4). Analyysi on lähtökodiltaan induktiivinen ja teoriasidonnainen. Tarkoitukseni on verrata aineiston analyysin lopputulosta teoreettisessa viitekehityksessä esitettyyn asunnottomuustyön sisältöihin. Aineiston analysoinnin menetelmien valinnat perustuvat kokemattomuuteen tutkimuksellisen analyysin tekijänä ja siksi sisällönanalyysin valinta selkeyden näkökulmasta vaikutti tutkimuksellisesti luotettavimmalta valinnalta analyysin kehitykseksi. Teemoittelun menetelmä valikoitui kahdesta näkökulmasta. Ensimmäiseksi valitsinani perustui teemahaastattelun pohjalta. Teemahaastattelun rakentamisessa olen jo teoreettisen viitekehityksen pohjalta nostanut merkityksellisiä teemoja. Teemoittelun menetelmä aineiston purkamisessa on näin luonnollinen jatkumo sekä käytännöllinen keino nostaa sekä jäsentää aineistosta olennaista tietoa. Toiseksi teemoittelu menetelmän valintaan vaikutti halu antaa kokonaisvaltaisesti tilaa haastateltavien ilmaisuille. Valitsemani merkitysanalyysin rakentamisen tapaa kutsutaan ad hoc- menettelyin toteutetuksi analyysiksi. Tällöin tutkija toimii katsomallaan tavalla saadakseen merkitykset esiin (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138). Seuraavissa kappaleissa kuvaan tarkemmin analyysin vaiheita.

Aineiston analyysin aloitin jo haastatteluvaiheessa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 136). Haastatteluaineiston tarkempaa tutkimista varten aineisto muutettiin tekstimuotoon, eli litteroitiin (Vilkkä 2015, 137-139). Aineisto litteroitiin kokonaisuudessaan. Haastattelujen ja litteroinnin aikana aloitin jo vuoropuhelun aineiston kanssa jäsentämällä ja pohtimalla merkityksiä, yhteyksiä ja eroavaisuuksia. Tässä käytin litteroitua materiaalia sekä nauhoitettuja haastatteluja. Litteroinnin lisäksi kuuntelin haastattelut useaan kertaan ja tein muistiinpanoja jokaisesta haastattelusta. Tarkoitukseni oli näin hahmotella jo aineistosta nousevia teemoja ja esiin nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle (Hirsjärvi & Hurme 2010, 173). Aineistosta jo tässä vaiheessa nousevia teemoja olivat: kokemukset asunnottomuudesta ja avusta asunnottomuuden aikana sekä oma osallisuus, asumisen ja asunnottomuuden tilapäisyys ja kodin merkitys, kokemukset Viisikon tilapäisestä majoituksesta ja sen aikana saadusta avusta sekä tunneilmapiirin merkitys osana kokemusta tilapäisestä majoituksesta.

Litteroidun aineiston käsittelemisen ja tarkastelun aloitin analysoimalla haastattelun kerrallaan. Nostin jokaisesta haastattelusta erilliseen tiedostoon ilmaisut, jotka olivat näkemykseni

mukaan tutkimusongelman kannalta olennaisia. Tämän jälkeen jatkoin pelkistämällä ilmaisuja. Pelkistämisen avulla tavoittelin niitä sanoja, lauseita ja lausejoukkoja, joista merkityskokonaisuudet muodostuvat (Vilka 2015, 178). Olennaista pelkistämisessä on, että vaikka aineistoa karsitaan tutkimusongelman kannalta epäolennainen informaatio, ei tärkeää ja olennaista informaatiota kadoteta (Vilka 2015; 164; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-123). Tässä vaiheessa aineistoa tiivistetään ja pilkotaan osiin.

”mä tulin ja mä kävin kelan...ja tottakai sieltä mä sain vähän apua ja tota...”

Sain apua Kelasta

”Ei oikeestaan muuta ku sitten niin ku Viisikon kautta nää sosiaalityöntekijät. Et sai niin kun justiin, matka-avustusta myönnettiin ja jotakin tämmösiä niin kun. Ja kelasta nyt sai niin kun sairauspäivärahaa ja muuta vastaavaa..”

Viisikon kautta sosiaalityöntekijät auttoivat. Sain matka-avustusta. Kelasta sain taloudellista tukea.

”onhan sekin tietysti apua ja tukea et on ...siis on tietenki, että ihmiset otti mut sitte luokseen tai ...et on sekin on. Ettei sit tarvinnu olla tuolla missää..on, on. Sekin on. Se on myös apua ja tukea”

Tukea ja apua oli se, että minua majoitettiin ystävien luona.

Pelkistämisen jälkeen aloitin aineiston teemoittelun. Muodostin jokaiselle teema-alueelle oman dokumenttipohjan, jolle sijoitin teema-alueita koskevia vastauksia. Tässä vaiheessa hahmottelun pohjana toimi analyysin alussa esille nousseet teemat. Sekä teema että haastateltavien ilmaukset oli merkitty koodein. Teema-alueen koodina toimi alustava kuvaus/nimi teemalle ja ilmaisujen koodina oli jokaiselle haastateltavalle annettu oma väri. Teemoittelussa perehdyin Hirsjärvi & Hurme (2010) teoksessa esiteltyihin ”merkintäkortteja” (141-142) sekä Eskola & Suoranta (2003) ”teemakortisto”.

Mistä sai apua:

- Sain apua Kelasta
- Sairaalan sosiaalityöntekijä auttoi asumisen järjestämisessä
- Olarinluomasta minut ohjattiin Viisikkoon.
- Ystävät ja naapurit ovat myös auttaneet jaksamaan.
- Suurin kiitos tuesta pojalle. Se auttoi ammentamaan voimaa ja uskoa siihen, että asiat järjestyvät.
- Tukea ja apua oli se, että minua majoitettiin ystävien luona.
- Sosiaalityöntekijä auttoi maksamalla vuokratilaa. Sosiaalityöntekijältä sain myös hyvää palautetta ja tietoa. Olin tyytyväinen häneen.
- Sain Kelalta ja sosiaalitoimistosta apua.
- Sain paljon apua sosiaalityöntekijältä ja Viisikon ohjaajilta

- Viisikon kautta sosiaalityöntekijät auttoivat. Sain matka-avustusta. Kelasta sain taloudellista tukea.
- Sain apua omalta sosiaaliselta verkostolta sekä ihmisiltä sosiaali- ja kriisipäivystyksessä ja sosiaalitoimessa.
- Poika auttoi. Otti yhteyttä sosiaali- ja kriisipäivystykseen ja sosiaalitoimeen.
- Sairaalan sosiaalihoitaja otti yhteyden sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijä järjesti tavarat varastoon ja paikan jossa majoittua

Aineiston teemoittelun jälkeen jatkoin analyysiä käymällä teema-alueita läpi syvemmin. Tarkoitukseni oli löytää toisaalta jokaiselle teemalle yhdistävät ja kuvaavat nimittäjät ja toisaalta mahdolliset eri teemoja yhdistävät tekijät. Tässä vaiheessa analyysiä teema-alueiden sisään syntyi myös tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta merkityksellisiä teeman sisäisiä luokkia. Tämän vaiheen tehtävänä on muodostaa mahdollisia uusia käsitteitä, luokitteluja ja teoreettinen malli. (Vilka 2015; 164.)

Apu, tuki ja ohjaus asunnottomana ollessa:

- Mistä sai apua
- Oma osallisuus
- Viranomaisten ja työntekijöiden rooli asunnon saannissa
- Kuvauksia vaikeuksista

Aineiston analyysi ja tulokset valmistuivat lokakuussa 2018. Analyysini viimeisenä vaiheena tarkastelin syntyneitä tuloksia teoreettisen viitekehyksen kautta. Teoreettisessa viitekehyksessä olen esitellyt asunnottomuutta ilmiönä, asunnottomuustyöhön keskeisesti vaikuttavia yhteiskunnallisia rakenteellisia tekijöitä sekä asunnottomuustyötä ja ammatillisen työn menettämistä tuen, avun ja ohjauksen keinoja, joilla asunnottomia asiakkaita heidän elämäntilanteessaan pyritään auttamaan. Tarkoitukseni on analyysin viimeisessä vaiheessa reflektoida saatuja tuloksia teoreettisen viitekehyksen tiedon kautta, pohtia ovatko analyysin tulokset yhteneväisiä teoreettisessa viitekehyksessä esitetyn tiedon kanssa sekä tarkastella nouseeko analyysistä sellaisia tekijöitä joita olisi syytä huomioida tulevaisuuden asunnottomuustyössä.

Olen aineiston analyysissä pyrkinyt toteuttamaan itsekriittisyyttä, reflektiota aineiston ja käyttämieni metodien välillä sekä avoimuutta tulkinnoissani. Olen huolellisesti ja pitkäjänteisesti toisaalta ottanut etäisyyttä ja toisaalta palannut aineiston äärelle tarkastelemaan sekä työstämään analyysiä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse. Aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen voidaan näin katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa osana tutkimusprosessin etenemistä. Oppimistapahtumana tutkimukseen suhtautumisessa edellytyksenä on tutkijan tietoisuuden kehittymisen tiedostaminen sekä valmius tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. (Kiviniemi 2018, 73-74.)

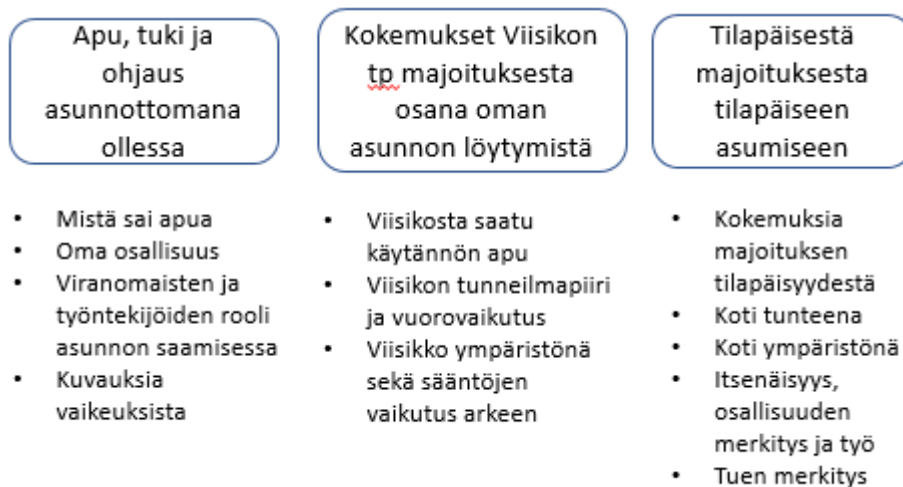
Tutkimuksen ja tutkijan ymmärryksen yhteydessä puhutaan hermeneuttisen kehän kulkemisesta. Tämä tarkoittaa tutkimuksellista dialogia tutkimusaineiston kanssa. Tavoitteena on tutkijan ymmärryksen jatkuva korjautuminen ja syventyminen ja näin toisen toiseuden ymmärtäminen. Hermeneuttisessa kehässä tutkijan välittömistä ja spontaaneista tulkinnoista pyritään irti kriittisen ja reflektiivisen asenteen avulla. Tämä toteutuu käytännössä etäisyyden ottamisella aineistoon sekä tämän toistamisella koko prosessin ajan. Tarkoituksena on löytää todennäköisin ja uskottavin tulkinta. (Laine 2018, 37-38; Vilkkä 2015, 183.)

6 Näkökulmia asunnottomuustyöhön Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneiden entisten asunnottomien kertomana

Tämän opinnäytetyön aineisto koostuu kahdeksasta vuosina 2017 ja 2018 Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittuneen ja sittemmin omaan asuntoon muuttaneen asiakkaan haastattelusta. Haastateltavista kolme oli naisia ja viisi miehiä. Asunnottomuutta edeltäneet ja asunnottomuuteen johtaneet elämäntilanteet ja syyt olivat moninaiset. Haastateltavat kuvasivat muun muassa sosiaaliseen verkostoon ja liittyviä kriisi- ja muuttuneita tilanteita, taloudellisia haasteita sekä ongelmia vuokranantajan kanssa. Haastateltavista yksi kuvasi asunnottomuuteen johtaneen tilanteen olleen vankilasta vapautuminen ja yksi ulkomailta Suomeen palaamisen. Haastateltavat olivat majoittuneet Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa kahdesta viikosta yhdeksään kuukauteen. Omaan asuntoon he olivat muuttaneet haastattelun ajankohdasta katsottuna 2kk- 12kk aiemmin. Haastatelluista kolme oli muuttanut tukiasuntoon ja viisi eri vuokranantajien vuokra-asuntoon. Yksi haastateltavista oli menettänyt asunnon, johon tilapäisestä majoituksesta muutti ja oli haastattelun suorittamisen aikana asunnoton.

Teemahaastatteluin kerätylle aineistolle suoritetun analyysin perusteella asunnottomuuden kokeneiden näkökulmasta nousi asunnottomuustyön kannalta merkityksellisiä kokonaisuuksia liittyen apuun tukeen ja ohjaukseen asunnottomuuden aikana, kokemukseen Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisestä majoituksesta sekä kodin ja asumisen näkökulmasta merkityksellisiin tekijöihin. Seuraavissa kappaleissa kuvaan analyysin ja tämän opinnäytetyön tuloksia tarkemmin.

Kuva 1: Teemoittelun osa-alueet

6.1 Apu, tuki ja ohjaus asunnottomuuden aikana

Haastateltavat kuvasivat saaneensa apua asunnottomana ollessaan sekä viranomaisverkostolta että omalta sosiaaliselta verkostoltaan. Viranomaisverkostosta analyysissä nousivat sosiaalityöntekijät (sairaala ja aikuisten sosiaalipalvelut), Kela sekä sosiaali- ja kriisipäivystys. Avun kuvattiin olevan taloudellista apua Kela:sta sekä taloudellista ja käytännön apua sosiaalitoimelta, viranomaisten sekä läheisten ohjausta palveluihin, apua majoittumisen mahdollistumisella ystävillä, sukulaisilla sekä asuntoloissa sekä oman sosiaalisen verkoston henkistä tukea jaksamisessa asunnottomana. Haastateltavat kertoivat asunnottomana ollessaan majoittuneensa ystävillä ja sukulaisilla sekä nukkuneensa muun muassa junissa, ravintoloissa ja autossa.

”...et on asuntolat ja esim. Viisikko...et on sitä ...et ihminen et jos se ei pysty tai saa olla sit sen jonku ystävän tai jos on niinku tapahtunu jotain et on tuolla yhtäkkiä sit ilman kattoa...niin hyvä et on noita paikkoja et voi sinne sit ...et on tollasia paikkoja...se ei todellakaan oo mitään helppoa olla tuolla millon missäkin”

Avun, tuen ja ohjauksen saamisen lisäksi haastateltavat kuvasivat omaa osallisuuttaan asioiden hoidossa asunnottomana ollessaan. He kuvasivat etsineensä asuntoja, olleensa aktiivisesti yhteydessä viranomaisiin ja etsineensä töitä.

”...mulla ei oikeesti ollut silloin mitään...ja silloin jotain apua mä oon saanu kelalta kuitenkin...ja silloin mä oon etsiny hirveesti töitä silloin ...eli mun on pakko saada joku työpaikka...”

Oman osallisuuden lisäksi haastateltavat kuvasivat viranomaistahojen ja työntekijöiden roolia asunnon saannissa. Analyysissä vahvasti painottui näkemys siitä, että viranomaisilla ja työntekijöillä on merkittävä rooli asunnon järjestymisessä. Analyysissä nousivat erityisesti näkemykset sosiaalityöntekijän ja Viisikon yhteistyön ja avustuksen vaikutuksesta asunnon saantiin. Analyysissä nousi esiin asunnon saantiin vaikuttavista toimista asuntopuolto Espoon Asunnoille, asunnon saannin nopeutuminen Viisikossa majoittuessa sekä toisaalta asunnon odottaminen ja omien vaikutusmahdollisuuksien puute prosessissa. Erityisesti oma osattomuus asunnon saannissa korostui tuettuun asumiseen sijoittuneilla asiakkailla, mutta myös muiden haastateltavien kohdalla viranomaisten rooli asunnon saannissa painottui.

”se tuettu asuminen...se järjestettiin.. Niin, mut tähän tän mulle järjestitte...enhän mä tätä oo mitenkään järjestäny ittelteni...”

”tässä Viisikko ja sosiaalityöntekijät on tehny yhdessä sellasta yhteistyötä ...että sieltä mä oon saanu apua...ja mä vielä usko, että jos mä en olisi ollut siinä Viisikossa, mä en ehkä saisi tän mun asunto...että ehkä mun piti vuokrata joku semmonen yksityinen missä maksu olisi enemmän ...mä en ois saanu.”

”Mulla oli parhaimmillaan neljä asuntoa tarjolla. Etten tiedä minkä takia ne otti, että hei nyt toi, tolle vois tarjota asuntoa, mutta kiitollinenhan mä siitä olen, että nyt on kämpä. Niin kun ei tarvii, niin kun tavallaan kenenkään nurkissa pyöriä.”

Analyysissä nousi esille kuvauksia koetuista vaikeuksista avun saajan roolissa. Erityisesti esiin nousivat vaikeudet liittyen byrokraattiseen järjestelmään sekä paperiasioiden hoitoon. Haastatteluissa nousi kuvauksia tilanteiden monimutkaisuudesta ja kokemuksia monimutkaisen ”byrokraattisen viidakon” vaikeuttamisesta asioiden järjestämisessä sekä siitä, että toiveena olisi ollut saada sosiaalityöstä enemmän apua, ohjausta ja neuvontaa. Yksi haastatelluista ehdottikin viranomaisten koordinoitua yhteistyötä vastaukseksi haasteisiin.

”...ne paperiasiat on hirveen hankalia, tämmöselle ummikolle...se byrokraattinen kieli.”

”mä koin sen itte hyvin, hyvin raskaaksi sen et pitää olla eri virastoissa toimitsijoilla pyörimässä, varaamassa aikoja, käymässä, jonottamassa, hakemassa sitä lappua, tätä lappua, hommaamassa verotustodistuksia, palkkatodistuksia, viemässä niitä yhteen paikkaan.... Ikinä en oo käynykkään missään espoon sosiaalitoimessa, ensin lähde etsimään se paikka, löydä oikee ihminen.. elikkä semmonen koordinoitu yhteistyö puuttu täysin”

Analyysissä apu, tuki ja ohjaus näyttäytyivät siis haastateltavien kuvauksissa kokemuksina viranomaisilta saadusta avusta ja ohjauksesta liittyen majoitukseen ja taloudelliseen tukeen. Omalta sosiaaliselta verkostolta koetun avun, tuen ja ohjauksen kuvattiin olevan apua majoittumisessa sekä tukea jaksamisessa ja ohjausta palveluihin. Oman osallisuuden kuvattiin olevan avun, asuntojen ja työn hakemista. Viranomaisten rooli asunnon saannissa näyttäytyi

haastateltavien kuvauksissa sekä positiiviseksi koettuna apuna, mutta myös omaa osallisuutta vahvemmin merkitykselliseksi koettuna tekijänä asunnon saamisessa. Kuvauksissa vaikeuksista asunnottomuuden aikaisen tuen, avun ja ohjauksen saamisessa nousi ehdottomasti vahvimmin esiin vaikeudet byrokratian ja paperiasioiden hoitamisessa. Asioiden hoitamisen kuvattiin olevan monimutkaista, raskasta ja vaikeaa.

6.2 Kokemukset Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisestä majoituksesta osana oman asunnon löytämistä

Kriisimajoitusyksikkö Viisikosta haastateltavat kuvasivat saaneensa käytännön apua asunnon haussa ja asuntohakemusten täyttämässä. He kuvasivat saaneensa tietoa ja neuvoja yleisesti asioiden sekä paperiasioiden hoidossa.

”joka kuussa piti päivittää se asuntohakemukset ...ja vaikka joskus mä en muistanu, mutta kuitenkin joku on muistuttanu mua ....että hei sulla on sen aika tehdä.”

.. No rupes niin kun tietämään enemmän, että mistä ottaa, mihin ottaa yhteyksiä ja neuvottiin ja sanottiin, että mitä ja kuinka ja mistä kannattaa niin kun ruveta hakemaan”

Haastateltavat kuvasivat Kriisimajoitusyksikkö Viisikon henkilökunnan ja asiakkaan välisen vuorovaikutuksen ja tunneilmapiirin merkityksellisyyttä osana kokemusta tilapäisestä majoituksesta. Haastateltavien kuvauksista nousivat työntekijöiden taholta saatu kannustus, toivo ja positiivinen palaute. Näiden koettiin synnyttäneen tunteen avun saamisesta sekä toisaalta elämässä eteenpäin menemisessä. Lisäksi analyysissä nousi henkilökohtaisen vuorovaikutuksen merkityksellisyys haastateltavien kokemuksessa.

”mut henkilökunnan kanssa niinku et sieltä tuli nostata ja tommonen että me mennään eteenpäin. Se just että ku annettiin se toivo että ku asunto löytyy, jos ei sitä löydy nyt niin se löytyy jossain vaiheessa, näin mä, se mul jäi aina mieleen.”

”Te ihmiset. Joo. Ja te ihmiset. No ku te otitte meiät niin henkilökohtasesti. Mä tulin mun mielestä kaikkien kaa toimeen. . Mut siis se että, mä koin, että mua niinku autetaan ja sitte mä niitä asuntoja kävin hakemassa ja kävin kattomassa ja tiesin, että ne pettymykset tulee. Mutta sit se, se ei ollu semmosta turhauttavaa, se oli nimenomaan se, että täältä tuli sitä apua vaikka muut sano ihan mitä sano muut. Mä niinku nautin siitä, niinku tuesta.”

Haastateltavat kuvasivat osana Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisen majoituksen kokemusta Viisikkoa ympäristönä. Analyysissä esiin nousivat turvallinen ympäristö, oma rauha sekä oma tila. Toisaalta osa kuvasi huonetta pieneksi ja välimatkoja pitkiksi. Erityisesti soluasumisen kuvattiin olleen majoituksen alussa vaikeaa.

”hyvin annetaan se tila ja rauha ja sen sai ja pysty antaa itte todella hyvin sitte ja se oli, että jos sattuu se musta hetki, nii tiesi että siellä on ihmisiä jolle voi mennä juttelemaan. Esimerkiks sitä kautta koin sen turvalliseksi.”

”No eihän siellä ollu mitään tekemistä...muuta ku katella kattoon ja ihmetellä...ja pieni asunto ja vielä solu missä mä en oo ikinä ennen ollu.... Mä en tykänny yhtään soluasumisesta”

Kriisimajoitusyksikkö Viisikon ympäristön lisäksi analyysissä nousi kuvauksia Viisikon sääntöjen vaikutuksesta tilapäisen majoituksen kokemukseen. Toisaalta osa koki säännöt selkeiksi ja ymmärsi niiden tarkoituksen. Analyysissä säännöistä nousi kuitenkin myös esiin negatiiviseksi koettu vaikutus arkeen. Säännöistä kolmen yön poissaolosääntö, tupakkapaikka, avainten jättäminen ja päihteettömyys nousivat esiin. Kolmen yön poissaolosäännön ja avainten jättämisen kuvattiin muun muassa luovan painetta sekä rajoittavan arkea ja elämää.

”se painetta tullu siitä esimerkiksi kun mä tulin niin myöhään joskus ...kun mä sanoin aikaisemmin ..se tuntui vähän niin kuin mä häiritsemässä teille...ja toinen juttu, että aina mun piti jättää sen avaimen...ja sitte jos mä menisin johonkin mun piti miettiä...jos mä menisin ..mä en pysty tulla takaisin jos mä kaksi päivää ..”

”kun säännöt oli hyvin selkeet siellä alkuun ja sen, että kun hiffaat että siellä on monenlaisii ihmisiä erilaisii”

Kriisimajoitusyksikkö Viisikosta syntynyt kokemus näyttäytyi analyysissä konkreettisena apuna asunnonhaussa ja tiedon saannissa sekä vuorovaikutuksessa syntyneenä positiivisena kannustuksen synnyttämänä toivon tunteena asumisen ja asioiden järjestymisessä. Tilapäisen majoituksen kokemukseen vaikuttivat myös Viisikon ympäristö ja säännöt. Soluasumisen sekä poisaoloon ja avaimen jättämiseen liittyen kuvattiin niiden lisänneen tilapäisessä majoituksessa omaan arkeen liittyviä haasteita.

6.3 Tilapäisestä majoituksesta tilapäiseen asumiseen.

Aineiston analyysissä nousi esiin runsaasti kuvauksia kokemuksista liittyen majoituksen tilapäisyyteen sekä kokemukseen nykyisen asumisen tilapäisyydestä. Analyysini edistyessä ja tarkentuessa koin merkitykselliseksi nostaa kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen rinnalle kolmannen tutkimuskysymyksen liittyen niihin asioihin ja tekijöihin, jotka haastateltavien kokemuksen ja näkemyksen mukaan vaikuttavat nykyisen asumisen onnistumiseen.

Asunnottomana ollessaan haastateltavat kuvasivat tilapäisen majoituksen olleen väliaikainen ratkaisu, paikka missä olla nukkua ja oleskella. Kuvauksissa tuli myös esiin kokemus sopeutumisesta tilapäiseen majoitukseen sekä se, että tilapäisessä majoituksessa asumisesta tuli osa arjen rutiinia.

”mä ajattelin et ei tuu mitään et mä oon matkalaukun kans siellä ja täällä, että mä, mä en niinku halua semmosta... jospa mullakin on siellä väliaikainen koti sitten.”

”Niin, että siitäkkin tulee rutiinia...ja sitten joskus musta tuntui, että mulla tuli ikävä niinkun teitä...vaikka mulla oli mahdollisuutta mennä käymään ja tavata...mutta kuitenkin ...mutta en halunnu häiritse teitä. Se oli kuitenkin..kun mä tulin sieltä se tuntui semmonen niinku rutiini ..”

Haastateltavien kuvauksissa kotia kuvattiin tunteena. Kodin kuvattiin olevan turvallinen, rauhallinen paikka, jossa saa olla omana itsenään. Vahvimmin kodin kuvattiin olevan vapautta ja vaihtoehtoja. Kahdeksasta haastatellusta kaksi koki nykyisen asunnon kotinaan. Muiden kuvauksissa esiin nousivat ilmaisuja siitä, ettei nykyinen asunto tunnu kodilta tai on väliaikainen ”kämpä”.

”Tää on, tää on tällä hetkellä, tää on... mun kämppä. Okei, tässä on puutteita, niin ku kaikkialla muuallakin on puutteita, mutta tää on kuitenkin kämppä mihin pääsee niin kun nukkumaan, silloin kun voi nukkua.”

”yleisestä tilanteesta johtuen mä vaan yritän mennä hetki kerrallaan ja sen takia mä en niin ku tavallaan tätäkään miellä silleen kodiksi vielä”

”Tää on mun koti. Mä oon tehny tästä itelleni kodin”

”ja niin kauanhan mä tässä oon ku oon..et tän on nyt pakko olla mun koti ...mun on pakko hyväksyä tää tällasena ...kun ei mulla oo mitään...ei mulla oo muita vaihtoehtoja”

Kodin kokemusta kuvattiin tunteen lisäksi näkemyksinä ympäristön merkityksestä. Kodin kokemuksessa merkitykselliseksi nousivat haastateltavien kuvauksissa kodikkuus, kodin sisustaminen, kodin koko sekä parveke/piha.

”Omat tavarat tekee kodin. Henkilökohtaset tavarat. Sä saat sisustaa sen miten haluat ja se on pysyvä. Ehkä pysyvä.”

”Ei tää mun koti oo...tää on jonku muun...siis kyllä mä tässä asun, mut... tässä mä nyt kuitenkin oon...vaikka tää onki...joskus ahdistaa ku tää on niin pieni ...pieni jotenki...niin se on...välillä...en mä tiedä..tulee sellanen...ois helpompi vaik jos ois parveke, niin sit menis sinne”

Haastateltavat kuvasivat nykyisessä tilanteessaan itsenäisyyden ja oman osallisuuden merkitystä asumisen ja arjen onnistumisessa. Haastateltavat kuvasivat itsenäisesti pärjäämistä, uudella tavalla toimimista ja ymmärrystä oman osallisuuden merkityksestä asumisen onnistumiseen. Yhtenä osallisuuden osa-alueena haastateltavat kuvasivat etsivänsä työtä tai kuvasivat nykyisen työn merkitystä arjessa.

”En mä usko että jään enää asunnottomaksi. Yritän olla erilainen.. Etten joudu...asunnottomaks.. Jos nyt vaikka noudattais talon sääntöjä..”

”Elikkä tässä 7 kuukauden aikana mulla ei oo auttanu ketään..mä pärjäsin ihan hyvin ...elikkä mä oon maksanu vuokran ihan niinku ajoissa ...ei mitään ongelmaa oo ollu.”

”Kun mä jotenkin yhä edelleen haluaisin et mä saisin jonku työn ...koska mua todellakin suuresti ahdistaa noi perintätoimisto ja ulosottovelat ...et se on yks mikä on jotenki....”

Oman osallisuuden merkityksen lisäksi aineistosta nousi myös kuvauksia tuen tarpeesta ja sen merkityksestä. Tukiasumiseen muuttaneet asiakkaat kuvasivat kokevansa saadun tuen positiivisena ja arkea tukevana. Aineistosta nousi esiin kuitenkin myös tarve tukihenkilölle.

”Ihan keskustelussa vaan...että tulee juttelee kaikenlaisissa asioissa...ja auttaa mua noissa paperiasioissa...mitä mä en kaikkea ymmärrä..”

”Et ihan olis hyvä olla sanotaan takataskussa semmonen henkilö et sitten kun tulee... että sais ammatti-ihmisen kanssa puhua asioista, et se olis hirveen tärkeetä mulle.”

Haastateltavien ilmaisuissa tilapäisen majoituksen kokemuksen ja kodin kokemuksen välillä oli nähtävissä yhdenmukaisuutta. Haastateltavien kuvauksissa liittyen nykyiseen asumiseen kodin kokemusta kuvattiin tunteena, johon vaikuttivat sekä ympäristö että näkemys mahdollisuuksien tuomasta vapaudesta. Merkityksellistä on, että haastatelluista vain kaksi kuvasivat kokevansa nykyisen asunnon kotinaan, muiden kuvauksissa painottui asumisen tilapäisyys. Nykyisen asumisen onnistumiseen liittyen haastateltavat kuvasivat sekä omaa osallisuuttaan (vuokranmaksu, oma toiminta) että tuen merkitystä (tukiasuminen) ja tarvetta (keskustelutuki). Oman osallisuuden ja tuen lisäksi aineistosta nousi esiin nykyisen tilanteen ja tulevaisuuden kannalta merkitykselliseksi koettu toive työpaikan löytämisestä.

6.4 Tulosten yhteenveto

Haastattelin tätä opinnäytetyötä varten kahdeksaa Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa majoittunutta ja sittemmin asunnon saanutta asiakasta. Haastattelun avulla pyrkimykseni oli saada vastauksia tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Aineiston analyysissä opinnäytetyöni tulokset hahmottuivat seuraavien teemojen alle; Apu, tuki ja ohjaus asunnottomuuden aikana, kokemukset Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisestä majoituksesta osana oman asunnon löytämistä sekä tilapäisestä majoituksesta tilapäiseen asumiseen. Seuraavassa esitän opinnäytetyöni tuloksia tutkimuskysymyksiin viitaten.

Minkälaista apua asunnottomat ovat saaneet asunnottomana ollessaan?

Haastateltavat kuvasivat saaneensa apua viranomaistahoilta sekä omalta sosiaaliselta verkostoltaan. Avun kuvattiin olleen viranomaistahoilta (kela, sosiaalityöntekijät, sosiaali- ja kriisi-päivystys) käytännöllistä (tieto, ohjaus palveluihin) sekä taloudellista apua (vuokraelka, arjen talous). Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa haastateltavat kuvasivat saaneensa käytännön apua (asuntohakemukset, asunnon haku) sekä tietoa ja ohjausta (neuvoa) tilanteen hoitoon liittyen. Omalta sosiaaliselta verkostoltaan haastateltavat kuvasivat saaneensa apua liittyen majoittumiseen, tukea jaksamiseen sekä ohjausta palveluihin.

Aineistosta nousi analyysissä myös vaikeaksi koettuja tilanteita ja asioita. Asunnottomana ollessaan vaikeaksi koettiin byrokratia ja paperiasioiden hoitaminen monimutkaisessa järjestelmässä. Vaikeimmillaan asioiden hoitamisen kuvattiin olleen raskasta, vaikeaa ja monimutkaista.

Mikä on auttanut asunnon/kodin saamisessa?

Haastateltavat kuvasivat tilapäisessä majoituksessa ollessaan sekä omaa osallisuuttaan että viranomaisten roolia liittyen asunnon saamiseen. Oma osallisuutta (asunnon haku, työn etsiminen) merkityksellisemmäksi aineistosta nousi haastateltavien näkemys siitä, että viranomaisten rooli asunnon saamisessa oli suuri. Haastateltavat näkivät erityisesti, että sosiaalityöntekijän ja Kriisimajoitusyksikkö Viisikon yhteistyö oli ollut asunnon saamisessa merkityksellistä. Aineistosta viranomaisten roolin merkitys näyttäytyi erityisesti asuntopuollon ja tukiasumisen kuvauksissa. Viranomaisten roolin lisäksi aineistosta nousi näkemys, että itsessään majoittuminen Kriisimajoitusyksikkö Viisikossa oli asunnon saannin kannalta kannattavaa ja asunnon saantia nopeuttavaa.

Kokemus Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisessä majoituksessa majoittumisesta näyttäytyi aineistossa osana kokemusta avun saamisesta asunnottomuuden aikana. Haastateltavat kuvasivat Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tunneilmapiirin sekä työntekijöiden ja asiakkaan välisen vuorovaikutuksen merkityksellisyyttä avun saamisen kokemuksena osana arjessa jaksamista ja toisaalta elämässä eteenpäin menemistä. Haastateltavat kuvasivat saaneensa kannustusta, toivoa ja positiivista palautetta. Tilapäisestä majoituksesta kuvattiin tulleen majoittumisen aikana toisaalta positiivisessa merkityksessä osa arjen rutiinia (”tilapäinen koti”) ja toisaalta kuvauksissa osa yksikön toimintaperiaatteista koettiin arkea rajoittavina tekijöinä (vapaus).

Mitkä asiat/tekijät vaikuttavat nykyisen asumisen onnistumiseen?

Tämä kolmas tutkimuskysymys nousi tämän opinnäytetyön prosessissa. Opinnäytetyöni tarkoituksen näkökulmasta on merkityksellistä saada asiakasnäkökulmaa kestävän asumisen ratkai-

suihin. Tämän opinnäytetyön aineiston analyysissä nousi mielenkiintoisella tavalla esiin entisten asunnottomien kokemus nykyisestä asumisesta. Aineiston analyysissä nykyisen asumisen ja Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäisessä majoituksessa majoittumisen kokemuksen välillä on nähtävissä yhdenmukaisuutta - molemmissa on nähtävissä kokemusta asumisen tilapäisyydestä.

Kahdeksasta haastateltavasta kaksi kuvasi kokevansa nykyisen asunnon kotinaan. Kodin kokemusta kuvattiin tunteena, johon vaikuttivat sekä ympäristö että näkemys mahdollisuuksien tuomasta vapaudesta. Mahdollisuudet näyttäytyivät aineistossa toiveena työstä, taloudellisen tilanteen aiheuttamina rajoitteina (velat) sekä mahdollisuuksina vaikuttaa asunnon ympäristöön (koko, parveke/piha) ja viihtyvyyteen (sisustaminen).

Asumisen onnistumiseen liittyen haastateltavat kuvasivat oman osallisuuden (vuokranmaksu, asumisen häiriöttömyys) sekä ulkopuolisen tuen (tukihenkilö, keskustelutuki) saamisen merkityksellisyttä. Analyysissä asumisen onnistuminen ja kodin kokemus ei näyttäytyneet olevan sidoksissa kokemukseen tuen tarpeesta/ itsenäisestä selviytymisestä arjessa. Asumisen tilapäisyyden kokemusta oli nähtävillä sekä tuki että itsenäiseen asumiseen sijoittuneilla. Analyysissä hahmottui näkemys tunnepohjaisesta, elämäntilanteen ja omien vaikutusmahdollisuuksien merkityksestä kokemukseen nykyisestä asumisesta.

7 Luotettavuus ja eettiset kysymykset

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tarkastelu on olennainen osa tutkimuksen arviointia eikä tutkimuksen toteuttamista ja luotettavuutta voida pitää toisistaan erillisinä tapahtumina. Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa keskeisessä roolissa sekä luotettavuuden kriteerinä on tutkija itse. Tämän vuoksi luotettavuuden arviointi koskeekin koko tutkimusprosessia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija arvioi ja pohtii tekemiään ratkaisuja suhteessa tutkimukseen, teoriaan, analyysitapaan ja analyysin vaiheisiin, tulkintaan, tuloksiin ja johtopäätöksiin. (Vilkkä 2015, 196-197.) Luotettavuuden kannalta tärkeäksi kriteeriksi nousee myös tutkimustekstin laatu ja se, että tekstissä pyritään tuomaan mahdollisimman selkeästi, avoimesti ja perustellen tuomaan esille valinnat sekä prosessin kaikki vaiheet. (Eskola & Suoranta 2003, 208-210, 235.)

Tutkimuksen luotettavuuden arvioissa edellä mainitusta voidaan käyttää myös termejä järjestelmällinen epäily ja realistinen luotettavuusnäkemys. Luotettavuuskysymyksen kuvataan olevan erityinen nimenomaan tieteen katsotuille teksteille. Tutkimuksen luotettavuudessa on kyse epäluuloisen tiedeyhteisön tai vaikka opinnäytetyön tarkastajien vakuuttamisesta erilaisin tutkimustekstissä näkyvin merkein ja kielellisin ilmaisin. Realistisessa luotettavuusnäkemysessä arvioidaan sitä, kuinka tutkimusteksti kuvaa käytettyä logiikkaa eli tutkimuskäytän-

teitä. Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä siis on kyse siitä, kuinka pätevästi tutkimustekstissä kuvataan tutkittua kohdetta ja näin heijastetaan tutkimuskohdetta enemmän tai vähemmän totuudenmukaisesti. (Eskola & Suoranta 2003, 209, 212.)

Hyvään tieteellisen tutkimuskäytäntöön kuuluu, että tutkija noudattaa eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Käytännössä tämä tarkoittaa tiedeyhteisön hyväksymiä menetelmiä. Tutkimuseettisillä normeilla ohjataan tutkimuksen tekoa ja ilmaistaan arvoja, ihmiskäsitystä ja toiminnan tavoitteita. Tutkimuseettiset normit kuvaantuvat kolmen pääluokan kautta; totuuden etsimistä ja tutkimuksen luotettavuutta ilmentävät normit, ihmisarvon kunnioittamista koskevat normit sekä tutkijoiden keskinäistä suhdetta koskevat normit. Ihmistieteiden eettiset normit perustuvat pääsääntöisesti neljään periaatteeseen; hyötyperiaate, vahingon välttämisen periaate, autonomian kunnioituksen periaate sekä oikeudenmukaisuuden periaate. Tutkimuseettiset normit antavat suuntaa ja ohjeita ihmisarvoa ja oikeuksia kunnioittavaan moraalisiin ratkaisuihin sekä tutkijan ammatilliseen rooliin suhteessa tutkittaviin sekä tutkittavaan ilmiöön. (Kuula 2006, 58-60; Tuomi & Sarajärvi 2018, 154.)

Tutkimusetiikassa merkitykselliseksi nousevat myös kysymykset salassapitovelvollisuudesta, vaitiolovelvollisuudesta, tutkijan suhteesta tutkittavaan asiaan ja tutkittaviin sekä tutkimusaineiston säilyttämisestä. Tutkimuseettisesti tärkeää on, että tutkittavien anonymiteettiä ja tutkimusaineistoa tulee koko prosessin ajan kunnioittaa ja varjella. Tutkimuseettisiin normeihin sisältyy aina tutkittavia koskevien tietojen luottamuksellisuuden turvaamisen periaate. Tutkittavilla tulee myös olla riittävästi tietoa tutkimuksesta, tutkimuksen tarkoituksesta sekä siitä mihin tutkimustuloksia käytetään, jotta he voivat päättää tutkimukseen vapaaehtoisesti osallistumisesta. Raportissa tulee myös kuvata tutkimuksen arvioinnin kannalta merkitykselliseksi nouseva tieto tutkijan suhteesta tutkittaviin. Tätä kutsutaan puolueettomuusnäkökulmaksi. Tutkijan omat arvot ja asenteet vaikuttavat väistämättä tutkimuksen valintoihin ja tulkintaan. Tutkijan roolin ja arvojen kuvaaminen tuo läpinäkyvyyttä tutkimusprosessiin ja siten mahdollistaa luotettavuutta ja eettisesti hyväksyttyä tutkimusta. (Kuula 2006, 59, 61; Vilka 2015, 46-47, 190-191, 198.)

Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää tutkijalta rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä sekä tulosten esittelyssä. Tutkimuksessa menetelmien, tiedonhankinnan ja tutkimustulosten hallinnassa tulee osoittaa johdonmukaisuutta, hallintaa ja avoimuutta. Teoreettisen toistettavuuden periaatteen vaatimuksena onkin, että lukija pystyy seuraamaan tutkimuksen kuvausta ja ymmärtämään sen sisältöä sekä päätyä tutkimustekstissä tutkijan kanssa samaan tulokseen. Tutkimuksessa avoimuudella mahdollistuu myös tulosten tarkistusmahdollisuus. Tutkijan tulee pohtia ja tarkastella ratkaisujaan sekä sitä millaisilla menetelmillä hän pystyy tekemään eettisesti kestävää tutkimusta. Eettisen kestävän tutkimuksen yhtenä näkö-

kulmana on myös lisäksi tutkijan taidot ja siten harkinta tutkimuksen metodien käytössä. Tutkimusetiikka ja tutkimuseettinen keskustelu kulkevat mukana koko tutkimusprosessin ajan. (Kuula 2006, 60; Vilkkä 2015, 41–45, 198.)

Tutkimuksen luotettavuuden kriteerejä ovat uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Tutkimusetiikassa käytetään myös termejä reliabiliteetti, joka viittaa luotettavuuteen ja validiteetti, joka viittaa pätevyyteen. (Mäkinen 2006, 87; Vilkkä 2015, 193-194). Validiteetti voidaan jakaa vielä sisäiseen validiteettiin, jolla viitataan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointuun ja ulkoiseen validiteettiin, jolla viitataan tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Uskottavuudella tarkoitetaan tutkijan vastuuta tarkastaa vastaavatko hänen omat tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Tutkimustulosten siirrettävyys (vrt toistettavuus ja teoreettinen toistettavuus) on mahdollista, mutta yleistyksiä ei kuitenkaan yleensä voida tehdä. Tutkimuksen varmuutta voidaan lisätä ottamalla huomioon tutkijan ennako-olettamukset. Vahvistuvuutta tehdyille tulkinnoille haetaan toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 2003, 211-213.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu osana ylemmän ammattikorkeakoulun opintoja. Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena on tutkimuksellisesti työelämää kehittävä ote. Opinnäytetyössä tieteellisesti perustellun toteutuksen lisäksi merkitykselliseksi nousee tekijän kyky soveltaa alan tietoa ja taitoja asiantuntijatehtävässä. Tutkimuksellisuuden, työelämälähtöisyyden ja opintoihin liittyvän kontekstin perusteella tätä opinnäytetyötä arvioidaan siis tekijän omalla taholla, Espoon kaupungin taholta sekä Laurea Ammattikorkeakoulun taholta. Opinnäytetyön arviointi kohdistuu paitsi opinnäytetyön toteutukseen ja lopulliseen tuotokseen, myös aiheen merkitykselliseen käsittelyyn.

Keskeisimmäksi uskottavuuden, luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnissa nostan oman roolini tässä prosessissa sekä pyrkimykseni aiheita kunnioittavaan otteeseen. Tässä opinnäytetyössä olen koko prosessin ajan pyrkinyt tutkimuksellisesti perusteltuun, aiheita kunnioittavaan sekä työelämää kehittävään otteeseen. Olen pyrkinyt koko opinnäytetyöprosessin ajan toteuttamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Olen huolellisesti ja kattavan lähdekirjallisuuden pohjalta luonut perustellun teoreettisen viitekehysten. Tutkimusprosessia ja valintojani olen avoimesti ja johdonmukaisesti esitellyt vaihe vaiheelta. Erityistä huomiota olen tämän opinnäytetyö prosessin aikana kiinnittänyt aiheen tarkastelun kontekstiin, siihen että olen itse osa maailmaa, jota tutkin. Prosessin aikana olen hyödyntänyt reflektiota ammattilaisten kanssa. Opinnäytetyö prosessin aikana olen hakenut ohjausta ja reflektioita niin teoreettisen viitekehysten kuin analyysin muodostumisessakin. Olen tavannut ohjaavia Laurea Ammattikorkeakoulun opettajia sekä saanut ohjausta pitkän linjan sosiaalityön ammattilaiselta, 2014 yhteiskuntatieteiden lisensiaatiksi valmistuneelta Marja Koskenalholta. Olen aktiivisesti pyrkinyt koko prosessin ajan tietoiseen ja kriittiseen itsereflektioon.

Viimeisessä osiossa esittelen tämän opinnäytetyön pohjalta syntyneitä johtopäätöksiäni, pohdintaa sekä ehdotuksiani toimenpiteistä jatkoon tämän aihepiirin osalta. Lisäksi perustelen tämän opinnäytetyön tulosten merkityksellisyyttä osana asunnottomuustyön kehittämistä paikallisesti ja kansallisesti.

8 Pohdinta ja johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä olen esitellyt asunnottomuusilmiön taustalla vaikuttavista käsitteistä; köyhyys, syrjäytyminen, osallisuus ja osattomuus. Tämän opinnäytetyön tuloksissa nämä käsitteet nousevat osaltaan kuvaamaan haastateltavien kokemuksia asunnottomuudesta sekä nykyisestä asumisesta. Taloudellisten rajoitteiden sekä oman osallisuuden merkityksen puute näkyi niin oman asunnon saamisen prosessissa kuin nykyisen asumisen kokemuksessakin. Syrjäytymisen käsite nousi näkemykseni mukaan selvimmin kokemuksessa tilapäisen majoituksen aikana saadusta kannustuksesta ja kohtaamisen merkityksestä osana toivon syntymistä. Haastateltavat kuvasivat nimenomaan tunnekokemuksen merkityksellisyyttä osana avun saamista. Köyhyyden, osallisuuden sekä syrjäytymisen käsitteet voivat näkemykseni mukaan osaltaan selittää analyysissäni esille nousutta kokemusta mahdollisuuksien merkityksestä nykyisen asumisen onnistumisessa - taloudellinen tilanne näyttäytyi analyysissä vaikuttavan näkemykseen mahdollisuuksista ja valintojen vapaudesta. Kuten eräs haastateltava kuvasi: ” tän on pakko olla mun koti”.

Analyysini pohjalta asiakaskokemuksessa asunnottomuustyön merkityksellisiä osa-alueita olivat taloudellinen tuki, käytännön apu sekä vuorovaikutuksessa syntynyt kokemus avusta. Aineistosta nousi vahvasti esiin viranomaisten rooli asunnon saamisessa. Sosiaalityöntekijöiltä sekä Kriisimajoitusyksikkö Viisikolta saatu apu, tuki ja ohjaus nousivat haastateltavien kuvauksissa esiin. Kuitenkin kokemus omasta osallisuudesta asunnon saamisessa koettiin viranomaisten roolia pienemmäksi. Vaikka osaltaan tähän vaikuttavat asuntomarkkinoiden rakenne sekä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen saatavuus, pohdittavaksi jää myös se, miten asiakkaiden osallisuutta ja osallisuuden kokemusta omassa elämässä voidaan sosiaalityön ja asunnottomuustyön keinoin tulevaisuudessa entistä paremmin vahvistaa. Näen tämän merkitykselliseksi erityisesti asunnottomuuden jälkeisen pysyvän asumisen näkökulmasta

Olen aiemmin asunnottomuuden strategioissa esittänyt, kuinka asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy vaativat koordinoivia toimenpiteitä, integroituja palveluverkostoja, ongelmien varhaista tunnistamista sekä kohtuuhintaista asuntotuotantoa. Lisäksi muun muassa The Finnish homelessness strategy (2015) tuodaan esiin, että asunnottomuustyössä tulisi huomioida varhainen, riittävä ja oikea-aikainen tuki. Tässä opinnäytetyössä tuen merkitys nousee vahvasti esille. Analyysissä tuen merkitys nousee niin asunnottomuuden aikana kuin asunnottomuuden jälkeenkin. Tukea tarvitaan niin konkreettisesti asunnon haussa ja asioiden hoidossa kuin tarvittaessa keskustelutukena elämässä ja tukena asumisessa. Varhaisen, riittävän

ja oikea-aikaisen tuen avulla mahdolliset elämänhallinnan haasteet tulevat myös esiin aiemmin eivätkä johda kriisiytyessään uuteen asunnottomuuden kierteeseen.

Suomessa Asunto ensin-periaatteen jalkauttaminen on tuottanut merkittäviä tuloksia asunnottomuuden vähentämisessä. Vaikuttaa siltä, että Espoossa Asunto ensin -periaatteen mukainen asunnottomuustyö toteutuu tukiasumiseen ohjautumisen prosessin tausta-ajatuksena. Pohdittavaksi tulee siis tulevaisuudessa Asunto ensin- periaatteen ideologian ja eri asumisen ratkaisujen kehittäminen vastaamaan myös kevyemmän tuen tarpeessa olevien asunnottomien asiakkaiden tarpeisiin. Asumisen pysyvyyden ja kodin merkityksen näkökulmasta pohdittavaksi jää myös prosessin mielekkyys asiakasnäkökulmasta. Analyysisi perusteella tarkasteltavaksi tulee tässä opinnäytetyössä esille noussut asiakkaiden kokemus oman osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien puutteesta asunnon saamisen prosessissa. Kodin kokemus näyttäisi aineiston analyysin perusteella muodostuvan kokemukselle mahdollisuuksista, vapaudesta sekä elämäntilanteesta. Miten nykyisessä Asunto ensin -periaatteen mukaisessa asunnon saamisen prosessissa on pysyvän asumisen näkökulmasta huomioitu asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet ja osallisuus?

Kriisimajoitusyksikkö Viisikon tilapäinen majoitus on aloittanut toimintansa elokuussa 2016. Tätä ennen ei Espoossa ole ollut kaupungin omana toimintana asunnottomille päihteetöntä tilapäistä majoitusta. Tarjolla on ollut ostopalveluna tuotettua tilapäistä majoitusta, jossa asunnottomat asiakkaat ovat saaneet palveluna vain tilapäisen majoituksen. Tämä opinnäytetyö antaa paitsi tietoa myös ymmärrystä asiakasnäkökulmasta merkityksellisiin asunnottomuustyön toteutuksen sisältöihin; vuorovaikutuksen, osallisuuden tukemisen sekä tuen merkitykseen osana asunnottomuustyön sekä pysyvän asumisen ratkaisuja.

Näkemykseni mukaan tämän opinnäytetyön tulokset ovat paitsi paikallisesti myös kansallisesti merkityksellisiä. Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää asunnottomuustyössä toimijoiden tasolla sekä pohdittaessa asunnottomuustyön rakenteellisia ratkaisuja. Espoon kaupungin asunnottomuustyöhön tällä opinnäytetyöllä saadaan tärkeää tietoa uuden tilapäisen majoituksen yksikön tarpeellisuudesta ja hyödystä osana asunnottomuustyön ratkaisuja. Paikallisen hyödyn lisäksi kansallisesti tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää asiakasnäkökulmasta esille tulleiden merkityksellisten asiakokonaisuuksien huomioimisessa liittyen asunnottomuustyön sisältöjen kehittämiseen.

Kestävien asumisen ratkaisujen näkökulmasta erityisesti esiin nousee tämän opinnäytetyön tulosten pohjalta inhimillinen kohtaaminen sekä asiakkaan aidon osallisuuden kokemuksen merkitys omassa elämäntilanteessa. Mikäli asunnottoman asiakkaan asunnon saaminen jää viranomaisten omaksi prosessiksi, voi asiakkaan kokemus asunnosta jäädä ”tilapäiseksi kämpäksi”. Riskinä näkemykseni mukaan on silloin, ettei asiakkaalle synny kokemusta asunnon/kodin

merkityksellisyydestä ja hän voi ajautua takaisin asunnottomuuteen. Asunnottomuustyötä tulisi tehdä entistä avoimemmin ja asiakas mukaan ottaen - kokemusasiantuntijoiden ja vertaisten hyödyntäminen asunnottomuustyössä näkyikin osaltaan hyvänä kehityssuuntana. Näkemysni mukaan asunnottomuustyössä tarvitaan lisää vaihtoehtoisia polkuja, asiakkaiden tarpeiden kuulemista sekä yhteistyötä. Asunnottomien asiakkaiden näkökulmasta tiivistettynä: Koti on vapautta ja valintoja.

Suomessa tehdään Euroopankin tasolla huomioiden merkittävää asunnottomuustyötä. FEANT-SAn ja ARAn tilastojen mukaan asunnottomuusluvut ovat laskusuunnassa ja pitkäaikaisasunnottomuus on merkittävästi vähentynyt. Nykyaikaisen asunnottomuuden ollessa dynaamista ja aiempaa lyhytkestoisempaa ovat haasteet asunnottomuusilmiön tutkimukselle myös muuttuneet. Uusia asunnottomuuden riskiryhmiä syntyy. Poikittaistutkimuksella ei saada näkyväksi nykyisen asunnottomuusilmiön sisältöjä, dynaamista luonnetta. Tarvitaan lisää polkututkimuksen kaltaista laadullista tutkimusta sekä toimenpiteiden vaikuttavuusarviointiin liittyvää tutkimusta, jotta asunnottomuustyön sisältöjä voidaan kehittää tulevaisuuden tarpeita vastaaviksi. Tämän opinnäytetyön prosessin aikana on aloitettu yhteistyötä Helsingin yliopiston opiskelijoiden kanssa. Toiveena polkututkimuksen toteutus Kriisimajoitus yksikkö Viisikon asiakkaiden asunnottomuuspolkuihin 2016-2018. Polkututkimuksen lisäksi esitän yleisemmin jatkotutkimuksen tarvetta tukiasumisen asiakasohjauksen ja tukiprosessin vaikuttavuuden arviointiin liittyen sekä pitkittäistutkimukseen liittyen asunnottomuuden uusiutumiseen.

Lähteet

Painetut

Aaltola, J. 2018. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Valli, R (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 14-28.

Ahponen, P. 2001. Kodittomuuden marginaalissa. Teoksessa Suutari, M (toim.) 2001. Vallattomat marginaalit. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 103-123.

Alasuutari, P. 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P., Anttila., Melin. H. Tutkimus menetelmien pyörteissä, sosiaalityön tutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2005. 15-28.

Busch-Geertsema, V. 2005. Does Re-Housing Lead to Reintegration? Follow-up studies of rehoused homeless people. *The European Journal of Social Science Research* 18(2). 205-226.

Erkkilä, E. 2017. Asunnottomuus ja sosiaalityö. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. Sosiaalityön Käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 307-312

Eskola, J., Suoranta, J. 2003 (6.painos). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, R. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Hyväri, S., Kainulainen, S. Paikka asua ja elää, näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. 209-228.

Haahtela, R. 2008. Asunnottomien naisten identiteetit ja osallisuuden odotukset kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa. Teoksessa Jokinen, A., Juhila (toim.), K. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino. 224-252.

Haahtela, R. 2013. Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisia asumisyksiköissä. Teoksessa Hyväri, S., Kainulainen, S. Paikka asua ja elää, näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. 183-208.

Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hyväri, S. 2013. Asunnottomien asumispalvelut sosiaali- ja terveysalalle valmistuvien kuvaamina. Teoksessa Hyväri, S., Kainulainen, S. Paikka asua ja elää, näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. 131-156.

Hämeen-Anttila, L. 2017. Sosiaalihuollon asiakkaiden tarpeiden jäsentäjänä. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 199-207

Ikäheimo, H. 2008. Sosiaalisuus ja epäsosiaalisuus sosiaalityössä. Teoksessa Niemi, P., Kotiranta, T. Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Gaudeamus. 13-33.

Jokinen, A., Juhila, K. 1996. Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheidten kulttuurisesta virrasta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kaakinen, J. 2013. Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Hyväri, S., Kainulainen, S. Paikka asua ja elää, näkökulmia asunnottomuuteen asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 15-24.

Kostiainen, E. & Laakso, S. 2013 Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Teoksessa Hyväri, S. & Kainulainen, S (toim.) Paikka asua ja elää. Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. 25- 47.

Kainulainen, S., Saari, J., Häkkinen, J. 2013. Kadulta asuntoon, vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa Hyväri, S., Kainulainen, S. Paikka asua ja elää, näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. 49-72.

Karjalainen, P. 2017. Aikuissosiaalityö. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 247-269.

Kettunen, P. 2012. Sosiaalipalveluiden vaikuttavuuden arviointi. Teoksessa Hänninen, S., Junnila, M.(toim.) Vaikuttavatko politiikkatoimet? Helsinki: Terveystieteiden -ja hyvinvoinninlaitos. 146-150.

Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 51-72.

Kivipelto, M., Karjalainen, P. 2012. Aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnista. Teoksessa Hänninen, S., Junnila, M.(toim.) Vaikuttavatko politiikkatoimet? Helsinki: Terveystieteiden -ja hyvinvoinninlaitos. 151-158.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka, aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus (Keuruu: Otavan Kirjapaino). 29-50.
- Laine, T., Hyväri, S., Vuokila-Oikkonen P (toim.) 2010. Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Lehtonen L., Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita publishing.
- Lindh, J., Hautala, S., Romakkaniemi, M. 2018. Sosiaalityön asiantuntijuus heikoimmassa asemassa olevien kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Juvonen, T., Lindh, J., Pohjola, A., Romakkaniemi, M (toim.). Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Kuopio: UNIPress, 39-65.
- Lähteinen, M., Hämeen-Anttila, L. 2017. Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 48-81.
- Moilanen, P., Räihä, P. 2018 (5.uudistettu painos.) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 51-72.
- Määttä, A. 2018. Sosiaalinen kuntoutus ja yhteensovittavan johtamisen työskentelyprosessi. Teoksessa Kostilainen, A., Nieminen, A(toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu 26-38.
- Nieminen, A. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, A., Nieminen, A(toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. 10-24.
- Nylander, O. 2016. Soteuudistus - pirullinen ongelma. Ajopuu vai projekti. Helsinki: BoD Books
- Närhi, K. 2002. Social workers' conceptions of how the local living environment is related to social exclusion. European journal of social work. Volume 5, issue 3. 255-267.
- Perttula, J. 2008. Elämisen pyöriä, koteja ja vastalahjoja. Teoksessa Niemi, P., Kotiranta, T. Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Gaudeamus. 278-298.
- Piirainen, K. 2010. Syrjäytymisen vastaisen toiminnan vaikuttavuus. Teoksessa Laine, T., Hyväri., Vuokila-Oikkonen, P (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 303-323.
- Pyyvaara, U., Timonen, A. 2017. Naamat, tarinoita asunnottomuudesta. Helsinki: Into.

- Rasilainen, S. 2018. Sosiaalinen kuntoutus asunnottomuustyössä - tunnistetaanko asunnottomuuden ennaltaehkäisy osaksi sosiaalista kuntoutusta? Teoksessa Kostilainen, A., Nieminen, A (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu 200-214.
- Rauhala, U. 1988. (2.painos 1989) Huono-osaisen muotokuva. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus: Valtion painatuskeskus.
- Raunio, K. 2000. Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P., Hyvärinen, M (toim.) 2014. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Ruotsalainen, S. 2005. Syrjäytyminen - syrjäyttäminen, syrjäytymisen tarkastelua talouden, yhteiskunnallisten toimijoiden ja sosiaaliturvan näkökulmasta. Helsinki: TA-tieto.
- Räsänen, P., Anttila., Melin. H. 2005 Tutkimus menetelmien pyörteissä, sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-Kustannus (Juva: WS Bookwell).
- Saari, J., Yeung, A-B. 2007. Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus (Yliopistopaino).
- Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018 (uudistettu laitos, 1 painos 2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valli, R (toim.) 2018 (5.uudistettu painos). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilen, M., Leppämäki, P., Ekström, L. 2002 Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Vilka, H. 2015 (4. uudistettu painos). Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vuolteenaho, J. 2005. Uusköyhyys ja jälkimoderni urbanismi, avauksia kansainväliseen keskusteluun ja Suomalaiseen kaupunkiköyhyyteen. Teoksessa Kopomaa, T., Meltti, T. 2005. Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. Helsinki: Yliopisto paino. 20-36.

Sähköiset

Aldanas, M-J., Coupechoux, S., Domerque, M., Owen, R., Spinnewijn, F., Uhry, M. 2017. Second overview of housing exclusion in Europe. The foundation Abbe Pierre & Feantsa. Viitattu 19.6.2018. https://www.feantsa.org/download/gb_housing-exclusion-report_comp-lete_20178613899107250251219.pdf

Aldanas, M-J., Owen, R., Spinnewijn, F., Domerque, M., Striano, M., Samzelius, T., Hammer, E & Harner, S., Cortece, C., Vaucher, A-C. 2018. The third overview of housing exclusion in Europe. Thee foundation of Abbe Pierre & Feantsa. Viitattu 19.6.2018. <https://www.feantsa.org/download/full-report-en1029873431323901915.pdf>

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 2016. Ohjelmat. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat. Viitattu 22.6.2018. http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/Asunnottomuuden_ennaltaehkaisyn_kuntastrategiat

Asumisen rahoitus -ja kehittämiskeskus (ARA). 2018. Selvitys 2/2018. Viitattu 8.9.2018. <http://www.ara.fi/download/noname/%7B0EC77B27-5E1A-4735-ACA0-E07B4D68D54E%7D/135737>

Buch-Geertsema, V., Edgar, W., O´Sullivan, E., Pleace, N. 2010. Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research. A Report prepared for the European Consensus Conference on Homelessness 9-10 December 2010, Brussels. Viitattu 3.7.2018. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=6442&langId=en>

Domerque, M., Derdek, N., Vaucher, A-C., Franclieu, N., Owen, R., Robert, C., Spinnewijn, N., Uhry, M. 2015. An overview of housing exclusion in Europe. The Foundation of Abbe Pierre & Feantsa. Viitattu 19.6.2018. https://www.feantsa.org/download/fap_eu_gb6203987042593478047.pdf

Asunto ensin 2012. ETHOS - yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot. Viitattu 3.7.18. http://asuntoensin.fi/assets/files/2016/07/Ethos_Asunnottomuuden_luokittelua.pdf

Clapham, David (2003) Pathways Approaches to Homelessness Research. Journal of Community & Applied Social Psychology 13: 119-127.

Erkkilä, E., Stenius-Ayoade, A. 2009. Asunnottomat vastaanottoyksiköissä, Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Soccan työpapereita 2009:2. Viitattu 16.6.2018. http://www.socca.fi/files/150/Asunnottomat_vastaanottoyksikoissa.pdf

Espoon kaupunki. Asumisneuvonta. Viitattu 22.6.2018. <https://www.espoo.fi/asumisneuvonta>

Espoon kaupunki. Asuminen, asunnottomuus. Viitattu 23.6.2018. https://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Asuminen/Asunnottomuus

FENTSA. EU context. Viitattu 19.6.2018. <http://www.feantsa.org/en/activities/eu-context>

FEANTSA. ETHOS, European Typology of Homelessness and housing exclusion. Viitattu 8.9.2018. <https://www.feantsa.org/download/en-16822651433655843804.pdf>

Granfelt, R. 2015. Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Helsinki: Y-säätiö. Viitattu 26.6.2018. https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_työ_jul-kaisu_web.pdf

Helskyaho, R., Ohisalo, M., Turunen, S. 2018. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (Ara). Selvitys 2/2018. Viitattu 19.6.2018 <http://www.ara.fi/download/noname/%7B0EC77B27-5E1A-4735-ACA0-E07B4D68D54E%7D/135737>

Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäpaperi 33/2017. 67 sivua. Viitattu 18.6.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Juntto, A. 2011. Asumistutkimus kertoo tulevaisuudesta. Suuntaaja 2/11. Viitattu 16.6.2018. <https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-22011-n%C3%A4k%C3%B6kulmia-es-teett%C3%B6m%C3%A4%C3%A4n-asumiseen/asumistutkimus-kertoo-tulevaisuudesta>

Kivelä, P., Leppo, A. 2016. Asukkaan ääni. Asukkaiden kokema tuetun asumisen laatu. Helsinki: Sininauhasäätiö. Viitattu 26.6.2018. http://kotikaikille.fi/site/assets/files/1019/asukkaan_aani_tutkimusraportti.pdf

Kalliomaa-Puha, L., Tuovinen, A-K. 2017. Sosiaaliturvan rajoilla. Kirjoituksia kansainvälisestä sosiaalioikeudesta. Helsinki: Kela (verkkojulkaisu). Viitattu 9.9.2018. <http://hdl.handle.net/10138/183971>

Kostiainen, E., Laakso S. 2012. Vailla vakinaista asuntoa, liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntokannan välillä. Helsinki: Kaupunki tutkimus TA Oy. Viitattu 3.7.2018. <http://www.ara.fi/download/noname/%7BBC4300D6-C182-4269-AA63-7306CE66F20F%7D/40377>

Leemann, L., Kuusio, H., Hämäläinen, R-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu

18.6.2018. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600

Oikeusministeriö. Suomen perustuslaki 1999/731. Viitattu 8.9.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Oikeusministeriö. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 8.9.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Pleace, N., Culhane, D., Granfelt, R. Knutagård, M. 2015. The Finnish Homelessness strategy, an international review. Ympäristöministeriö 3/2015. Helsinki. Viitattu 20.6.2018. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153258/YMra_3en_2015.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Syrjäytymistä, köyhyttä ja terveysongelmia vähentävän poikkihallinnollisen ohjelman (2011-2015) loppuraportti. Viitattu 18.6.2018. <https://stm.fi/documents/1271139/1448516/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf/2e6be4ae-72a5-4c94-a1ff-7ae2e389af04/Syrj%C3%A4ytymisen+v%C3%A4hent%C3%A4minen+loppuarvio+16.4.2015+%284%29.pdf.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Viitattu 26.6.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3959-2>

Sunikka, S., Seppälä, U. & Granfelt, R (toim.) 2007. Asunnottomuuskirja, näkökulmia asunnottomien palveluiden kehittämiseen. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 13. Viitattu 16.6.2018. http://www.socca.fi/files/69/Asunnottomuuskirja_nakokulmia_asunnottomien_palvelujen_kehittamiseen.pdf

Sunikka, S. 2016. Hietsussa yöpyneiden asunnottomuuspolut, liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntoväestön välillä. Helsingin Yliopisto. Viitattu 8.9.2018. <https://www.sosnet.fi/loa-der.aspx?id=971cb92e-9f9b-4f46-9cc7-436e4ef7c966>

Suomen virallinen tilasto (SVT). Asunnot ja asuinolot. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus. viitattu: 22.6.2018. <http://www.stat.fi/til/asas/index.html>

Suomen virallinen tilasto (SVT). Käsitteet: asunnoton. Päivitetty 11.1.2018. Viitattu 22.6.2018. <http://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html>

Valtioneuvosto. Hankkeet: Asunnottomuus. Viitattu 19.6.2018. <http://valtioneuvosto.fi/hankkeet>

Valtioneuvosto, 2000. Hanke YM0321:00/16/01/2000: Asunnottomuuden vähentämishjelma. Viitattu 22.6.2018. <https://valtioneuvosto.fi/hanke/-/hankesivu/hanke?tunnus=YM0321%3A00%2F16%2F01%2F2000>

Valtiovarainministeriö. 2018. Eurooppa 2020- strategia. Suomen kansallinen uudistusohjelma, kevät 2018. Valtiovarainministeriön julkaisu 10a/2018. Helsinki. Viitattu 23.6.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-251-938-2>

Varjonen, K., Katavisto, K., Korpela, T., Kuuva, K., Raamat, A-L. 2009. Olarinluoma - Matkalla suunnitelmalliseen asiakastyöhön. Teoksessa Nousiainen, S., Sunikka, S (toim.) Asunnottomuuskirja II, ensisuojusta moniammatilliseksi palvelukeskukseksi. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 20. 82-91. Viitattu 26.6.2018. http://www.socca.fi/files/70/Asunnottomuuskirja2_ensisuojusta_moniammatilliseksi_palvelukeskukseksi.pdf

Ympäristöministeriö. 2016. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma 2016 - 2019. Viitattu 19.6.2018. http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Asunnottomuuden_ennaltaehkaisyn_toimenpideohjelma

Julkaisemattomat

Espoon kaupunki 2018. Storyn sisäinen muistio 25.9.2018. Viitattu 14.10.2018.

Lajunen, V. 2018. Asunnottomuuden asiantuntijan haastattelu 1.10.2018. Espoon kaupunki. Viitattu 14.10.2018.

Liitteet

Liite 1: Kriisimajoitusyksikkö Viisikon toimintaperiaatteet	66
Liite 2: Teemahaastattelun runko	68
Liite 3: Suostumus haastatteluun	69
Liite 4: Aineiston analyysin prosessin vaiheet	70

Liite 1: Kriisimajoitusyksikkö Viisikon toimintaperiaatteet

KRIISIMAJOITUSYKSIKKÖ VIISIKON TOIMINTAPERI- AATTEET

Viisikko tarjoaa tilapäistä majoitusta espoolaisille asunnottomille ihmisille. Viisikossa asutaan soluissa, joissa käytössä on yhteisiä tiloja. Otathan huomioon myös muut asiakkaat ja asumisviihtyisyyden kannalta seuraavat asiat:

- Henkilökunta voi tarvittaessa muuttaa huonejärjestystä.
- Viisikko on päihtetön yksikkö. Yksikköön tullessa asiakas sitoutuu päihteettömyyteen alueella. Mikäli henkilökunnalla on syytä epäillä, että asiakas on päihtynyt tai hänellä on päihdyttäviä aineita, henkilökunta voi tarvittaessa tarkastaa asiakkaan huoneen tai päihtymistilan yhteistyössä hänen kanssaan.
- Asiakkaiden yksityisyyden sekä turvallisuuden vuoksi vierailijoita ei voi tuoda Viisikon tiloihin. Myöskään solujen väliset vierailut eivät ole sallittuja.
- Kaikenlainen syrjintä, henkinen tai fyysinen väkivalta sekä väkivallalla uhkailu ja toisten asumisrauhan häiritseminen on ehdottomasti kielletty. Minkäänlaisia aseita ei alueella sallita.
- Viisikossa edellytetään, että jokainen asiakas kunnioittaa toisen omaisuutta.
- Alueella tulee välttää äänekästä ja muita häiritsevää käyttäytymistä klo 23:00 - 07:00 välisenä aikana.
- Avain jätetään aina henkilökunnalle, kun asiakas poistuu Viisikon tiloista/ pihapiiristä.
- Asiakkaan edellytetään olevan Viisikossa viikon aikana enemmän öitä paikalla kuin poissa (Kriisipaikalla ei yö-poissaoloja ollenkaan).
- Tupakointi on sallittu vain ulkona siihen osoitetussa paikassa. Kynttilöiden ja suitsukkeiden polttaminen on kielletty.
- Jokainen asiakas vastaa oman huoneensa ja yhteisen solunsa siisteydestä. Viihtyvyyden vuoksi edellytämme jokaisen noudattavan yleistä siisteyttä ja huolehtivan ainakin omien jälkiensä siivoamisesta. Henkilökunta ohjaa tarvittaessa asiakkaita siisteyteen liittyvissä asioissa.

- Viisikko ei vastaa asiakkaan omaisuudesta. Viisikossa ei ole varastotiloja. Huoneet ovat kalustettuja, joten Viisikkoon ei voi tuoda huonekaluja tai muuta varastoitavaa tavaraa. Poismuuton yhteydessä asiakas on velvollinen ottamaan henkilökohtaisen omaisuutensa mukaansa. Mikäli asiakas jättää omaisuutta Viisikkoon, säilytämme omaisuuttasi max. 7 vrk.
- Jokainen asiakas vastaa omasta ruoka- ja vaatehuollosta.
- Viisikon pihapiirissä ei ole parkkipaikkoja asiakkaiden ajoneuvoille.
- Henkilökunta voi käydä asiakkaan huoneessa esim. seuraavista syistä:
  - Huoli asiakkaan hyvinvoinnista
  - Asiakasta ei ole nähty n. vuorokauteen
  - Epäily päihteistä tai päihteidenkäytöstä
  - Huoneiden kunnan tarkastus

Edellä mainittujen periaatteiden vastainen toiminta saattaa johtaa uloskirjaukseen.

Liite 2: Teemahaastattelun runko

Haastattelurunkoa:

Tausta (kokemus asunnottomuudesta):

- Kerro asunnottomuudesta omalla kohdallasi?
- Mitkä asiat/ tilanteet/syyt johtivat kohdallasi asunnottomuuteen?
- Kuinka kauan olit asunnottomana?
- Mitä ajattelet asunnottomuudesta?

Tuki, apu ja ohjaus (asunnottomuustyö)

- Minkälaista tukea, apua ja ohjausta olet asunnottomana saanut?
- Missä asioissa koit tarvitsevasi apua?
- Kerro kokemuksestasi tilapäisessä majoituksessa?
- Kauanko olit tilapäisessä majoituksessa?
- Miten koet tilapäisen majoituksen auttaneen sinua asunnon saannissa?
- Mitkä asiat vaikuttivat mielestäsi asunnon saamiseen?

Nykyisyys (osallisuus)

- Kerro tilanteestasi tällä hetkellä?
- Mitkä asiat ovat mielestäsi vaikuttaneet nykyiseen tilanteesi?
- Mitä koti sinulle merkitsee?
- Mitä toivot/ odotat tulevaisuudelta?

Liite 3: Suostumus haastatteluun

Hyvä haastatteluun osallistuja,

Olet osallistumassa Katja Kurttion Laurea Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Laurea ammattikorkeakoulun lehtori Sirpa Reilio. Espoon kaupunki on hyväksynyt opinnäytetyön tutkimussuunnitelman toukokuussa 2018.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella tilapäisessä majoituksessa majoittuneiden espoolaisten kertomana heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään siitä mikä tai mitkä tekijät auttoivat heitä tilapäisestä majoituksesta eteenpäin/omaan kotiin. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa asiakkaiden kertoman perusteella tietoa ja ymmärrystä asunnottomuustyöhön Espoossa.

Opinnäytetyö toteutetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Haastatteluun osallistuneiden asiakkaiden henkilöllisyys ja anonymiteetti suojataan koko prosessin ajan. Haastatteluaineisto säilytetään huolellisesti ja luottamuksellisesti. Haastatteluiden aineisto hävitetään kokonaisuudessaan opinnäytetyön valmistuessa. Lopullisessa julkaistavassa versiossa haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa.

Allekirjoittamalla tämän suostumuslomakkeen:

- Suostut haastatteluun
- Suostut haastattelun nauhoitukseen
- Annat lupasi käyttää haastattelun aineistoa tässä opinnäytetyössä

Sinun kokemuksesi on ainutlaatuinen. Kiitos osallistumisesta!

Paikka ja aika

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelijan allekirjoitus

-

Liite 4: Aineiston analyysin prosessin vaiheet

